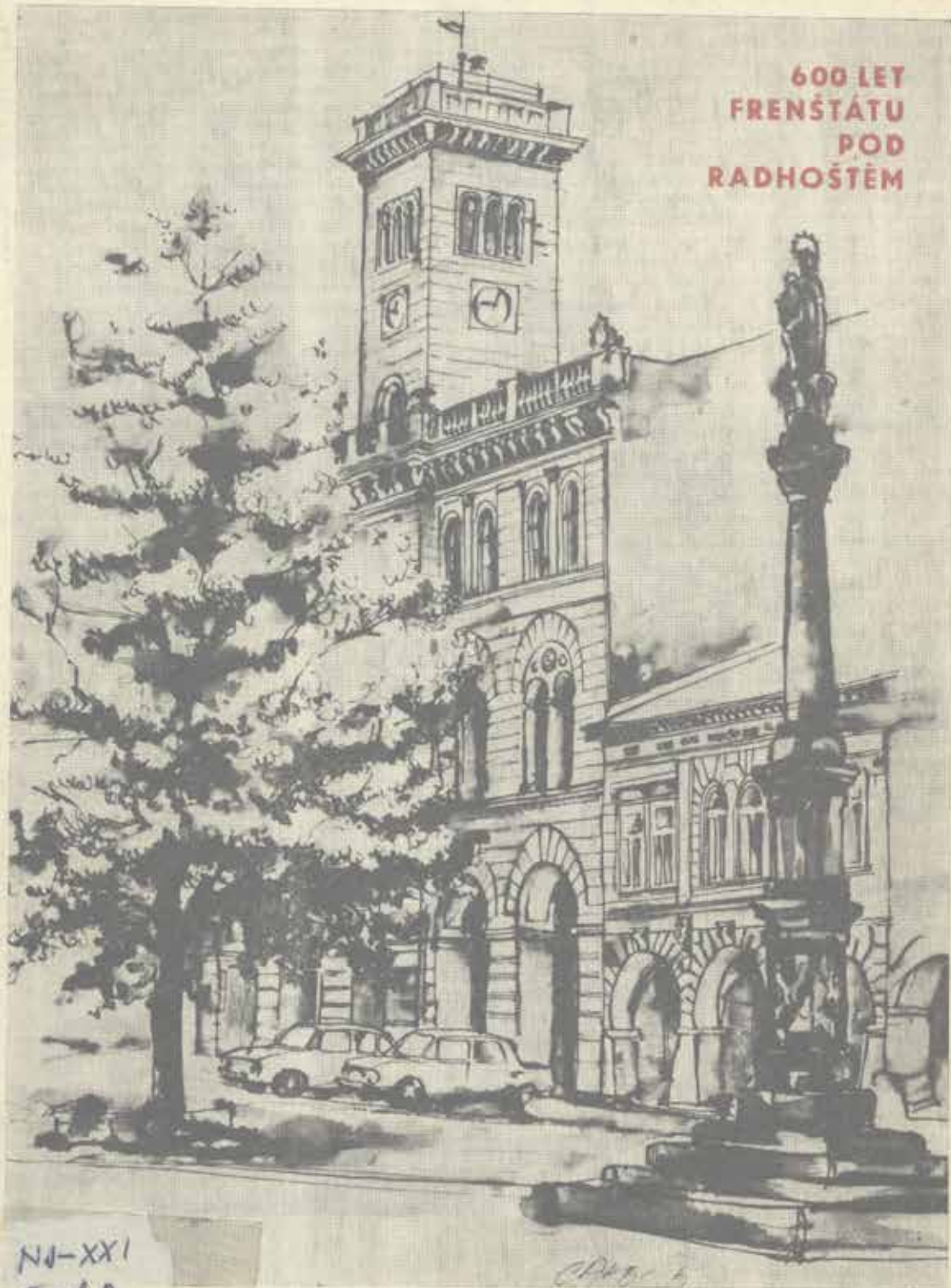

600 LET
FRENŠTÁTU
POD
RADHOŠTĚM

NJ-XXI
C-20

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK
OKRESU NOVÝ JIČÍN **SVAZEK 28**

R19

M.č. 15.507

NAŠE MĚSTO

Tento „Sborník“ je určen těm, kteří ve Frenštátě pod Radhoštěm žijí, vyrůstají, pracují či vzpomínají i těm, kteří přicházejí.

Výročí 600 let vzpomínáme jako potvrzenou historickou skutečnost, protože prokázaná fakta říkají, že první písemná zpráva o Frenštátu pochází z roku 1382, i když historikové připouštějí, že město je starší, schází však o tom písemné doklady.

Jubileum našeho města se stalo příležitostí ke studiu historie, ale i k zamyšlení a úvahám nad jeho socialistickou přítomností a budoucností. Za celou tou dlouhou historickou cestou nemůžeme nevidět složité životní osudy našich předků, generací, jež v dobách minulých spoluutvářely a prožívaly osudy našeho města, které svou prací a svým úsilím přispívaly k jeho postupnému rozvoji a které sdílely s ním i jeho osudy. To vše najdete v tomto Sborníku, v dokumentech a fotografiích.

Myslím, že můžeme s hrdostí pohlédnout na výsledky dosažené generacemi a hlavně na výsledky, které teprve po osvobození v roce 1945 dostaly správný směr. Historické vítězství naší dělnické třídy a pracujícího lidu, pod vedením KSČ otevřelo celé zemi i našemu městu cestu socialistické výstavby, která v průběhu 35 let změnila významně jeho tvář a celkový život, životní a kulturní úroveň našich občanů. Za této socialistické výstavby byla v našem městě vybudována řada škol, značný byl rozvoj obchodní sítě, a to jak v centru, tak i na okraji města. Vznikla nová kulturní, sportovní, zdravotnická a sociální zařízení. Za toto období vznikla nová, moderní sídliště, byly vybudovány nové komunikace a odpovídající síť ubytovacích a stravovacích služeb. Významným způsobem se rozvinuly a zmodernizovaly průmyslové podniky MEZ, LOANA, SLEZAN a TON.

Ve volebních obdobích od roku 1970 až do dnešní doby, díky organizačnímu úsilí MěstNV a iniciativě občanů, dosáhla hodnota díla v investičních akcích „Z“ 50 miliónů Kčs a při zvelebování města 32 miliónů Kčs. Občané tuto iniciativu podpořili a odpracovali na všech akcích přes 900 000 hodin zdarma. Nový volební program NF na další pětileté období utváří perspektivu dalšího rozvoje našeho města. Rozvoj města, jeho další výstavba, zvelebování, vzestup životní úrovně občanů, stálá péče o služby i kulturní rozvoj, je tím nejprecennějším darem našemu městu k jeho jubileu.

Bohatá je historie města Frenštátu pod Radhoštěm. Krásná je jeho skutečnost, napínavá prací lidu, který zde žije. Velká a otevřená je budoucnost, perspektiva, cesta, která před námi je. Vždyť tolik toho ještě zbývá vykonat.

Miloš Vlček, předseda MěstNV Frenštát pod Radhoštěm

POČÁTKY MĚSTA FRENŠTÁTU POD RADH.

Jaroslav Bakala

Ve starších fázích historickotopografického studia na Moravě se jevily otázky, kdy a kým bylo založeno město Frenštát, v zásadě jako jasné. Pilný místopisec Řehoř Wolný přikl ve 30. letech 19. století založení města šlechtici Farkašovi, který roku 1299 obdržel od olomouckého biskupa Dětřicha území k lokaci města Farkasstadt (Pharkasstat).¹⁾ Téze o Farkašovi, pocházejícím z rodu pánů z Nasilé, jako zakladateli Frenštátu a původním jméně města podle něho se poté objevovala v řadě prací.²⁾

Proti této tézi, která se zprvu jevila jako dosti nepochybná, vyslovili někteří badatelé námitky. Vzhledem k závažnosti kritických postřehů změnili i někteří autoři své stanovisko původně víceméně shodné s tvrzením Wolného. Výhrady spočívaly v upozornění na filologickou nemožnost přeměny Farkasstadt – Frankstadt (Frenštát).³⁾ dále na patrně neúspěšnou kolonizační činnost Farkaše z Nasilé, jehož jméno se již po roce 1299 neobjevilo v dochovaných časově blízkých dokumentech týkajících se oblasti,⁴⁾ a na zeměpisnou neshodu půdy darované Farkašovi s prostorem města Frenštátu.⁵⁾

Protože se vztah Farkasstadt – Frenštát projevil jako pochybný či neudržitelný, hledali badatelé souvislost mezi vznikem města a přízračnou první částí jeho názvu. Jeho česká forma se zcela nepochybně vyvinula z vlastního jména Frank, jak to prozrazují starší spolehlivé záznamy o Frenštátě.⁶⁾ Někteří badatelé dospěli k názoru, alespoň jako jedné z možností, že město založil hrabě Frank z Hukvald (Příbora).⁷⁾ Vzhledem k chronologickým potížím této domněnky se objevily v literatuře rovněž názory, že zakladatelem města byl nějaký blíže neurčený Frank nebo podle V. Praska šaumburský purkrabí Frank.⁸⁾ Někteří z badatelů své úsudky předkládali jako alternativní možnosti, z nichž také jistou míru souhlasu získala i úvaha o jméně Frenštátu jako reflexu etnických vztahů, tj. po kolonistech z Frank.⁹⁾

Domněnky a úvahy o založení Frenštátu vyslovovali autoři při zpracovávání historických a vlastivědných tematik se širším obsahovým záběrem, než byla otázka vzniku města pod Radhoštěm. První samostatnou analytickou práci věnovanou specificky genezi Frenštátu a frenštátského panství sestavil na sklonku 50. let 20. stol. L. Hosák. V práci rovněž zaznamenal většinu dosavadní literatury dotýkající se tohoto problému. Tuto studii opakoval bez podstatných změn ve své nezveřejněné strojopisné práci, vyhotovené přibližně o 10 let později pro okresní muzeum v Novém Jičíně a věnované dějinám Frenštátu do 15. stol.¹⁰⁾ Hosák odmítl tvrzení o totožnosti Farkasstadtu s Frenštátem. Podle autorova názoru leželo území budoucího města na půdě věnované jako léno osoblažskému fojtovi Gerlachovi rovněž roku 1299. Avšak ani tento leník se nestal zakladatelem Frenštátu, poněvadž velmi záhy přestal působit v této oblasti. Vznik města souvisel podle Hosáka s formováním šostýnského panství, jehož se stal Frenštát hospodářským centrem. Hrad Šostýn dal vystavět Jindřich z rodu Hückeswagenů, který se v jedné listině nazýval podle hradu (ve formě Schornstein). Někdy na

začátku 14. stol. však podle Hosáka ztratili Hückeswagenové své lenní statky na severovýchodní Moravě. V listině z roku 1307 pojednávající o sporu mezi olomouckým biskupem a jeho leníky se uváděla lokalita s označením „nový hrad“ (novum castrum), který pokládá Hosák za totožný se Šostýnem a účastníky sporu biskupské many Mikuláše z Choryně a jeho syny Franka a Jenča za držitele lenního šostýnského panství. Frank z Choryně byl tedy podle Hosáka pravděpodobným zakladatelem Frenštátu. Ve společném toponymickém díle s R. Šrámkem prohlašuje L. Hosák tohoto Franka za prokázaného lokátora města.¹¹⁾

V souvislosti s bádáním o starších dějinách Kopřivnice se dotýká založení Frenštátu A. Turek. Nevěnuje při tom otázce samostatnou podrobnější analýzu a v podstatě přebírá stanovisko L. Hosáka. O počátcích Frenštátu zpracoval A. Turek také populární stručnou úvahu pro místní tisk, v níž se vedle přijatého výkladu o Frankovi z Choryně jako zakladateli města staví kriticky vůči údajné první zprávě o Frenštátu k r. 1365 podle Hosákovy mínění, vysloveného v citované strojopisné práci a zpřesňuje přehled držitelů šostýnského panství.¹²⁾

Kritické hodnocení domněnek a možností k otázce o vzniku Frenštátu však můžeme bohužel realizovat za podmínek, které nejsou v heuristickém ohledu výrazně lepší, než měl dřívější zpracovatelé. Nerozšířilo se totiž základna příslušných přímých pramenů.

Za přímý doklad se pokládalo zmiňované udělení léna Farkašovi z Nasilé, ale to vyvolalo uváděné výhrady. Není třeba se podrobněji zabývat údajnou nemožností proměny z Farkasstadt na Frankstadt. Nešlo by v takovém případě o filologicky přímou cestu, ale přeměny vedoucí k překvapujícím zkomoleninám původních názvů probíhaly ve středověké typonomii často. Farkašovo působení v oblasti netrvalo pravděpodobně dlouho, ale jeho jméno se nemuselo oactnout v dochovaných řídkých pramenech z přelomu 13. a 14. stol. shodou okolností. Nejzávažnější je však tvrzení Hosákovo, že půda udělená Farkašovi se nepřekrývala s územím Frenštátu. Hosák tvrdí, že Farkašův díl tvořilo území na východ od Ondřejnice mezi Brušperkem, Metylovicemi a Hukvaldy a že listina pro Farkaše z r. 1299 hovořila o hranici s Gerlachovým statkem, zatímco o něco pozdější donační privilegium pro Gerlacha neznalo Farkašovo zboží. To podle L. Hosáka značí, že se neuskutečnila donace Farkašovi.

Takovou interpretaci, konstruovanou na základě vztahu obou listin z roku 1299, nelze pokládat za přiměřenou. Listina biskupa Dětřicha pro Farkaše nese datum 29. září 1299, zatímco biskupova listina pro Gerlacha 21. října 1299.¹³⁾ Starší dokument však potvrzuje, že les uvedený v listině pro Gerlacha věnoval biskup tomuto svému leníkovi již před 12. zářím 1299. Bez ohledu na říjnové datum zlistinění jde v Gerlachově případě zřejmě o původní text písemnosti, která z nějakého, v současnosti již nezjistitelného důvodu, byla zpečetěna později. O Farkašově půdě, udělené až po době, kdy se uskutečnila donace Gerlachovi, nemohl být tedy údaj v listině pro Gerlacha, jejíž pozdější datum bylo formální záležitostí.

Podle textu darovací listiny určovaly území věnované v lenní držbu Farkašovi údaje, charakterizující je jako les o 60 lánech ležící za Brušperkem a dotýkající se z jedné strany lesa daného Gerlachovi a z jiných stran jdoucí k hranicím lesa kroměřížských kanovníků a hrabat z Příbora.¹⁴⁾ Vezmeme-li v úvahu situování tohoto území Brušperkem a jeho velikost, která bez ohledu na rozměry tam uplatňovaného lánu mohla činit 10–20 km², tak je přes jistou nejednoznačnost ostatních vymezení sdělených v listině zřetelné, že se Farkašovo území rozkládalo severně od Frenštátu. Farkasstadt tedy skutečně nebyl Frenštátem a městem s realizovanou lokací.

Podle L. Hosáka i jiných autorů se však lenní statek osoblažského fojta

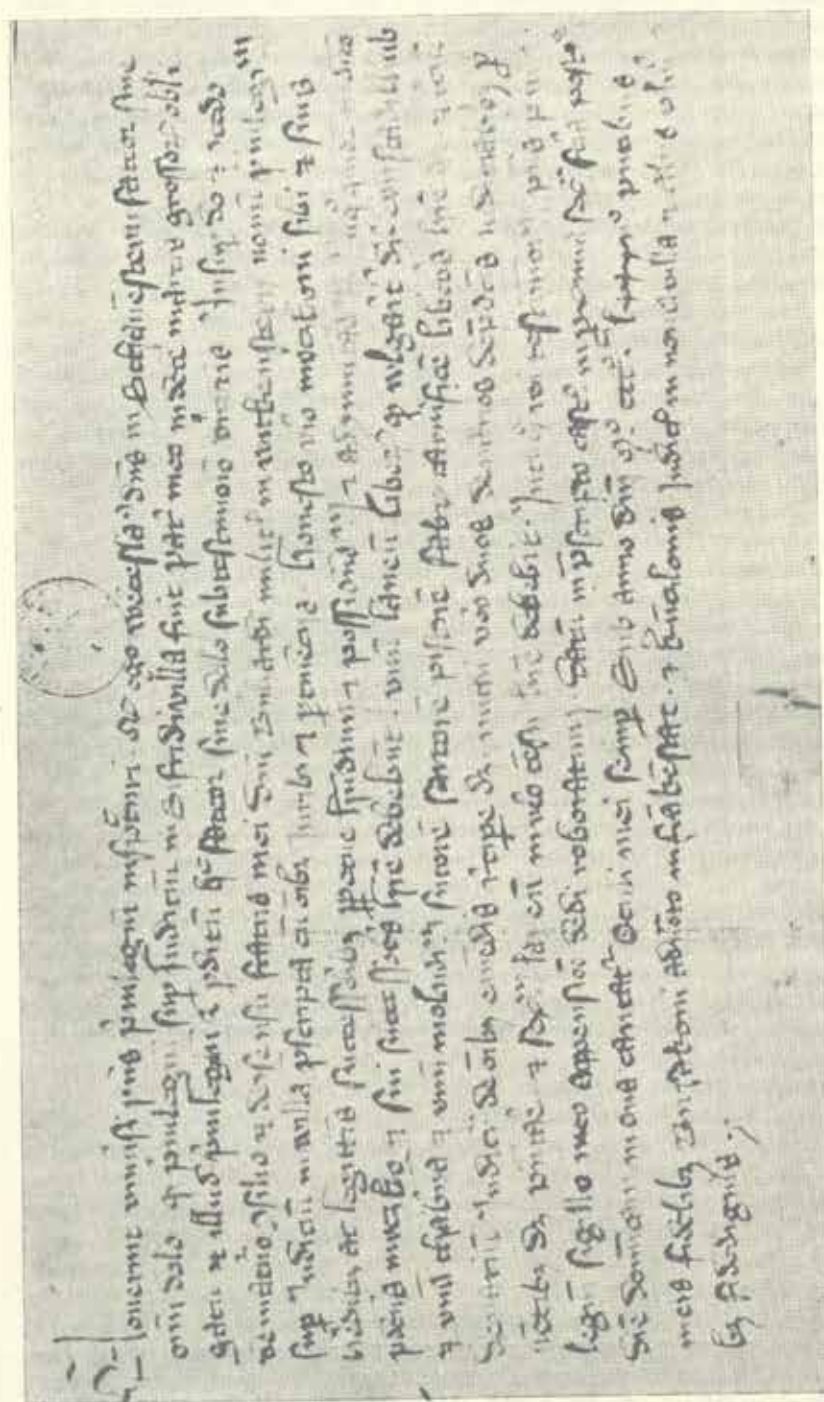
Gerlacha na severovýchodní Moravě překrýval s Frenštátským. Podle textu citované donační listiny šlo o neosídlený les za Místkem, který se dotýkal z jedné strany řeky Ostravice a kolmo od této řeky se rozprostíral až k hranicím statků panů z Příboru k řece Sedlničce a dotýkal se též hranic statku kroměřížských kanovníků naproti vsi Metylovíce i statků pánů z Krásna.¹⁵⁾ Neporozumění určitě části textu vedlo k tomu, že se do Gerlachova léna zahrnoval i prostor Frenštátu. V textu se totiž hovořilo o Ostravici jako o pomezí až k uherským hranicím; zřetelně však nešlo o meze Gerlachova území, nýbrž o hranice biskupské pudy s Těšínskem. Neplatí tedy, že do Gerlachova léna náleželo podhůří Beskyd od horní Ostravice k hornímu toku Sedlničky. Ačkoliv některá zeměpisná vymezení z listiny pro Gerlacha nejsou již pro současného badatele dostatečně jasná, zřetelně jde o území mezi Místkem a Metylovicemi, táhnoucí se v rovnoběžkovém směru na západ k řece Sedlničce, tedy o teritorium ležící rovněž severně od užšího Frenštátska.¹⁶⁾

Listina z roku 1293 o lokaci Lichnova, tedy obce náležející k panství, jehož tržním střediskem se stal Frenštát, vydal hrabě Jindřich ze Schornsteinu, tedy zcela nepochybně v této době vystupující Jindřich z rodu Hückeswagenů, častěji označovaný jako hrabě z Příboru.¹⁷⁾ Frenštátsko náleželo tedy v době vydání listiny do hückeswagenského dominia a patrně i v roce 1299.¹⁸⁾ Hückeswagenové se poté příliš dlouho neudrželi v oblasti, když v roce 1316 se jmenovali jako držitelé Hukvald olomoučtí kanovníci Dětřich a Jindřich z Fulštejna a v roce 1347 se hrady Hukvaldy a Šostýn zaznamenávaly jako přímé vlastnictví biskupské.¹⁹⁾ L. Hosák usuzuje, že se posuv hukvaldské a šostýnské državy ve prospěch olomouckých biskupů uskutečnil již kolem r. 1300. Důvodem mu k tomu je obsah listiny o sporu olomouckého biskupa Jana s některými jeho vasaly ze 17. září 1307.²⁰⁾ V listině se mimo jiné hovořilo o ujednání mezi některými biskupskými many, držícími léna, která příslušela k „novému hradu“. Tímto místem byl podle Hosáka nepochybně Šostýn, když do sporu byli zapleteni i Hückeswagenové Blud z Trnávky a Jindřich z Příboru. Do úzké souvislosti s „novým hradem“ klade Hosák pak zmíněné pány z Choryně.

Text listiny nás informuje, že se oba uvedení Hückeswagenové nezúčastnili sporu vasalů proti biskupovi, nýbrž že vedli při s pány z Krásna, o níž je v listině celkem neurčitá zmínka. Zřetelně se podnětem pro tento rozbroj stala sporná vlastnictví pudy. Značí to, že Hückeswagenové drželi ještě i v této době alespoň část svých držav na severovýchodní Moravě.

V nejstarším dochovaném nedatovaném soupisu lén olomouckého biskupství z doby biskupa Konráda, přibližně z času kolem roku 1320, se uvádějí Frank a Jenčo z Choryně jako leníci příslušní k „novému hradu“. Drželi léna umístěná v keleckém obvodu lenních statků olomouckého biskupství a Frank z Choryně se tam zaznamenával výslovně jako purkrobí hradu Šaumburk a fojt v Kelči. „Novým hradem“ se zřetelně mínila lokalita z keleckého obvodu, možná Šaumburk nebo městský hrádek v Kelči. Pro otázku řešení v této úvaze je však podstatné, že v žádném případě „nový hrad“ nemohl být totožný se Šostýnem. O držbě Šostýna Frankem z Choryně nemáme tedy žádný doklad a lze to prakticky pokládat za vyloučené.²¹⁾

Eliminace Forkaše z Nasilé, osoblažského Gerlacha a Franka z Choryně z řady jednotlivců, kteří mohli být zakladateli Frenštátu, naléhavě vyvolává otázku, kdo a kdy lokoval ono město. První spolehlivou dochovanou zprávu o existenci Frenštátu máme totiž až z 14. března 1382, kdy Václav ze Šostýna z rodu pánů z Víkštejna vydal se souhlasem svého bratra Bernarda rychtářské privilegium pro Závěšice za přítomnosti, kromě jiných účastníků, i Birsaka, fojta ve Frenštátě.²²⁾ Frenštát tedy v té době fungoval jako městská obec, což se projevilo i v označení

Listina Václava a Bernarda z Víkštejna pro dědičného fojta v Závěšicích z roku 1382.
V textu zmiňován fojt Birsak z Frenštátu. Státní oblastní archiv Opava – pobočka Olomouc.

fojta (advocatus), zatímco vesnické rychtáře odlišoval listinný text i terminologicky (iudex).

V otázce, zda lze za doklad o existenci Frenštátu pokládat i dokument papežské kanceláře z 25. června 1365 s jménem šternberského faráře Martina, syna Fridlina z Freynstatu, neponuje shoda mezi oběma předními historickými místopisci regionu L. Hosákem a A. Turkem. Zatímco první v uvedené strojopisné práci má za to, že jde o kněze pocházejícího z Frenštátu, A. Turek v citovaném novinovém článku popírá tuto možnost, poněvadž se Frenštát v žádných zachovaných pramenech neoznačoval jako Freynstat.²³⁾

Z 24. září 1390 pochází listina týkající se pravoplatnosti kněze Martina z Frenštátu (Martinus de Frenstat, Franstat) v hodnosti faráře v Krasensku.²⁴⁾ Shoda křestního jména vyhovuje představě o totožnosti tohoto Martina z roku 1390 se zmíněným Martinem z roku 1365. Je pravděpodobné, že v textu z roku 1390 jde skutečně o Frenštát pod Radhoštěm. Avšak prvně uvedený Martin získal již roku 1365 hodnost olomouckého kanovníka, ale Martina z Frenštátu uvedla zmíněná listina z roku 1390 bez kanovnické hodnosti; to zpochybňuje představu o totožnosti osoby v obou zmíněných časových údajích vzdálených od sebe 25 let. Za spolehlivý první dochovaný písemný doklad o Frenštátu můžeme tedy pokládat až citovanou zprávu o frenštátském fojtovi z roku 1382.

Lze však stěží předpokládat, že by Frenštát vznikl až někdy krátce před tímto letopočtem. Šlo o město, které se stalo tržním střediskem již zformovaného panství s vrchnostenským sídlem na hradě Šostýně. O hradu máme první zprávu v citované listině pro rychtu v Lichnově z roku 1293. Ve 14. století patřilo panství buď přímo olomouckému biskupství, nebo tvořilo biskupský lenní statek. Minimálně do r. 1307 náleželo jeho léno Hückeswagenům a nejpozději v roce 1347 se dostalo na nějakou dobu pod přímou správu biskupa. To se však nestalo asi dříve než v roce 1327, kdy jako pán alespoň části bývalé hückeswagenské lenní državy vystupoval Jindřich z Kytlic, který tehdy vydal listinu o fojství v Příboře.²⁵⁾

Při nedostatku přímých pramenných dokladů s výpovědní hodnotou pro Frenštát lze za současného stavu znalostí a dostupných pramenů vyslovit hypotézu, že Frenštát vznikl na přelomu 13. a 14. stol. – v etapě formování šostýnského panství – a feudálem, který jej dal založit, byl asi majitel onoho panství hrabě Jindřich z Příbora. Nelze vyloučit, že název města vyjadřoval vzpomínku na Jindřichova otce Franka z Hukvald. I když nešlo v našem prostředí o obvyklý postup při pojmenovávání lokovaných obcí, podporuje tuto domněnku dosti výrazná úcta, kterou bratři Blud a Jindřich z Příbora projevovali vůči svým zemělským rodičům, jak do prozrazuje lokační listina Větkovic z 3. července 1302.²⁶⁾

Domněnku o těchto okolnostech geneze Frenštátu podporují i některé další indicie. Frenštát se stal městem hlubčického práva, tedy převzal městský právní systém, který z blízkých měst platil v Bílovci, Fulneku, Novém Jičíně a Příboře.²⁷⁾ Jde o města, jejichž vznik náleží do 13. stol., resp. na začátek 14. stol. Příbor je osadou výslovně hückeswagenské lokace: jeho zakladatelem byl právě Frank z Hukvald.²⁸⁾ To naznačuje, že Frenštát vznikl nejpozději na začátku 14. stol., a to před převzetím šostýnského panství do přímé držby olomouckých biskupů; pak by se totiž dalo očekávat, že by město obdrželo spíše magdeburské právo.

Město Frenštát mělo 37 domů s pivovárčnickým právem. Tyto domy byly možná usedlostmi původních měšťanů, usazených v jádru města ihned při lokaci. Není však jisté, zda oněch 37 domů reprezentovalo skutečně jejich původní počet.²⁹⁾ Z blízkých měst Příbor a Brušperk měly pivovárčnických domů 44, Nový Jičín 45, Vítkov 47, Odry a Bílovec po 50, Fulnek 56, kdežto Štramberk, spolehlivě lokovaný

až v roce 1359 (dochovala se totiž lokační listina), pouze 22.³⁰⁾ Počet várečných domů je rovněž jistou indicíí pro vznik Frenštátu nejpozději na začátku 14. stol.

Přifažení Frenštátu do soustavy hlubčického městského práva, jméno města a snad i počet pivovárčnických usedlostí vřazují z chronologického zřetele vznik obce do hückeswagenské éry, avšak jsou to pravděpodobné mezníky především pro dobu „do kdy“ a méně již vymezují období „od kdy“. Jejich pravděpodobná příznačnost pro hückeswagenský původ města nespěšuje již na Jindřicha z Příbora, ale spíše, zejména v případě jména, na jeho otce Franka.

Mezník „od kdy“ vystává před námi rovněž jako jedna z podotázek indiciálně ověřené vyslovené domněnky o Jindřichovi z Příbora jako zakladateli Frenštátu, přesněji řečeno jako feudálního držitele půdy, na níž město vzniklo. Frank z Hukvald zemřel pravděpodobně mezi roky 1267–1277.³¹⁾ Jestliže vezmeme v úvahu, že zmínky o Frenštátu známe až z písemností z 2. pol. 14. stol. (spolehlivě až z roku 1382), vystává před námi při případné zakladatelské úloze Franka Hückeswagena zhruba stoleté či spíše delší mlčení pramenů o městě. To však nelze zase pokládat za zcela vyloučené, poněvadž je třeba přihlídnout k celkové sporadicitě pramenných zpráv o regionu v předhusitském období i k tomu, že se nám zřejmě prameny o počátečním stadiu města nedochovaly minimálně po několik desítek let.

V souladu s úvahami některých předchozích badatelů však vznik Frenštátu souvisel pravděpodobně s formováním šostýnského panství.³²⁾ To svými začátky bylo patrně spjato s Jindřichem z Příbora, jak naznačuje zmíněná lokační listina pro Lichnov z r. 1293. V ní však nenacházíme údaj, který by dokládal existenci frenštátské městské obce. V lokační listině Kozlovic z 8. září 1294 se tato ves, ležící poblíž Frenštátu, přikazovala do vikbildu města Příbora. Vzhledem k tomu, že příborsko-šostýnská država tvořila v té době jednotu (jak zmíněnou listinu z r. 1293, tak listinu z roku 1294 vydal Jindřich Hückeswagen), dalo by se v případě existence města Frenštátu očekávat přifažení Kozlovic do frenštátského vikbildu. Indiciálně doklady vymezují tedy pravděpodobný vznik Frenštátu do období s krajními mezníky 8. zářím 1294 a rokem 1316, kdy vydali Dětišich a Jindřich z Fulštejna listinu bez denního data a titulovali se v ní jako páni na Hukvaldech.³³⁾ To naznačilo, že Hückeswagenové již přestali být držiteli lenních statků na severovýchodní Moravě.

Poněvadž nemáme skutečně přímé zprávy a ani přesnější spolehlivé nepřímé pramenné informace o genezi Frenštátu, jsme nuceni se pro řešení otázky obracet k indiciím, jejichž výpovědní hodnota není ovšem v tomto směru jednoznačná. Některé z údajů, které by se mohly uplatnit jako nepřímé doklady při výzkumu o problematice vzniku konkrétního středověkého města, jako základní půdorys osady, městský znak a zasvěcení farního kostela, nemají za soudobého stavu vědomostí pro Frenštát signifikantní platnost.³⁴⁾ Znak i farní kostel jsou spjaty s kultem svätce Martina; nejsou však zřetelné ani přesně chronologické, ani jiné vztahové prvky, které by zde naznačovaly cestu. (Stranou lze ponechat nedokládané Hosákovy tvrzení z několikrát citované strojopisné práce, že svatomartinské patrocinium ve Frenštátě je pozdější. To však příliš nekoresponduje právě se skutečností, že postava svätce Martina tvoří základní složku frenštátského městského znaku.)

Shrneme-li výsledky této úvahy, pak se zřetelně jako nejpřijatelnější hypotéza rýsuje téze o založení Frenštátu na rozhraní 13. a 14. stol. v hückeswagenské državě, která se vytvářela kolem hradu Šostýna. Domněnky a tvrzení kladoucí vznik do jiného kontextu se projevují jako rozporné s údaji reálných pramenných dokladů. Je třeba otevřeně konstatovat, že výzkum geneze města Frenštátu pod Radhoštěm zatím nepřekračuje rovinu domněnek.

Poznámky:

- 1) G. Wolný, Die Markgrafschaft Mähren, sv. I, Brünn 1835, s. 169. V stručnějším podání viz: týž, Kirchliche Topographie von Mähren, sv. I/3, Brünn, 1858, s. 47.
- 2) (M. Kinter), Die Olmützer fürst-erzbischöfliche Herrschaft Hochwald, (1868), s. 34; B. Dudík, Dějiny Moravy, díl VII., Praha 1880, s. 167–168 (autor do jisté míry váhá, zda zakladatelem města byl Farkaš nebo Jarloch z Osoblavy); V. Brandl, Kniha pro každého Moravana, 2. vyd., Brno 1892, s. 400; V. Plotěný, Místopisné črty z okolí města Frenštátu pod Radhoštěm, Čas. Mat. mor., 20 (1896), s. 290; F. Linhart, Frenštát a okolí až do konce století XV., Výr. zpráva českého gymnázia v Místku za šk. r. 1900/1, s. 10; J. Felix, Města lašská na Moravě, Památník Matice místecké, Místek (1905), s. 46; týž, Frenštátský okres, Vlastivěda moravská II, Brno 1908, s. 32; H. Reutter, Stadtgründungen in Mähren und Schlesien, Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 55 (1933), s. 108; L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha (1938), s. 703; týž, Středověké osídlení a kolonizace mezi Odrou, Ostravicí a Beskydami, Čas. spol. přát. starožitn., 64 (1956), s. 21; W. Latzke, Die Besiedlung des Oppalandes im 12. und 13. Jahrhundert, Zeitschrift des Vereines für Geschichte Schlesiens, 72 (1938), s. 125; A. Červenka, Osídlení ostravského kraje, Od Ostravice k Radhošti, Mor. Ostrava 1941, s. 27; B. Strnadel, Trojanovice, Val. Meziříčí 1943, s. 7; A. Teltschik, Zum Entstehen der mährischen Städte, Zeitschrift für Geschichte und Landeskunde Mährens, 46 (1944), s. 2 a 111; E. Schwarz, Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle, 2. vyd. München 1961, s. 105 (autor přebírá svou též plně z 1. vyd., München-Berlin 1931, s. 83); A. Turek, Místopisný rejstřík obcí Severomoravského kraje, díl I., Opava 1974, s. 144. Též pronikla též do encyklopedických pomůcek: Riegrov slovník naučný, sv. 3, s. 228–229; Ottův slovník naučný, sv. 9, s. 680; Masarykův slovník naučný, sv. 2, s. 870.
- 3) Srv.: V. Prasek, Tovačovská kniha ortelů olomouckých, Olomouc 1896, s. VIII (negaci rovnice Farkasstadt = Frenštát z filologického hlediska mu přiřítá L. Hosák, Slez. sb. 1959, s. 338); F. Linhart, c. d., s. 15 (spatřuje sice ve Farkašovi zakladatele, ale nepokládá za možnou přeměnu názvu Farkasstadt ve Frankstadt); J. Ambroz, Z dějin města, Město Frenštát pod Radhoštěm (na Moravě), Frenštát p. R. 1904, s. 39 (podle jeho úsudku je nepravděpodobné, že by se z tvaru Farkasstadt vyvinul v 14. stol. Franstat); R. Schünke, Über Namen von Ortschaften im nordöstlichen Mähren und südwestlichen Schlesien, welche nicht zum Kuhländchen gehören, Das Kuhländchen, 2 (1920), s. 57 (v kontextu článku zřetelně vyplývá autorovo odmítnutí téže o Farkašovi z jazykových důvodů); B. Strnadel, Stopy minulosti na Frenštátsku, Frenštát p. R. 1948, s. 30 (vývoje Farkasstadt - Franstadt - Frenštát je podle něho nepravděpodobný); L. Hosák, Počátky Frenštátu a hradu Schauensteinu, Slez. sb., 57 (1959), s. 340. Rozporně se k otázce jazykové proměny Farkasstadt ve Frenštát staví J. Felix, Města lašská..., s. 46: název „Farkasstad“ dostalo město od Farkaše, ale odkud pak jméno Frankstadt; to prý nějaký biskupský leník Frank založil osadu a dal jí své jméno.
- 4) Srv.: V. Prasek, c. d., s. VIII (konstatuje, že založení „Farkasstadtu“ zůstalo jen na papíře); K. Berger, Die Besiedlung des deutschen Nordmährens im 13. und 14. Jahrhundert, Brünn 1933, s. 144 (Farkaš prý nerealizoval lokaci města); P. Ziegler, Die Grafen von Hückeswagen in Mähren, Zeits. f. Gesch. a u. Landesk. Mähr., 45 (1943), s. 154 (i podle něho založení Farkasstadtu zůstalo jen na papíře); A. Teltschik, c. d., s. 2 (u Frenštátu se možná uskutečnilo 2 lokace vzhledem k jménu); L. Hosák, Počátky Frenštátu..., s. 340.
- 5) Již B. Dudík, c. d., díl VII, s. 168, projevuje rozpaky nad zeměpisným vymezením Farkašova léna ve vztahu k Frenštátu. Podle L. Hosáka, Počátky Frenštátu..., s. 340, nenáležel prostor budoucího Frenštátu do území darovaného Farkašovi.
- 6) Srv.: L. Hosák - R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku I, Praha 1970, s. 221; A. Turek, c. d., díl I., s. 144.
- 7) Srv.: J. Ambroz, c. d., s. 40; V. Prasek, Úvahy o katalogu ven. cleri archidiece-cis Olomucensis, Olomouc 1906, s. 77; J. Felix, Hrad Hukvaldy, 3. vyd., Mor. Ostrava (b. d.), s. 15; R. Schünke, c. d., s. 58; B. Strnadel, Stopy minulosti..., s. 30.
- 8) J. Felix, Města lašská..., s. 46, odkazuje na bližší neurčeného biskupova

- leníka Franko. R. Schünke, c. d., s. 58, předkládá jako alternativu k domněnce o Frankovi z Příbora nějakého jiného Franka. K. Berger, c. d., s. 144, pokládá za zakladatele nějakého Franka až po nerealizované lokaci Farkašově. Praskovu domněnku o purkrabím na Šaumburku Frankovi uvádí J. Ambroz, c. d., s. 39, ale bez bibliografických údajů; nezdařilo se však zjistit tento údaj v dostupných mi Praskových pracích.
- 9) V. Prasek, Záhady místopisné, Komenský, 9, Olomouc, 1881, s. 618, původ jména Frenštát odvozuje od Franků s málo realistickou představou, že jej tak podle osadníků z německého prostředí označilo domácí české obyvatelstvo z okolí. F. Linhart, c. d., s. 15, připouští převzetí názvu podle Franků jako jednu z možností; rovněž J. Ambroz, c. d., s. 40–41, i K. Berger, c. d., s. 441.
- 10) L. Hosák, Počátky Frenštátu..., s. 338–341; týž, Dějiny města Frenštátu p. R. do poloviny 15. století, strojopis, b. d. (předán okresnímu muzeu v Novém Jičíně r. 1970). Strojopis mi byl poskytnut laskavostí ředitelství Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně, za což vyjadřuji touto formou svůj dík. K strojopisu připojil své rukopisné kritické připomínky dr. Adolf Turek, s nímž jsem tuto úvahu v některých směrech konzultoval; dovoluji si zde vyjádřit mu poděkování.
- 11) L. Hosák - R. Šrámek, c. d., I, s. 222.
- 12) A. Turek, Přehled dějin Kopřivnice do roku 1850, K dějinám Tatry Kopřivnice - Sborník příspěvků I, 1967, s. 13–14; týž, K počátkům města Frenštátu pod Radhoštěm, Stator, 30, č. 6, Frenštát 21. 6. 1979, s. 4 (autor zde reaguje i na citovanou strojopisnou práci L. Hosáka).
- 13) Codex diplomaticus necnon epistolaris Moraviae, od 1835 (dále CDM), sv. V, č. 112 a 114. Zcela špatně uvádí denní data těchto listin J. Felix, Města lašská..., s. 46; 3. 10. a 16. 11. V. Kajdoš, Průvodce po archivních fondech Okresního archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, Frenštát p. R. 1959, s. 19, zachycuje listinu pro Gerlacha s denním datem 22. 10.
- 14) Příslušný úsek textu zní: „...silvam nostram ultra Brunsberg sitam, ad LX laneos de spacio continentem, tangentem ab una parte metas silve, quam Gerlaco tradidimus ad locandum, et ab aliis partibus se protendentem ad metas silve canonicorum Cremsiriensium et comitum de Friburg...“.
- 15) Příslušná část listiny zní: „...nemus seu silvam nostram episcopalem, ultra Frideberch sitam, de qua usque in hanc horam nullam habuimus penitus utilitatem, tangentem ab una parte metas silve seu terminos illustri ducis domini Meskonis de Tessyn, scilicet fluvium Ostroviam, qui fluvius inter bona ducalia ab antiquo et nostra bona episcopalia fuit et est terminus sive meta usque ad metas seu terminos Ungarie, ipsum fluvium Ostroviam linealiter ascendendo ab alia parte vero pertingentem usque ad metas nobilium virorum comitum de Vriburch, usque ad fluvium Cedlitz, tangentem etiam metas canonicorum nostrorum Chremsyrensiu contra villam Mohtil et terminos dominorum de Crasna.“ Na to, že v případě obou uvedených lenních listin z r. 1299 včetně mladší dokument však datací předchází starší, upozorňuje již F. Linhart, c. d., s. 8–9; příčinu spatřuje buď v mylném datu, nebo v dodatečném potvrzení donace pro Gerlacha. Podle B. Dudíka, c. d., díl VII, s. 168, zabíralo Gerlachovo léno území mezi Javornickým pohořím, Ostravicí a Sedlničkou včetně Frenštátska; to přebírá i J. Felix, Frenštátský okres, s. 29. F. Linhart, Braunsward-Stará Ves, Pam. Mat. míst., s. 53, má za to, že Gerlach obdržel jižní část původního hückeswagenského území. P. Ziegler, c. d., s. 155, donaci Gerlachovi pokládá za biskupův zásah v neprospěch dosavadního majetku hrabat z Příbora v Beskydech. L. Hosák, Nejstarší dějiny Ostravy a Ostravsko, Ostrava - Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 1, Ostrava 1963, s. 52, má za to, že do Gerlachova dílu náležel i Frýdlant; týž, Počátky Frenštátu..., s. 340, pokládá za území poskytnuté Gerlachovi zmíněnou část podhůří Beskyd, včetně Frenštátska. V. Kajdoš, c. d., s. 19, upozorňuje na neurčitost ve vymezení Gerlachovy půdy, ale pokládá ji za sahající až po jižní hranice tehdejšího frenštátského okresu.
- 16) Na některé rozpory mezi Hosákovou interpretací zeměpisu listiny pro Gerlacha a jinými pramennými údaji upozorňuje A. Turek, K starším dějinám Závěšic, Vlastivědný sb. okr. N. Jičín, č. 27, 1980, s. 24. Připomíná, že do neosídleného lesa nemohly patřit již předtím prokázané založené vesnice Tichá, Mořkov, Kozlovice, Lichnov, Vefovice. Upozorňuje rovněž na to, že citovaná listina z roku 1307 prokazuje Hückeswageny jako tehdejší držitele Frenštátska.

- 17) Srv.: G. Wolný, *Kirchliche Topographie...*, sv. I/3, s. 52; L. Hosák, *Počátky Frenštátu...*, s. 340; A. Turek, *Přehled dějin Kopřivnice...*, s. 13 a 26, pozn. 7. Plný text listiny jsem však neměl k dispozici.
- 18) F. Linhart, *Frenštát a okolí...*, s. 8–10, však pokládá Farkašův úděl za prostor určený k lokaci Frenštátu, a proto prý toto území přešlo mezi roky 1294–1299 z ruk příborských hrabat do biskupského majetku. Rozsah hückerwogenského léna zachycuje závěť olomouckého biskupa Bruna z 29. listopadu 1267; viz: CDM IV, č. 402; K. Jířík, *Závěť olomouckého biskupa Bruna z roku 1267*, Ostrava (1967).
- 19) CDM VI, č. 102; VII, č. 705.
- 20) CDM VI, č. 9. Hosákovy názory k tomu viz Slez. sb. 1959, s. 340–341.
- 21) K. Lechner, *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bistums Olmütz*, Brünn 1902, sv. I, s. 7–8; CDM VII, dopl. č. 237. Ing. Oldřich Tabáček, který připravil studii o starších dějinách Frenštátu na podkladě rozboru problematiky tří zaniklých vsí rozprostírajících se poblíž areálu středověkého města, mi ústně sdělil, že zmíněný „nový hrad“ ztotožňuje s Arnoltovicem. O úřednické roli Franka z Choryně v keleckém obvodu se vědělo již dříve: E. Domlupil, *Val. meziříčský okres, Vlastivěda moravská*, Brno 1914, s. 368, zaznamenává tohoto Franka poněkud nepřesně jako purkrabího v Keleči. P. Ziegler, c. d., s. 164, připouští možnost příbuzenských vztahů mezi Hückerwageny a pány z Choryně; jde však o mlhavou a problematickou vazbu.
- 22) CDM XV, č. 225.
- 23) *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, sv. III, Pragae 1944, č. 595. Srv. k tomu též č. 518 a 594.
- 24) CDM XI, č. 614.
- 25) CDM VI, č. 356.
- 26) CDM V, č. 137. Vznik jména Frenštátu jako možnou připomínku Franka z Hukvald uvádí i F. Linhart, *Frenštát a okolí...*, s. 15. P. Ziegler, c. d., s. 154, vyslovuje názor, že Frenštát založili možná bratři Blud a Jindřich z Příbora a název mu dali jako vzpomínku na svého otce Františka.
- 27) *Soupis moravských měst hlubčického práva* viz: V. Prasek, *Organisace práv magdeburských na severní Moravě a v Rak. Slezsku*, Olomouc 1900, s. 261 až 266; W. Weiszäcker, *Eindringen und Verbreitung der deutschen Stadtrechte in Böhmen und Mähren*, Deutsches Archiv für Land- und Volksforschung, 1 (1937), s. 100; T. Goerlitz, *Das Leobschützer Recht, Der Oberschlesier*, 19 (1937), s. 387. Obě pozdější práce však nedosahují úplnosti soupisu zpracovaného V. Praskem.
- 28) Viz J. Bakala, *Založení města Příbora*, VI. sb. okr. N. Jičín, č. 17, 1976, s. 7–9.
- 29) B. Strnadel, *Nejstarší kronika města Frenštátu pod Radhoštěm*, Ostrava 1950, s. 21, zaznamenává, že 19. listopadu 1661 shořelo všech 37 šenkovních domů. V listině olomouckého biskupa Wolfganga Schrattenbacha pro město Frenštát z 21. února 1713 nacházíme odstavce: „A poněvadž oni Frankštátští také svoje domy šenkovní sice mají, avšak ale na takové posavade žádně jistě výsady nebo počtu, kolik by jich býti mělo, nemají, i to také na jejich pílnou a oddanou žádost milostivě svolujeme a na budoucí věčné časy k uvarování vši nepřiležitosti a uvedení dobrého pořádku třiceti sedm domův šenkovních při tomž městečku mocí tohoto listu našeho ustanovujeme, kteréžto dle obyčeje svůj právně mající šenk provozovati a při takovém proti vši újmě a překážce jiných toho právo nemajících domův a sousedův budoucně po všechny časy od našeho nynějšího i také příštích hejtmanův a oficírův hochvaldských všim způsobem hájení a pokojně zachování býti mají.“ Viz: *Městské výsady, Město Frenštát pod Radhoštěm (na Moravě)*, s. 72–73. Ač text prozrazuje, že předtím probíhaly ve Frenštátě spory o várečné právo (šenkovními domy se zde mýlně pravověrečné domy), poněkud vágní formulace závěrečné části citovaného úseku naznačuje souvislost úpravy se starší strukturou. B. Strnadel, *Paměti Jana Kaluse z Frenštátu pod Radhoštěm*, Opava 1958, s. 17, pozn. 18, zaznamenává k roku 1676 též 37 šenkovních domů v městě.
- 30) K. Berger, c. d., s. 365. Lokační listina Štramberku viz CDM IX, č. 141.
- 31) Frank z Příbora byl jako živý zaznamenán naposledy v zmíněné závěti olomouckého biskupa Bruna z r. 1267. P. Ziegler, c. d., s. 112, zřejmě právem jej pokládá v roce 1277 již za mrtvého, poněvadž se v tehdejší smlouvě mezi králem Rudolfem I. a Přemyslem Otokarem II. zachycoval jako hrabě z Příbora Jindřich.
- 32) F. Linhart, *Frenštát a okolí...*, s. 11, upozorňuje začátky panství kolem

hradu Šostýna. A. Teltschik, c. d., s. 122, kvalifikuje Frenštát jako město, které se stalo centrem vznikajícího panství. L. Hosák, *Počátky Frenštátu...*, s. 339, výslovně spatřuje předpoklad pro genezi Frenštátu ve farmujícím se panství, což přejímá i A. Turek, *Přehled dějin Kopřivnice...*, s. 12–13. B. Strnadel, *Stopy minulosti...*, s. 29–30, spojuje založení Frenštátu s údajnou existencí železného hamru na Lubině. Ve skutečnosti lze železářskou výrobu ve Frenštátě prokázat až v 16. stol. Srv. k tomu: R. Záček, *K počátkům železářské výroby ve Frenštátě p. R.*, VI. sb. okr. N. Jičín, č. 24, 1979, s. 22–32. Část starší literatury sice soudila, že Šostýn založil olomoucký biskup Bruno: J. Felix, *Frenštátský okres*, s. 33; G. Stumpf, *Die Ruine Schauenstein, Das Kuhländchen*, 5 (1923), s. 67; M. Remeš, *Šostýn, Kravaňsko*, 4 (1935), s. 96. Předpokládané založení města Jindřichem z Příbora je však ve shodě s historickozeměpisným vývojem oblasti.

33) CDM V, č. 14, CDM VI, č. 102.

34) Ing. O. Tabáček mi umožnil při rozhovoru nahlédnout do strojopisu své práce o zaniklých osadách u Frenštátu. V podstatných bodech se naše poznatky dosti shodují, ale na základě některých půdorysných znaků má Ing. Tabáček za to, že Frenštát vznikl již před rokem 1293. V této úvaze uvedené indicie však nepodporují takový vývod. Domnívám se však, že podrobný rozbor půdorysných prvků, realizovaný Ing. O. Tabáčkem může narysovat některé další cesty výzkumu. Viz k tomu *Vlast. sb. okr. N. Jičín*, č. 27, str. 14.

FRENŠTÁT A ZANIKLÉ VSI

Oldřich Tabáček

Některé listiny patří k nejstarším písemnostem města Frenštátu zaznamenávající existenci zaniklých vsí v okolí města. Je to zejména vidimus privilegii města obnovených Janem Čapkem ze Sán 25. 7. 1445 na Hukvaldech¹⁾ na základě svědectví Jana Běřaka (Bierzak) pořízený 3. 7. 1576 a stejně tak jeho přepis ze 16. 3. 1657,²⁾ odkud se dovídáme: „(Za)páté vyznal o novém Lychnovu a o Grenhovu a o Butnařovu, a těch sešlých vsích, že jsou na pomoc městu Frankštatů přidány se všim užitkem, kteráky jich kolvěk užiti a požití mohli, kterým kolvěk obyčejem.“³⁾ V privilegii Stanislava Pavlovského daných městu 28. 4. 1584 při popisu území města je uvedeno: „Těž Lichnovy, Grenhovy a Butnařov vsi sešlé, co k těm všem náleželo takových pasek, již vyplaněné jsou po černé lesy, takž jim to (co) vymýceno a vykopčeno jest, v svobodném užívání býti mají.“⁴⁾ Pokusme se souvětí vysvětlit. V prvé části je stvrzeno, že městu náleží zbytky plužin zaniklých vsí. V druhé části je potvrzeno, že městu náleží území, na němž se vsi rozkládaly, nebo měly rozkládat a toto území bylo druhotně zalesněné, nebo nebylo dosud odlesněno a vzděláno (to znamená část černých lesů v roce 1584) s předpokladem, že bude postupně pasekářsky kolonizováno. V třetí části se stvrzuje, že městu náleží paseky vzniklé na území zaniklých vsí, a to mezi okrajem černých lesů v roce 1584 a zbytky plužin zašlých vsí, nebo plužinou město.

V poslední části souvětí jsou městu stvrzeny paseky vzniklé do roku 1584 mimo území vsí a pluzžinu města, což znamená v Lubyni, na horních a dolních Kutech⁵⁾ a také na autonomní součásti města, to je na území Hamřísk včetně Palesky.

Kromě uvedených listin a listiny z roku 1754⁶⁾, které k řešení otázky zaniklých vsí použil Bohumír Strnadel, zůstaly nepovšimnuty a nevyužity: výpis z „Hukvaldského urbáře“ pořízený městem 12. 10. 1774,⁷⁾ samotný urbář z roku 1581⁸⁾ a mapa stabilního katastru z roku 1833.⁹⁾

Z autorů přispívajících k dějinám města se o zaniklých vsích zmiňují Gregor Wolný 1835,¹⁰⁾ František Linhart 1901,¹¹⁾ Jan Ambroz 1904,¹²⁾ Jiří Felix 1904¹³⁾ a 1908,¹⁴⁾ Josef Dostál 1956,¹⁵⁾ Vladimír Kajdoš 1959,¹⁶⁾ Vladimír Nekuda 1961,¹⁷⁾ Ladislav Hosák (1967)¹⁸⁾ a 1967,¹⁹⁾ Ladislav Hosák a Rudolf Šrámek 1970²⁰⁾ a jejich otázku se pokusil řešit Bohumír Strnadel 1948,²¹⁾ 1958²²⁾ a 1966.²³⁾

Uvedené části listin spolu s ostatními vyvolávají řadu otázek, naznačují některé vztahy a napovídají i vysvětlení.

Prvou z otázek, kterou je potřebné vyjasnit, je osoba svědka listiny z roku 1445. Jestliže Jan Běřak, těšínský měšťan, byl v roce 1445 shledán „starým, moudrým a opatrným pamětníkem těch věcí, pravd a svobod, a ve svém mládí ve Frankstatě bydlel“²⁴⁾ dosvědčuje nám vlastně stav z období 1390–1400. Příbuznost či shoda příjmení (Birsak-Bierzak) s dědičným fojtem Frankenstatu v roce 1382²⁵⁾ naznačuje, že s největší pravděpodobností šlo o fojtova syna. Tomuto dohadu odpovídá i okolnost, že v tak závažné věci byl právě on shledán důvěryhodným; to totiž předpokládalo znalost ztracených privilegií a znalost hranic města; a přístup k takovým informacím měl kromě fojta jen velmi omezený okruh měšťanů.

Problém, kde se zaniklé vsi nacházely a jak byly rozsáhlé, tvoří další skupinu otázek. V každém případě je při hledání odpovědi nutné přijmout předpoklad, že podstatné části jejich území se nacházejí v dnešních hranicích města. Při rozboru plochy uvnitř hranic města musíme z území, jež mohlo náležet zaniklým vsím, vyloučit základní území města, které bylo ohraničeno Starým Bystrým potokem a Černým potokem²⁶⁾ na straně jedné (hranice s Tichou) a Lánským potokem a Lubinou na straně protější, na severozápadě územím Hamřísk a na jihovýchodě, proti horám, hranicí počtu 34 rolí.²⁷⁾

Umístění Grenhovu je jednoznačně dáno zápisem o platbách město v roce 1581 „obec Frenštatská... z třetích drah po řeku Lomnú, po Lánský potok a po černý les“²⁸⁾ když na mapě stabilního katastru lze pozorovat zbytek pluzžiny přibližně v počtu tří a půl lánů, které navazují na role města.²⁹⁾ Vezmeme-li na pomoc obvyklé postupy lokací lesních lánových vsí,³⁰⁾ pak nejmenší rozloha vesnice činila 24 lánů poddanské a 4 lánů svobodné, které náležely kostelu a fojtovi. Promítnutím těchto pravidel do terénu zjistíme, že v oblasti kostelních lánů byl o z části je les Kosteňák, že území Grenhovu bylo ohraničeno potoky Starým Bystrým a Lánským, pluzžinou města a na straně k horám pak byl posledním, nebo předposledním lán, na němž je usedlost zvaná „Káňka u zvonka“³¹⁾ nad Solárkou, která v tomto úseku je vlastně vedená po hrázích mezi lánů. Osou vesnice byla říčka Lomná, podél níž vedla cesta Dolinová,³²⁾ dnes v některých úsecích společná s Lomenskou cestou k Ráztoce. Půdorys osídlení, který území vtiskla pasekářská kolonizace v 16.–18. století, překrývá zbytky půdorysu lesní lánové vsi ve formě vedení hranic pozemků, cest a hrází.³³⁾ Ty pasekáři při opětovném mýcení lesa nacházeli a pochopitelně využili zejména území zbaveného kamení. Po zániku vsi neúplně vzdělané lánů opět pohltil les. Na protějším břehu Lomné narazila kolonizace u všech lánů na převážně kamenitou terasu potoka Bystré, ohraničenou potokem Noříč.³⁴⁾ a jen ojediněle ve střední části pronikla i na území s minimem hlinitých součástí v půdě. Je pravděpodobné, že tuto část

plužiny po zániku vsi taktéž pohltit les. Výjimkou mohlo být území nad soutokem Lomné s potokem Bystré, kde na pozemcích s místním názvem Kopec³⁵) měly předpoklad přežít zbytky polí jako nejstarší paseky.

Abychom mohli řešit umístění zbývajících dvou sídel, je nutné z úvah odečíst území, na kterém se zaniklé vsi rozkládat nemohly. V první řadě je to výběžek lesa do svahu Radhoště („mezi Radhoští pod Kladnatú“) koupený městem od vrchnosti v letech 1793–1795.³⁶) Dále je to v 16. a 17. století autonomní část města „Hamfiska pod městem Frankštatem“. Toto území bylo ohraničeno Lubinou a Lomnou a severozápadní hranicí první role města, což je doloženo četnými zápisy v gruntovních knihách, když po zániku hamru byly jednotlivé části polí měšťany odkoupeny.³⁷) K Hamfiskům náležela i louka Hamernica³⁸) na protějším břehu Lubiny, kterou stihl stejný osud. Problémem zůstalo území „Paleska“, které bylo součástí Hamfisk.³⁹) Řeší ho však vzájemný vztah textu smlouvy z roku 1556 a soupisu pasek v urbáři z roku 1581. Jestliže Toman Zyma z Frankštatů má v roce 1556 v Palesku kus pole a podle urbáře z roku 1581 je vedle paseky Jana Procházky na Blatném potoce druhá paseka Jana Zimy-starého, pak musí být Paleska územím na Blatném potoce.⁴⁰) Paleska má tvar vějířovitě plužiny se třemi základními díly, které se dále člení na celkový počet sedmi dílů. Členění pozemků a rozmístění usedlostí skutečně připomíná osadu (jak uvádí lidová tradice),⁴¹) která však nemohla být samostatnou vsí s ohledem na příslušnost k hamru.

Umístění „nového Lichnova“, jehož název se ustálil do formy Lichnovy,⁴²) je spolehlivě určeno zápisem plateb města v roce 1581 „obce Franštatska z drah na Lichnovach po vrch Papratný a po černý les podle Sadového“,⁴³) dále záznamem části netypické a nepravidelné plužiny včetně názvu „Lichnovsky“ na mapě stabilního katastru⁴⁴) a zápisem o koupi gruntu po Václavu Chadurovi v roce 1655 „role počnouc od Kozbacha⁴⁵) až po Lubinu, naproti té role jsou Lychnovy“.⁴⁶) Z předběžného výsledku rozboru území lze uvést, že ves byla ohraničena Lubinou, Vlčími potoky, Rokytnou a kolmicí z Papratného vrchu na Rokytný potok.⁴⁷) Hranicí na Horečkách bude možné přesněji odvodit po rozboru lokace, protože v tomto případě nebylo pro založení vsi užito obvyklých pravidel. Plužina vsi v rozsahu necelé čtvrtiny území, zpravidla určeného pro založení lesní lánové vsi, byla odlesněná a vzdělána v plném rozsahu. Jsou po ní stopy dokonce v dnes zalesněných územích na Papratné (hráze) a na Horečkách (terasy po orbě jednotlivých záhonů). Mimo obdělávanou plužinu zůstal jediný extrémní svah Horeček do Sadového potoka s místním názvem Štěřček.⁴⁸)

A tak pro umístění poslední ze zaniklých vsí zůstává také poslední místo v kotlině, a to je mezi Lánským potokem a Rokytným potokem, čemuž také odpovídá zápis o platbách města ze zaniklých vsí roku 1581 „též oni z druhých drah mezi Rokytným a mezi Butnařovem po potok Rokytný a po černý les“.⁴⁹) Z předběžného rozboru území vyplývá, že Butnařov měl být lesní lánovou vsí s osou lókace podél Buřarské a staré Rožnovské cesty,⁵⁰) které vedly po jihovýchodním břehu Lubiny na Pomezí a Pindulu.⁵¹) Hranice vsi tvořil Lánský potok (proti městu), Mostkový potok (protože souvratě zbytků plužiny překračují hřeben Kozího hřbetu) a spojnice s vrchem Papratný, proti černým lesům. Na dolním konci byla hranicí linie Vlčí potok-Papratný vrch (to znamená území Lichnová, na kterém mělo být posledních šest lánů, pro které nezůstalo místo na soutoku Lubiny a Lánského potoka); po vysazení Lichnová byla tato hranice redukována na spojnicí vrch Papratný - soutok Lubiny s Lánským potokem při překročení pěti lánů Butnařova za Rokytný potok. Protí horám, tj. proti Radhošti, byla hranicí opět souběžná linie se Solárkou⁵²) jako rozhraní mezi pátým a šestým lánem. Využití tohoto poměrně nepravidelného území bylo omezeno údolními Lubiny a potoka Radhoš⁵³) a činilo záměrem lokátora značné obtíže. Navíc, zúžující se

tvar soutoku Lubiny a Lánského potoka znemožnil vytýčení části plužiny a narazil tu na shluk usedlostí s nepravidelným členěním pozemků orientovaných na vidlici starých komunikací, který připomíná starší, tj. předkolonizační sídlo (předběžný rozbor nepravidelnosti v lokaci samotného města taktéž naznačuje existenci sídla, které vysazení města předcházelo). Takovou domněnku podporuje i text urbáře „mezi Rokytnú a mezi Butnařovem“. U této vsi pro složitost terénu se podařilo provést lokační úmysl jen v poměrně malém rozsahu, stopy po terasách plužiny jsou jen na severovýchodním břehu Lubiny a přesahují hřeben Kozího hřbetu (dnešní název Kozinec).⁵⁴) stopy po hrázích v hranicích lánů jsou v prostoru Malého Lánského potoka⁵⁵) na Kopané, soutok Lubiny s potokem Radhoš s místním názvem Uhliska⁵⁶) zůstal zřejmě neodlesněn. Přehledněji je výsledek zjištění patrný z připojeného náčrtku.

Další otázkou jsou názvy zaniklých vsí. Nejstarší, tradicí a listinou z roku 1445 dochovanou formou názvu prvních dvou vsí jsou „Grenhovy“ a „Butnařov“. Zdá se, že v tomto případě nemusí jít o přesné původní názvy,⁵⁷) ty však už sotva bude možné zjistit. U třetí vsi uvedeně v roce 1445 jako „nový Lichnov“ se název vyvinul před rokem 1581 do formy „Lichnovy“⁵⁸) a v té v gruntovních knihách města přežíval až do konce 19. století. Název této vsi můžeme považovat za původní a správný.

A nyní se pokusme řešit otázku, kdo a kdy byl zakladatelem vsi a kdo a kdy je daroval městu. Z pozice plužin a území vsi vůči městu vyplývá, že vsi jsou mladší než město. Grenhovy a Butnařov mohly být lokovány současně. Butnařov měl však pravděpodobně předchůdce v sídle předkolonizačního typu. To znamená, že v tomto případě šlo o reorganizaci staršího sídla na lesní lánovou ves. Lokace vsi, t. j. vyměření a vytýčení, mohlo trvat 1 až 2 léta, po vysazení lze odhadnout trvání vsi na 15–25 let, t. j. období, kdy osadníci nebyli vrchnosti poplatnými. Po uplynutí této lhůty pro obtížnost podmínek k hospodaření vsi zpustly. Z Grenhovu proces zániku přežila část plužiny na relativně nejúrodnější půdě, t. j. zadní část návrší Marek. Totéž se stalo u Butnařova v území nad soutokem Lubiny s Rokytnou.⁵⁹) Když se rozvoj Butnařova po 10–15 letech nevyvíjel tak, jak bylo předpokládáno, byla na čtvrtině jeho území vysazená další ves, t. j. „nový Lichnov“ a plužina v rozsahu 6 lánů byla proměněná na typ plužiny úsekové. Jestliže nejstarší název vsi je uváděn ve tvaru „nový“ Lichnov, lze se domnívat, že vysazení souvisí s přebytkem osadníků, nebo zánikem původního t. j. „starého“ Lichnova a že obyvatelé nové vsi přišli právě odtud, a proto sídlo neslo jejich jméno.⁶⁰)

Vše výše uvedené se mohlo odehrát v době, kdy vrchnost organizovala dosídlení území na základě zákupního práva a město Frenštát už bylo stabilizovaným útvarem v území. Jestliže v letech 1390–1400 svědek Jan Běřák pamatuje vsi jako zašlé, lze předpokládat, že zaniklymi byly už počátkem 14. století. Podle dochovaných písemností víme, že šostýnským panstvím vládl olomoučtí biskupové až od roku 1347.⁶¹) Od roku 1307 (kdy je naposled doložen hrabě Jindřich z Příbora) do roku 1347 jsou osudy šostýnského panství nejasné; období je prakticky beze zpráv a lze soudit, že jím vládl Jindřichovi „nástupci“.⁶²) Protože se nezachovala jakákoliv zmínka, ani stopa, z níž by bylo možné usoudit, že olomoučtí biskupové organizovali ve frenštátské kotlině nějaké rozsáhlé dosídlení (kromě frenštátských a kunčických pasek v 17. a 18. století), lze období po roce 1347 pro možnost vzniku a zániku vsí vyloučit. Vyloučit lze i období 1307–1347, kdy jsou mocenské a vlastnické poměry v území nejasné a nástupci hrabat z Příbora mohli božím vládnout jen na omezenou dobu, a proto na tak rozsáhlém dosídlení nemohli mít zájem; mimo to pro podobnou akci nebyli zřejmě ani dost majetní, ani dost mocní.

Předpoklad, že kolonizační akci mohl organizovat feudál, který měl, nebo byl vybaven potřebným právem a mocí a současně byl dostatečně hospodářsky samostatným, v posuzovaném období splňují pouze hrabata z Příbora (Frank a jeho synové Jindřich a Blud). Je známo, že Jindřich z Příbora kolonizaci v tomto území organizoval. Roku 1294 vysadil Kozlovce za okolností, které prozrazují, že kolonizace byla započatá asi roku 1284 a ves vytýčená v období 1282–1284. Roku 1293 vysadil fojtství v Lichnově, což znamená, že ves byla pravděpodobně lokována ve stejném období jako Kozlovce. Lze tedy předpokládat, že Grenhovy a Butnařov byly založeny v období 1280–1285, Lichnovy v období 1290–1295, dále že okolo roku 1300 vsi zpustly a okolo roku 1305 byly darovány městu. Když se u vsi kolonizační úmysl nepodařilo plně realizovat, lze mít za to, že zakládací listiny asi vydány nebyly a případné listiny o udělení fojtství (po darování vsi) jako nepotřebné byly ztraceny; avšak musela být rozšířená privilegia města o darování vsi. Takovéto rozšíření privilegia muselo kromě popisu předmětu obdarování obsahovat i ustanovení o platech města vrchností z tohoto daru⁶³) a ustanovení o změně organizace města z toho důvodu, že část obyvatel vsi se pravděpodobně přemístila do města a získala stejná práva jako ostatní měšťané. Jestliže okolo roku 1305 byly městu darovány sešlé vsi, muselo jít o poměrně konsolidovaný sídelní útvar (město bylo již zbudované a jeho plůžina řádně obdělávána).

Zdánlivým nedostatkem uvedené úvahy je absence listinných dokladů. Když opomeneme listiny, na nichž jsou hrabata z Příbora jen uváděna, nebo jednájí jako smluvní strana, kde dohodu sepisují jiní (Frank roku 1251 a nedochovalá kupní smlouva Petra Heroldova a biskupa Bruna; Jindřich a Blud roku 1285, 1292, 1297, 1302 a 1307),⁶⁴) pak víme, že i oni sami listiny vydávali. V opise se zachovala kozlovická zakládací listina z 8. 9. 1294,⁶⁵) která dosvědčuje, že Jindřich z Příbora měl pro takovou činnost notáře a vybavenost fojtů ve svých vsích výsadními listinami považoval za pravidlo; dále se připomíná listina z roku 1293 pro lichnovskou rychtu.⁶⁶) Lze tedy předpokládat, že nástupci hrabat Jindřicha a Bluda z Příbora (pravděpodobně manželé jejich dcer) v nezájmu o zboží, které jejich potomci nemohli zdědit, případně kopie písemností ztratili.⁶⁷) Jestliže Jan Běřák v období 1390–1400 privilegia města znal a v roce 1445 se uvádějí jako ztracená, pak ke ztrátě došlo pravděpodobně v období 1390–1440. Proč však ztracené výsady olomoučtí biskupové neobnovili? Důvodem tu mohla být okolnost, že nešlo o listiny jimi vydané, ale o listiny hrabat z Příbora, na kterých neměli zájem, ba naopak měli zájem, aby byly zapomenuty. Tomu odpovídá i skutečnost, že privilegia obnovil až Jan Čapek ze Sán. Pak ale tak zvané velké obdarování města v roce 1584 biskupem Stanislavem Pavlovským je vlastně jen obnovou části privilegií původních.

Výsledek řešení otázky zaniklých vsí⁶⁸) má pochopitelně dopad na ostatní kapitoly dějin města. Především zpochybňuje domněnku o založení města Frankem z Choryně po roce 1307⁶⁹) a dovozuje, že k jeho založení muselo asi dojít před rokem 1293. Současně dává možnost přesnějšího pohledu na spor města s vrchností o dřevní robotu v 17. století, který vedl k založení Trojanovic.

Kromě tří řešených vsí publikoval Bohumír Strnadel⁷⁰) názory lidové tradice (ke škodě bez udání informátorů), ze které vyplývá povědomí sídel „Starý Lichnov“ a „Frankštát pod Strážkou“. Protože lidovou tradici bez prověření nelze odmítnout a navíc některé poznatky z průzkumu území existenci dalších sídel naznačují, zůstává úkolem uvedenou domněnku prověřit.

Poznámky:

- 1) Okresní archiv Nový Jičín (dále OANJ) – archiv města (dále AM) Frenštát, inv. č. 5, řádek 19 a 20.
- 2) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 407, přepis je v části o zaniklých vsích shodný s opisem.
- 3) Viz pozn. č. 1, text po transkripci.
- 4) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 8, řádek 23, text po transkripci; opis privilegia ze 7. 4. 1752 viz Státní archiv Brno (dále SAB), sbírka D 2, rektifikační akta (dále RA), karton 67/3.
- 5) Státní archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, inv. č. 2253 a 2254, sig. E 1 a E 2, nebo Archiv města Ostravy, sbírka U-219, fotokopie „Hukvaldského urbáře“ z roku 1581 z bývalého Arcibiskupského archivu v Kroměříži, fol. 44/1 až 46/2, 47/2 až 50/1 a 53/1; další odvolávky jen Urbář.
- 6) SAB, sbírka D 2, RA kart. 67/3, dopis města Frenštátu z 19. 4. 1754 rektifikační komisí v Brně ve věci plateb města po separaci pasek; německy, cituje znění urbáře z roku 1581 česky s drobnými odchylkami od originálu; dopis podepsali mistr Sylvestr Kalus, Karel Konvička a František Hradečný.
- 7) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 884, výpis není naprosto shodným s fotokopii originálu.
- 8) Urbář, fol. 44–56.
- 9) OANJ - pracoviště Frenštát, sbírka map, mapa stabilního katastru 1:2880, Frankštát 1833.
- 10) Gregor Walný: Dir Markgrafschaft Mähren, Brno 1835, Díl I, str. 170; uvádí zaniklé vsi, Grenhovy nepřesně ve formě Gruntovy.
- 11) František Linhart: Frenštát a okolí až do konce 15. století, Šestá výroční zpráva českého vyššího gymnasia v Místku za školní rok 1900–1901, str. 17, Místek 1901.
- 12) Jan Ambroz: Z dějin města, stať v knize Jiřího Felixe Město Frenštát, str. 39–57.
- 13) Jiří Felix: Město Frenštát pod Radhoštěm (na Moravě), Frenštát 1904, na str. 58–75 jsou publikována privilegia města z roku 1584, někdy v nepřesném čtení a transkripci.
- 14) Jiří Felix: Vlastivěda moravská, II, Místopis, Frenštátský okres, str. 69 a 73, Brno 1908.
- 15) Josef Dostál: Příspěvek k soupisu zaniklých osad v Ostravském kraji, Časopis Společnosti přátel starožitností, roč. 1956, str. 60; uvádí nepřesné názvy, nesprávné umístění Butnařova a Grenhovu, uvádí tzv. Frankštát pod Strážkou zřejmě na základě informací B. Stradla.
- 16) Vladimír Kajdoš: Průvodce po archívních fondech okresního archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, str. 21, Frenštát 1959.
- 17) Vladimír Nekuda: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu, Brno 1961, str. 153 a 155; neuvádí Grenhovy, nesprávné umístění Butnařova, uvádí tzv. Frankštát pod Strážkou podle informací od J. Dostála.
- 18) Ladislav Hosák: Dějiny města Frenštátu p. R. do poloviny 15. století, rukopis asi 1967, Muzeum Frenštát, v případě zaniklých vsí přejímá autor Strnadlový názory.
- 19) Ladislav Hosák: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, úvodní svazek, str. 344, Ostrava 1967, autor neuvádí ves Lichnovy. V Místopisu z roku 1938, v článku Zaniklé osady na Moravě (Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, roč. 1931, str. 33–35) a v článku Místní a pomístní jména na Moravě a ve Slezsku jako historický pramen (Vlastivědný věstník moravský, roč. 1969, příloha) se o zaniklých vsích nezmiňuje.
- 20) Ladislav Hosák – Rudolf Šrámek: Místní jména na Moravě a ve Slezsku, Praha 1970–1980, díl I., str. 135, 230 a 530; uvádí nepřesné názvy a umístění podle názorů B. Stradla.
- 21) Bohumír Strnadel: Stopy minulosti na Frenštátsku, str. 20–27, Frenštát 1948, autor cituje neúplně a s nepřesnou transkripcí listiny z roku 1445 a 1584; anonymně se opírá o listinu burkmistra z roku 1754, nepřesností ho přivedly k omylu v případě Butnařova o rozsahu Lichnovů.
- 22) Bohumír Strnadel: Paměti Jana Kalusa z Frenštátu pod Radhoštěm, Opava 1958, str. 10, v poznámce č. 2 uvádí názory lidové tradice o umístění zaniklých vsí, které jsou prakticky shodné s výsledkem této práce; ač v roce 1948 publikoval názor odlišný, lidovou tradici nekomentuje. Autor se k problému vracel v časopisech (např. Dolina Urgatina, roč. 1949, str. 89) i v denním

tisku (např. České Slovo 15. 10. 1944 a Nová Svoboda 21. 4. 1959). Článek z roku 1959 prozrazuje, že už byl seznámen s „Hukvaldským urbářem“, kde zázpis o zaniklých vsích hodnotil, že „umožňuje bezpečně zjistit jejich polohu“. K problému se však už nevrátil, buď z důvodu, že u něho převládalo posláni spisovatele, nebo jiné okolnosti mu zabránily narušit legendu o prastarém vzniku pasek pod Radhoštěm a koncepci dějin Trojanovic, na kterých pracoval po mnoho let.

- 23) Bohumír Četyna (Strnadel): Radhošť v minulosti a přítomnosti, Nový Jičín 1966, str. 11–13; upřesňuje své názory z roku 1948, zřejmě vlivem urbáře z roku 1581 a zaniklé vsi, kromě Grenhovu umísťuje správně, uvádí další zaniklá sídla podle lidové tradice pod názvy Starý Lichnov a Frankštát pod Strážkou.
- 24) Viz pozn. č. 1.
- 25) CDM XV, str. 194, č. 225.
- 26) Autor: Hranice mezi Tichou a Frenštátem v 15. století, rukopis 1981, Okresní vlastivědné muzeum Nový Jičín.
- 27) Viz pozn. č. 5 a 9, vyplývá z jejich rozboru.
- 28) Viz pozn. č. 5.
- 29) Viz pozn. č. 9.
- 30) Ladislav Ulčák: Z dějin vesnice Kozlovice, str. 19–32 ve sborníku „Z dějin vesnice Kozlovice na Ostravsku“, Kozlovice-Frenštát 1954. Pravidla pro lokaci lesních lánových vsí odvozená ze zakládací listiny Kozlovic z roku 1294 odpovídají většině sídel na jih od Příbora.
- 31) Drahomír Strnadel: Soupis místních jmen v Trojanovicích, rukopis 1977, Muzeum Frenštát; v soupisu neuvedeno, oč název je i dnes známým, informátor: stařenka Jana Střalková, rozená Káňová, nar. 1871, která z usedlosti pocházela.
- 32) Urbář, fol. 57/1, kde je zázpis o darování Kostelního lesa a jeho hranicích z 22. 12. 1616; dále B. Strnadel: Paměti Jana Kalusa..., str. 11 a B. Strnadel: Staré cesty v okolí Radhoště, Naše Valašsko 1947, str. 172.
- 33) Viz pozn. č. 27.
- 34) Urbář, fol. 45/2, 50/1 a 50/2, název je doložen rokem 1581, dnes je zapomenut a pro potok je občas užíváno názvu Murasův potok, Murasovy potůčky, původní název byl užíván ještě v roce 1749, viz SAB, sbír. D 2, RA kart. 67/4, popis pozemků u N^o83.
- 35) Urbář, fol. 57/1, rok 1616.
- 36) OANJ – AM Frenštát, inv. č. 497 a 507.
- 37) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 87, list č. 18, 231, 265, 291, 302, 308, 344 a 351; inv. č. 89, list č. 1 a 14; inv. č. 90, list č. 188 a 189; inv. č. 91, list č. 47, 368 a 378; inv. č. 94, list č. 69/1 a 71/1; inv. č. 96, str. 125; inv. č. 97, str. 939; inv. č. 98, str. 1419.
- 38) Viz pozn. č. 9.
- 39) Bohumír Strnadel: Založení železných hamrů ve Frenštátě p. R., Frenštát 1945, str. 9 a 20, pozn. č. 9, přepis smluv z roku 1556 a 1568. Stylizace smlouvy z roku 1556 připomíná víc obnovu než založení hamru a tuto domněnku podporuje existence typických starších založení předcházejících místních názvů Hamříška, Hamernica a Paleska.
- 40) Urbář uvádí ještě měšťany Mikuláše a Jana Zimu (zřejmě mladšího), kteří kromě domu ve městě měli pozemky na Lichnovách, t. j. na území zaniklé vsi. Jde zřejmě o syny Jana Zimy - starého. Nesoulad v křestních jménech Tomáňan lze připustit s ohledem na skutečnost, že toto jméno není podstatná náležitost smlouvy z roku 1556, že mohlo být zkomořeno přepisem do kopířky biskupa Marka, při vypsání z kopířky Vojtěchem Procházkou a pak Bohumírem Strnadem, nebo Jan Zima - starý z roku 1581 byl synem Tomána Zymy z roku 1556.
- 41) Bohumír Strnadel: Paměti Jana Kalusa..., Opava 1958, str. 10.
- 42) Viz pozn. č. 4.
- 43) Viz pozn. č. 5.
- 44) Viz pozn. č. 9.
- 45) Urbář, fol. 47/2, název je doložen rokem 1581 ve formě Kosbašek.
- 46) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 86, list č. 19, zázpis ze 13. 10. 1655.
- 47) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 86, list č. 19; inv. č. 91, list č. 278; inv. č. 96, str. 472; inv. č. 97, str. 1210 a Urbář, fol. 47/2.
- 48) Aleš Parma: Soupis místních jmen ve Frenštátě p. R., rukopis 1977, Muzeum Frenštát.

49) Viz pozn. č. 5.

50) Urbář, fol. 47/1, 48/1 a 52/2.

51) Viz pozn. č. 31, názvy v soupisu nejsou uvedeny; pomezi je svah sedla Pindula přivracený do Frenštátské kotliny; Pindula je sedlo mezi Kyčerou (hřeben Velkého Javorníka), Káňi horou a Sladskem (vrchol mezi Radhoštěm a Černou horou), v sedle bývalo na rozhraní století „Faldynova hospoda“, pod sedlem z rožnovské strany „hospoda pod Pindulu“ a z frenštátské strany „Porgáčová hospoda“ (nyní Bačová). Informátor: Vincenc Tabášek, nar. 1872.

52) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 95, fol. 262, starší forma názvu z roku 1787 je „Solarská cesta“, téhož názvu užívají i spisy rektifikačních akt z období 1752–1754, SAB, sbírka D 2, RA, karton 67/3.

53) Urbář, fol. 45/2, název potoka je doložen rokem 1581 ve formě „potok Radhoště“.

54) Urbář, fol. 52/2, název Kozí hřbet je doložen rokem 1581 a je užíván v gruntovních knihách města do 19. století.

55) OANJ-AM Frenštát, inv. č. 90, list č. 346 a inv. č. 92, list č. 48; název je doložen rokem 1748 a 1697, před tím je užíváno názvu „Potok“.

56) Urbář, fol. 52/1 a 53/1, název Uhliska je doložen rokem 1581 a dále je užíván v gruntovních knihách města do poloviny 19. století, kdy k témuž názvu přistupuje další, a to Buzkovička.

57) Viz pozn. č. 1.

58) Viz pozn. č. 5.

59) Viz pozn. č. 5.

60) Odpovídá vyzození lichnovské rychty v roce 1293 Jindřichem ze Schauensteinu, jinak z Příbora. Adolf Turek: Přehled dějin Kopřivnice do roku 1850, Sborník „K dějinám Tetry Kopřivnice“, 1967, na str. 13 a v pozn. č. 7 na str. 26 upozorňuje na problém datování listiny z roku 1539, v níž je opsána listina z roku 1293. V biskupském kopiřce „G“ na str. 13–15 je datování pro Lichnov vynecháno a konfirmace má datum 8. 10. 1539. Na listinu poprvé upozornil Gregor Wolný: Kirchliche Topographie von Mähren, Brno 1859, díl III/1 str. 52; uvádí datum „tu středu před sv. Divišem“ bez vztahu k roku 1539 nebo 1293. František Linhart: Vlastivěda moravská, II. Místopis, Místecský okres, Brno 1915, str. 53 uvádí „tu středu před sv. Divišem 1293“ t. j. 7. 10. 1293. Problém datování listiny zůstává otevřený, protože ani originál, ani kopířka nyní nejsou ve Státním archivu.

61) CDM VII, str. 520–521, č. 705.

62) CDM IV, str. 392–393, č. 309 z roku 1292.

63) Sestava „Hukvaldského urbáře“ z roku 1581 v případě Frenštátu svědčí, že mu předcházela starší registra, z nichž byly platby města ze zaniklých vsí do urbáře přepsány; lze předpokládat, že podkladem pro zázpis do starých register byla privilegia města, nebo povědomí o jejich obsahu.

64) CDM III, str. 144, č. 172 z 12. 12. 1251 a Sáša Dušková: K otázce kolonizace na Příborsku ve 13. století, Slezský sborník, roč. 1961, str. 337–345; CDM III, str. 402–408, č. 402 z 29. 11. 1267; CDM IV, str. 297–299, č. 227 ze 4. 8. 1285; CDM IV, str. 392–393, č. 309 bez data z roku 1292; CDM V, str. 72–74, č. 73 z 2. 8. 1297; CDM V, str. 143–144, č. 137 ze 4. 7. 1302 a CDM VI, str. 7–9, č. 9 z 15. 10. 1307.

65) CDM V, str. 13–14, č. 14 z 8. 9. 1294.

66) Viz pozn. č. 60.

67) Osudy originálů listin viz Jaroslav Bakala: K úloze městského fojta a lokačních listin, Folia historica Bohemica 1, sep., str. 234.

68) Pro omezený rozsah této práce budou výsledky průzkumu stop po zaniklých vsích publikovány samostatně.

69) Ladislav Hosák: Počátky Frenštátu a hradu Schauensteunu, Slezský sborník, roč. 1959, str. 338–341.

70) Viz pozn. č. 23.

FRENŠTÁT OD HUSITSKÉ REVOLUCE K ČESKÉMU STAVOVSKÉMU POVSTÁNÍ

Jiří Jurok

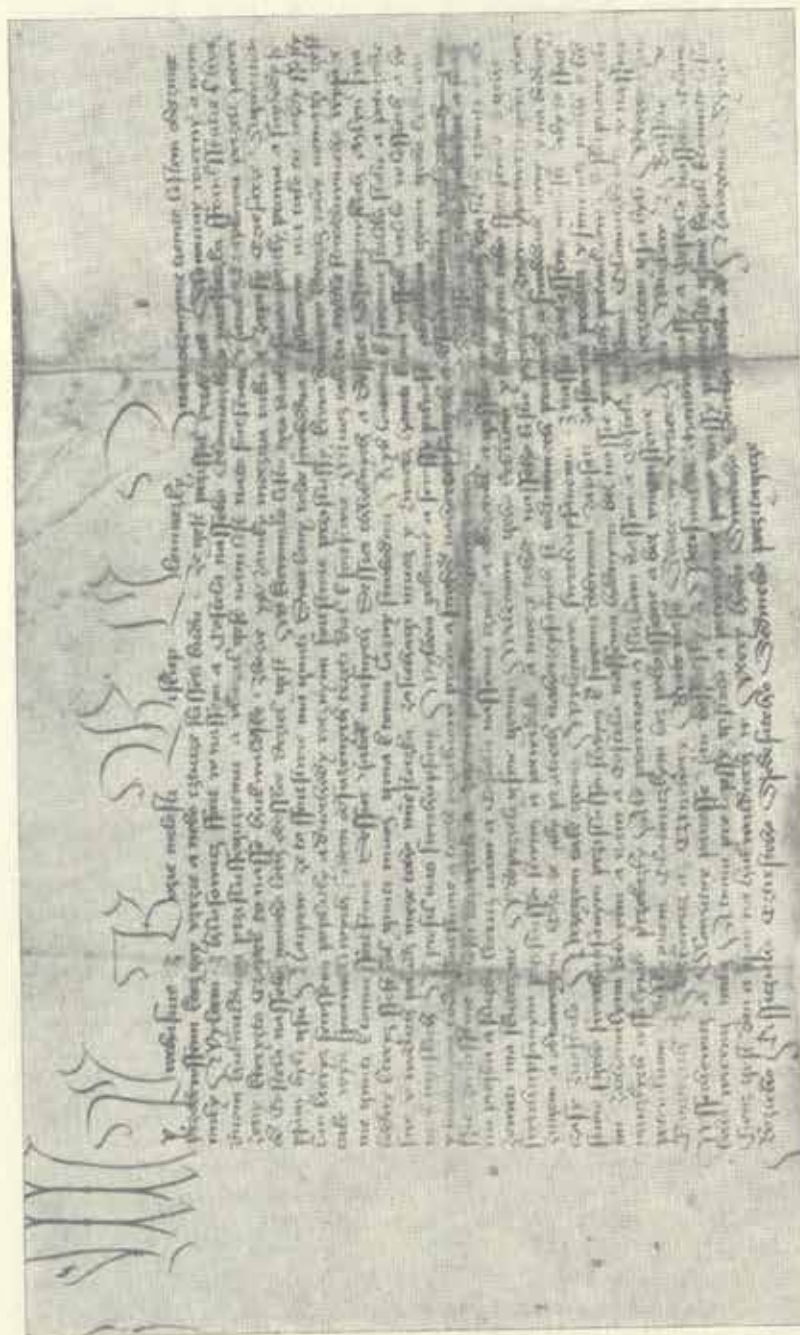
1. Počátky města jako tržního střediska šostýnského léna

Než se obrátíme k našemu vlastnímu tématu, domnívám se, že bude vhodné v krátkosti se zmínit o počátcích města a jeho vývoji v době předhusitské. Založení města je pozoruhodné v tom smyslu, že bylo pravděpodobně provedeno jako kolonizační podnik biskupských manů, držitelů šostýnského léna – ať pánů z Hückeswagenů nebo pánů z Choryně, po jejichž příslušníkovi stejného jména Frankovi Frenštát zdědil název.¹⁾ Po roce 1299, kdy se olomoucký biskup Dětřich z Hradce dvakrát neúspěšně pokusil o vytvoření příznivých předpokladů k založení nového města,²⁾ povedlo se to zřejmě krátce nato právě Hückeswagenům či Mikulášovi a jeho synům Frankovi a Jenčovi z Choryně kolem r. 1307.³⁾ Poté by Frenštát zůstal přes 100 let hospodářským střediskem léna k hradu Šostýnu až do husitské revoluce.

Nicméně tato vše jsou jen velmi pravděpodobné dohady, neboť první nepochybný doklad o existenci města pochází až z 14. 3. 1382.⁴⁾ Přesto tohoto roku Frenštát zastihujeme přesně v těch funkcích, které by nejlogičtější vyplývaly z výše znázorněné situace. Tzn. roku 1382 jakož i po celé zbývající předhusitské období seznáváme „Frankenstat“ jako sídlo snad nejdůležitější rychty léna, jejíž fojt Bírza (Běřák) spolu s fojtem Kunčkem z Nové vsi (patrně blízké Kunčice) svědčí listině Václava ze Šostýna pro nové fojtství v Závěšicích. V předhusitském období se teprve formuje městský charakter Frenštátu, snad i udělením některých dnes již nezachovaných výsad, přičemž poprvé se titulárně jmenuje městečkem až roku 1408.⁵⁾

Držiteli šostýnského léna po r. 1369 byli ponejvíce páni z Vikštejna, v době sedisvakancí hrádka využívali jako svého letního sídla olomoučtí biskupové – Mikuláš z Rýzberka v letech 1389-93, Jan Mráz roku 1400 aj. Z let přímé správy šostýnského léna biskupstvím jsou nám známi purkrabí hradu roku 1391 Hanzl z Kovalovic, 1396 Jašt z Wolfsberka na Paskově a roku 1400 Vojslav Mníšek z Ježovic na Košatce.⁶⁾ Za nepokojů před výbuchem husitské revoluce byl v letech 1413–1420 postupně z držení šostýnského léna vytlačen Závěš z Vikštejna jedním z drobných moravských kondotierů Vaňkem z Břežníka a z Lamberka.⁷⁾ Tím ovšem došlo k ohrožení biskupského panství Hukvaldy, které již r. 1400 svěřil olomoucký biskup Jan Mráz k ochraně před markrabím Prokopem a jeho stoupenci kastelánů uherského krále Zikmunda Jiřímu Messenpekovi z Oravy.⁸⁾

Z několika skromných zmínek můžeme usuzovat již pro předhusitské období o převážně českém charakteru městečka. Nasvědčují tomu jména fojta Bírza-Běřáka z r. 1382 a Jana Běřáka z Těšína k roku 1445, bývalého měšťana ve Frenštátě.⁹⁾ Nepodloženou zůstává zpráva, řazená obvykle k r. 1428, podle které Jan Čapek ze Sán (nutno ji proto umístit až po roce 1438) povallil fojtu Vilému z Hlusuovic výstavbu nové budovy městské rychty.¹⁰⁾ Snad jde o starší věrohodnou tradici, která zachytila obnovu výsad fojtství po husitském vpádu roku 1427.

Listina biskupa Protase z Boskovic, již uděluje výsady Vilému z Hruzovic na dědičné fojtství ve Frenštátě roku 1467. Okresní archiv Nový Jičín – pobočka Frenštát.

2. Husitská revoluce a Čapkova restituce Frenštátu v rámci sekularizovaného panství Hukvaldy

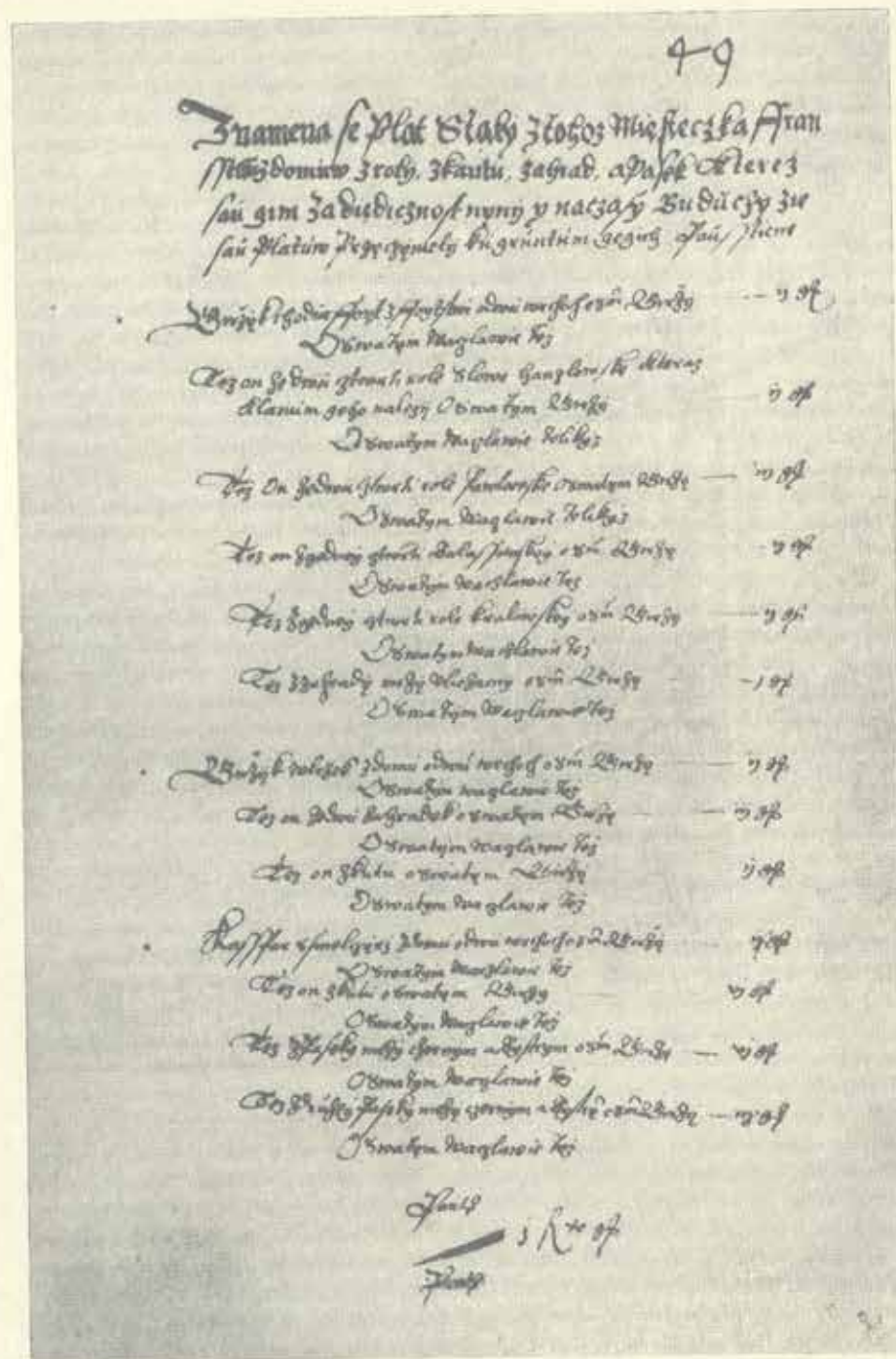
Za husitské revoluce přešlo šostýnské zboží po smrti Vaňka z Lamberka po roce 1420 s největší pravděpodobností na jeho synovce Mikuláše Sokola z Lamberka. Protože pání z Lamberka odmítli vydat hrad, rozhodl biskupský manský soud roku 1422, že v držení „zboží franštáckého“ se má uvázat přímo biskup Jan Železný.¹¹⁾ Dokladem, že Mikuláš se ujal Vaňkova dědictví, je jednak skutečnost, že splácel Vaňkovy dluhy¹²⁾ a dále, že asi roku 1435 si nechal potvrdit svůj nárok na panství Hukvaldy a Šostýn zápisem císaře Zikmunda. Snad již k roku 1422, kdy manství přebírá název podle městečka, lze soudit na rozboření hradu Šostýna,¹³⁾ a z potažení manství na olomouckého biskupa na zánik samostatného šostýnského léna.¹⁴⁾

Při tažení moravských husitů roku 1427 se vůdce této výpravy Jan Tovačovský z Cimburka zmocnil hradu Hukvaldy, přičemž okrajové části panství (např. Ostrava) nadále přinejmenším do roku 1434 patřily zástovnému držiteli Hukvald knížeti Bolku Opolskému.¹⁵⁾ Bývalý sirotčí hejtmán Mikuláš Sokol dostává po svém přechodu na Zikmundovu stranu od něj zápis na Hukvaldy. Dovídáme se o něm 8. 8. 1435,¹⁶⁾ když jej Mikuláš vrací do rukou biskupa Pavla z Miličína. Ale 25. 2. 1437 získává Mikuláš Sokol zápis na Hukvaldy v hodnotě 3000 kop gr. čes. od Zikmunda zpět, když se mu již předtím podařilo dohodnout se skutečným držitelem Janem Tovačovským. V posledně zmíněné listině je poprvé zmíněn hrad Šostýn jako pustý a městečko Frenštát jako součást statku Hukvaldy.

Jestliže Mikuláš Sokol z Lamberka se stal prvním držitelem sekularizovaného církevního panství Hukvaldy, potom Jan Čapek ze Sán se z něho pokusil v letech 1438–1452 vybudovat svou mocenskou a ekonomickou základnu. Vlastnil sice ještě v Čechách sekularizovaná panství Mnichovo Hradiště a Český Dub, ale Hukvaldy pro něho znamenaly nejvýhodnější geografickou pozici, jednak z důvodu jeho úzkých kontaktů s polským královským dvorem a jednak z jeho rozsáhlé angažovanosti v Uhrách, Polsku a Rakousích.¹⁷⁾

Samotné Hukvaldy patrně Čapek na Sokolovi vydobyl v létě 1438 při tažení polské výpravy do Čech na podporu jagellonské kandidatury Kazimírovy.¹⁸⁾ Poté, co se zmocnil panství, především zpřetrhal jakékoli vztahy k olomouckému biskupství a správě biskupských lén v Kroměříži. Když biskup Pavel z Miličína vztáhl roku 1438 na manském soudě svůj nárok na uprázdněné šostýnské léno, nedostavil se Čapek dvakrát vůbec k projednávání pře a zcela ignoroval chod církevního práva, nevyžádaje si žádného odkladu.¹⁹⁾ Na druhé straně Čapek nezasáhl zásadním způsobem proti existenci okolních biskupských lén.²⁰⁾ Určité náznaky však dovolují vyslovit předpoklad, že Čapek se pokusil vybudovat svůj vlastní manský systém k obraně hradu Hukvald. Ve dvou listinách, pro dědičného fojta Velíka v Metylovicích a svobodníka Nikla Jarčoviče ve Staříči, jim totiž kromě potvrzení jejich výsad ukládá za povinnost v případě vojenského ohrožení hradu dostavit se se zbraní na Hukvaldy.²¹⁾

Čapkovu snahu o ekonomické upevnění panství nejlépe prokazuje jeho privilegium pro Frenštát z 25. července 1445. Městu se tu především potvrzuje městské právo podle vzoru Nového Jičína a Příbora, k městskému právu a frenštátské faře se zde určují Lichnov, Vičovice, Kopřivnice, Drnholec a polovina Závíšic, k městskému katastru se připojují „sešlé vsi“ Nový Lichnov, Gremhov a Butnářov a stanoví se jeho hranice na potoku Bystrém proti Tiché, uděluje se mu právo odúmrti, rybolovu na Lubině, Lomné a polovici Bystrého potoka, a osvobození ode všech robot. Fojt má odvádět z města vrchností poplatky z domů, z pivovaru po 1 gr., ze sladoven rovněž po 1 gr. (vždy dvakrát ročně), a činži z rolí a zahrad ve výši 1 kopy a 25 gr. Mimo to Čapek měšťanům povoluje, aby „z sešlých dáv-

Ukázka z urbáře hukvaldského panství z roku 1581. SOA Opava – pobočka Olomouc, fond arcibiskupský archiv Kroměříž.

ných pustin zarostlých neb nezarostlých k tomu městu příslušejících, aby my z toho, kdož by toho užiti chtěl, spravedlivosti učinil, kteráž na to náleží," což je asi nejstarší doklad pasekářské kolonizace. Všechna práva byla městu udělena na základě svědecké výpovědi Jana Běřáka, snad nástupce či syna fojta Bírza (Běřáka) z roku 1382, jehož předvedli fojt, purkmistr a konšelé města (poprvé tak uváděného v pramenech) Frenštátu.²²⁾

Do Čapkovy doby také spadají nejstarší výsady frenštátské rychty. Výsady potvrdil a upravil biskup Tas z Boskovic roku 1467, jemuž se podařilo s pomocí krále Jiřího Poděbradského vykoupit Hukvaldy od posledního světského majitele Jana Talafuse z Ostrova. Fojtu Vilému z Hlusic biskup potvrdil držbu mlýnu se 6 koly, lázně, 2 svobodných lánů, právo rybolovu a lovu na nízkou zvěř, poplatky z každého šestého lánů, třetinu výnosu soudních pokut a výnos daní z 10 chlebných, 10 masných a 10 ševcovských lávek.²³⁾ Je pozoruhodné, že téhož roku ve dnech 13.–19. 5. vystavila biskupská kancelář tři výsadní listiny pro fojství ve Vlčovicích, Fryčovicích a Chlebovicích, přý z důvodu ztracení a poškození starších výsad.²⁴⁾ Lze v tom snad vidět zásah kanceláře proti právním pozůstatkům Čapkova manského systému.

Obnovitelské dílo Tase z Boskovic bylo záhy přerušeno vypuknutím nové občanské války, vedené panstvem Zelenohorské jednoty proti králi Jiřímu Poděbradskému, a česko-uherské války. Proto biskup zastavil panství Hukvaldy roku 1480 svým bratrům Benešovi a Dobešovi z Boskovic a Černé Hory, od nichž je biskupství dostalo definitivně nazpět až roku 1512. Frenštát byl v této době pravděpodobně značně postižen následky války. Nevíme ale nic bližšího o jeho vývoji v celém období poslední třetiny 15. a počátku 16. století. Lze jen předpokládat, že teprve od přelomu 15. a 16. stol. nastává postupný nový hospodářský a sociální rozvoj města. Z ohledu na zprávy o pronikání prvních valašských kolonistů na panství Hukvaldy za Beneše a Dobeše z Boskovic možno vyvozovat již od poč. 16. stol. znovuoobnovení procesu příměstské pasekářské kolonizace v návaznosti, či podle vzoru valašské kolonizace na horách. A to tím více, že někteří valašští kolonisté se usazují i ve Frenštátě.²⁵⁾

3. Ekonomický rozvoj Frenštátu a okolí v době předbělohorské

Vlastní nepochybný rozvoj hospodářské základny města v 16. stol. dosvědčují až listiny olomouckého biskupa Marka Khuena z let 1556 a 1559, kterými je dokumentován rychlý nárůst významu a kapacity frenštátského městského trhu. Městu je v nich potvrzen jednak týdenní trh v podstatě místního významu a postupně dva výroční trhy, které se mají stát místem směny rozličného zboží (příčemž se vytýkají především koně a dobytek) širšího regionu východní Moravy. V první listině čteme zajímavé zdůvodnění jejího vydání, že nyní „městečko naše zase lidmi nemálo osadilo a osazovatí míní“, což dosvědčuje růst města v 1. pol. 16. stol.²⁶⁾ Objem místní směny a obchodu vedeného přes Frenštát se v následujících dvaceti letech dále zdvojnásobil, takže od roku 1577 se ve městě po svolení biskupa Jana Grodeckého konají již čtyři výroční trhy. Přitom se rozšiřuje i sortiment hlavního zaměření trhu: „při frejunku koně, dobytky malé i veliké i jim všelijaké krámské a kupecké věci.“²⁷⁾ Frenštátští obchodníci v té době udržují spojení nejen s blízkými (např. v obilním obchodě Olomouc, Nový Jičín, Opava), ale i s mezinárodními středisky především v obchodě plátnem, solí a dobytkem — jako např. s Krakovem. Roku 1624 se vyváží z Frenštátu a Lipníku do Krakova celkem 851 štůček (po 30 loktech) plátna, tzn. nejvíce z Moravy. Za plátno získávali Frenštátští především veličskou sůl.²⁸⁾ Od roku 1643 zpracovávala frenštátské plátno „plátnenní mandlovna“ postavená na pozemku městského špitálu.²⁹⁾

K průmyslovým podnikům založeným v předbělohorském období v blízkosti

města patřil především železný hamr. Za éry jeho existence ho biskupská správa pronajala celé řadě nájemníků: roku 1556 drobnému šlechtici Samuelovi z Waldu a vratislavskému měšťanu Foltýnu Polákovu, roku 1563 Lorenci Peyskerovi a Foltýnovi, roku 1568 nejprve krátce fojtu Bartošovi Šerflemu z Mnichova u Vrba pod Pradědem a rytíři Kašparu Bařkovi z Malejova — biskupskému hejtmanu v Osobloze, a asi v letech 1572–1605 Foltýnovi Heraltovi z Bíroltů ze Zlatých Hor.³⁰⁾ První nájemci z roku 1556 získali od vrchnosti rozsáhlé svobody: volné dobývání železné rudy a braní dřeva, právo vlastního pivovaru, jatek, obilného mlýnu s 1 kolem a pekárny. Výnos z hospodaření hamru a jeho výrobky patřily nájemcům, kteří pouze odevzdávali hukvaldskému hejtmanu stanovenou nájemní činži 18 tolarů a 16 centnéřů železa ročně.³¹⁾ Roku 1568 je Kašparu Bařkovi z Malejova snad z důvodu snížené výnosnosti hamru upravena činže na 10 moravských zlatých, 16 centnéřů železa, z mlýnu mu je stanoven nový poplatek 3,5 slezských zlatých a přidána navíc vodní pila na dřevo za plat 1 mor. zl.³²⁾ V roce 1581 tento plat z pily a mimo to 5 gr. z role u mlýna odvádí Foltýn Hamerník (Heralt z Bíroltů).³³⁾

Vlastní hamr představovala jednak huť — šachtová pec, vysoká asi 2,4 m a drtící a zkujňovací zařízení (hamr). Na dělníky a čeled hamru se vztahovala právní imunita, tzn. že šlo o námezdní pracovníky osvobozené od jakýchkoliv robot. Protože značná většina pracovních úkonů byla vykonávána námezdní prací³⁴⁾ lze označit frenštátský hamr za podnik s kapitalistickými výrobními vztahy. Poslední zmínky o jeho existenci pochází z roku 1609, kdy je dotčen jakýsi Kryštof Hamerník a z roku 1610, kdy se v hamru odlévaly nové zvony pro Frenštát a Příbor.³⁵⁾

Roku 1581 se setkáváme poprvé se skelnou hutí v sousedních Kunčicích, kterou toho roku biskup Stanislav Pavlovský postupuje do svobodného nájmu Dominiku Šyrerovi, příslušníku známé sklářské rodiny z Jeseníků. Nový majitel sklárny získal svobodu dobývání dřeva, právo vlastního pivovaru a obilný mlýn s 1 kolem. Celková roční činže činila 8 zl. ze sklárny, 1 zl. 2 gr. z přikoupené pily na dřevo, 2 zl. z pěti lánů klučeniny a pasek, 24 gr. ze 4 lánů se skoupenými podsedy (patrně robotníků k hutí) a konečně musel odevzdávat 1 truhlu skla, 5 kop sklenic na pivo a víno a 1 kopy pěkných sklenic „na benátský muster“.³⁶⁾ Po Dominiku vedl huť jeho syn Andrys Šyrer ze Šilperka, který roku 1593 přikoupil ke sklárně dalších 6 lánů a 21 čtvrtí pasek rozložených jednak u vsi a jednak nad a pod valašským chodníkem, čímž byl chod hutí na další desetiletí zabezpečen.³⁷⁾ Dovidáme se i o dalších zaměstnancích sklárny: Měrkovi Skláři v Kunčicích, vdově Zuzce Skláře s domem ve Frenštátě, jejím synu Blažku Sklářčinu a Jurovi Sklářovi, obou posledních uváděných jako frenštátských pasekářů. Někteří z nich patřili původně k tzv. huťářům — dělníkům ve sklárně, kteří roku 1581 platili vrchnosti ročně 16 mor. zl. 10 gr., přičemž chalupníci určené k hutí jim na tuto částku přispívali 6 zl. 10 gr., a také museli odvádět biskupské správě 1 truhlu skla, 3,5 kopy sklenic a 1 kopy benátských sklenic.³⁸⁾ Výnos a rentabilita sklárny se nezměnila ani za třicetileté války, neboť výše činže zůstala na přibližně stejné úrovni — r. 1636/37 ve výši 30 zl.³⁹⁾ Dokladem významu kunčické sklárny je její zachycení na Komenského mapě Moravy z r. 1627. Celkově lze říci, že sklárna pracovala za Šyrerů na kapitalistických výrobních principech, neboť režie podniku byla vedena svobodným nájemcem a jeho huťáři.

Mimo těchto dvou na svou dobu nejpokročilejších podniků v okolí města sledujeme v urbání z roku 1581 bohatý rozvoj dalšího „průmyslového“ podnikání a řemeslné výroby. Na řece Lubíně a jejích přítocích pracovalo celkem osm vodních pil, přičemž jedna z nich patřila městskému fojtu Jiřímu Chodurovi, jedna hamernému Foltýnovi, čtyři vícečlenným společnostem, poněkud z Fren-

štátu (Jan Hejný, Jiří Nevíra, Martin Skavský, odjinud Pavel Lukeš aj.). Podle pevně smlouveného platu odevzdávaného feudálovi z každé pily 1 mor. zl. 6 gr. ročně a z odvodu 1 desky z každé zpracované klády⁴⁰⁾ usuzujeme, že i tyto pily byly vedeny v režii nájemců — tj. šlo i zde o počátky malých kapitalistických podniků. V roce 1636/37 tři na panství Hukvaldy zachycené pily vynášely vrchností o něco více — 50 zl.⁴¹⁾

Ze dvou obilních mlýnů jeden patřil k hamru a jeden fojtovi, který z něho roku 1581 odváděl 5 mor. zl. 12 gr. ročně. Město mělo rovněž právnověrečné právo, které se vztahovalo asi na 37 domů, kromě toho získalo právo vinného šenku za 4 mor. zl. ročně a za užívání potoka na náhon platila 2 mor. zl. ročně.⁴²⁾

Pokusme se v následující části o krátkou charakteristiku hospodářského stavu města v roce 1581. Jestliže výnos z městské daně a z feudální renty z frenštátských polností činil ročně 54 mor. zl. 34 gr. 11 den., potom výnos z vodních píl, fojtova mlýna, pálení vína a využití náhonu představoval 20 mor. zl. 10 gr. — tj. z celkového příjmu 74 zl. 44 gr. 11 den. biskupské správy z města tvořil 27 %. Započítáme-li do celkové částky příjem z hamru (asi 14,5 zl.), vzrostl by podíl finančních částek získaných z města a okolí z „průmyslové“ a řemeslné výroby až na 39 %. Pro srovnání asi ve dvakrát větším Příboře ze 149 mor. zl. 54 gr. získaných z města plynulo 79 zl. 48 gr. — tj. 54 % z řemeslné výroby: ze 3 velkých obilních mlýnů, ze 2 valch na sukno, z bruslárny, z pivovaru, z jatek, z pálení vína a z hrnčířské výroby.⁴³⁾ Přitom v rámci panství Hukvaldy, činil podíl města na celkovém hrubém výnosu statku 5124 zl. (1613–14)⁴⁴⁾ asi 1,5 %, Příbora potom 3 %. Frenštát by se nám tak jevil jako městečko převážně zemědělského charakteru s rozvinutou dřevovýrobou, očkoli zdejší pokročilé venkovské železářské, sklářské a později plátenické výroby nedosahovalo ani tzv. exportní soukenické město Příbor a středisko oblastního (zvláště obilního) trhu a typické řemeslnické město Nový Jičín.⁴⁵⁾

Zaostávání frenštátské řemeslnické výroby dokumentuje v předbřlohorském období vznik jediného cechu, a to tkalcovského. Jeho počátky se vztahují k roku 1598, kdy první 19 mistrů (16 z Frenštátu a zbývající z Lichnova a Bordovic) požádalo biskupskou kancelář o vystavení cechovního privilegia.⁴⁶⁾ Bylo jim vyhověno až roku 1606, přičemž je zajímavé, že v cechu se povoluje i účast obchodníkům s plátnem, ubrusy a jiným zbožím.⁴⁷⁾ Podle nás zde asi tkvěla příčina tak dlouhého boje o uznání cechu. Vítězství cechu znamenalo současně zánik skrovných počátků faktorského systému v nákupu plátna na hukvaldském panství, takže cech patrně organizuje i výše zmíněný vývoz plátna do Krakova. Teprve po skončení třicetileté války následovaly roku 1657 cech ševcovský a roku 1659 řeznický.

Ale vraťme se k polovině 80. let 16. století. Z výše naznačeného vyplývá, že i když dosud ve městě neexistoval žádný cech, přesto v něm o jeho okolí docházelo k rozvoji řemeslné výroby. Ten byl právě zabezpečen především privilegiem biskupa Stanislava Pavlovského z 23. září 1584. V privilegiu předně biskup proklamoval sankcionovanou katolicitu města, dále potvrdil měšťanům všechna práva města Příbora — tzn. městské právo hlubčické, uznal paseky po potok Bystrý a Černý a na území bývalých vsí Lichnova, Gremhovy a Butnářova za svobodný majetek měšťanů za plat 25 zl. 6 gr., určil k městskému a tedy též milovému právu města vsi Lichnov, Kunčice, Bordovice, Vlčovice, Kopřivnice, Drnholec a polovici Závíšic, k faře potom tytéž vsi bez Drnholce a Závíšic, posléze potvrdil právo odúmrtě (s povinným odvodem pětiny hodnoty majetku faře), právo svobodného brání dřeva z lesů, právo čtyř výročních a týdenního trhu, právo šenku vína a dovolil jim vykoupit městskou rychtu a zřídit si v ní radnici.⁴⁸⁾ Na druhé straně určil biskup povinnosti Frenštátských: pomáhat při lovu s tenaty (sítěmi),

dodávat na zámek Hukvaldy pstruhy, odvádět oves za pastvu v lesích, konat fůry na stavbu zámku, odpracovávat pěší roboty jako Příbor, zejména na opravách cest na Hukvaldy a výstavbě mesel (ohrady) v oboře,⁴⁹⁾ i když povinnosti města značně stouply, přesto toto privilegium přineslo Frenštátu více práv a výhod. Snad proto se měšťané uvolili vyplatit Stanislavu Pavlovskému v letech 1588 až 1591 celkem 800 zl.,⁵⁰⁾ jestli nešlo přímo o doplatek za vystavení tak cenné listiny.

Po právní stránce bylo město až do Bílé hory saturováno a teprve po rozsáhlých změnách po roce 1620 vznikla nutnost potvrzení jeho práv a výsad v nových poměrech, což učinil kardinál František z Ditrichštejna roku 1628, když rozšířil městské výsady o povolení dovozu a prodeje veličské soli, pálení pálenky a o osvobození městského špitálu od městských daní.⁵¹⁾

4. Sociální struktura a diferenciacce obyvatelstva města roku 1581

Než se obrátíme k prozkoumání sociální podoby města podle urbáře z roku 1581 poznamenejme, že první představu o velikosti a významu Frenštátu v rámci hukvaldského dominia si lze učinit podle výše odváděných částek na královskou berni v roce 1555. Nutno si ale pro následující přehled uvědomit, že ve městech šlo o odvod na základě rozpisu městské daně z řemeslných živností i polností, zatímco na vesnicích se výše berně řídila pouze rozsahem a počtem polností. Proto po Ostravě se vsí Lhotou, za které zapláceno 12,5 kopy 6 gr. 1 den., následují Fryčovice s 5 kopami 6 gr. 4 den., dokonce před Příborem s 4 kopami 16 gr. a obdobně před Frenštátem s 1 kopou 54 gr. 3 den. se nachází ještě Staříč, Skotnice, Klokočov a hned za Frenštátem další městečko Brušperk.⁵²⁾

V roce 1581 se Frenštát řadil s 96 domy za Příbor (121 domů) a před Brušperkem (49 domů). Při použití nejčastěji uváděného koeficientu 7,5 osoby na 1 dům či usedlost⁵³⁾ lze velmi přibližně stanovit první historicky zachytitelnou velikost města na necelých 750 obyvatel, tj. asi desetkrát méně než největší moravské město Olomouc.

Podle F. Matějka bylo převážně na řemeslnou výrobu vázáno v Brušperku 53 % obyvatelstva, v Příboře dokonce 83 %, ovšem u Frenštátu autor odkazuje na nemožnost tohoto průzkumu pro terminologickou nejasnost pojmu „vrch“.⁵⁴⁾ Srovnání je možné jedině po stránce samotného rozsahu zemědělsky hospodařícího obyvatelstva: v Brušperku představují majitelé polností nad ¼ lánů 90 %, v Příboře 54 % a ve Frenštátě vlastníci všech polností (neexistuje zde lánová soustava) tvoří 81 % měšťanů. Vzhledem k horským podmínkám Frenštátu jsou v podstatě čísla rovnocenná. Výsledky nám prokazují zcela agrární charakter Brušperka a Frenštátu oproti řemeslnickému Příboru.

Profesijní strukturu a zastoupení jednotlivých řemesel ve městě lze částečně rekonstruovat na základě svědectví měšťanů, kde se setkáváme: se třemi (H)ejnými, dvěma Zámečnickými, Kožišnickými, Skláři, (K)ováři, jedním Kolářem, Hrnčířem, Masářem, Lazebníkem, Kostelníkem, Trubačem a Foltýnem (H)amerníkem. Mimoto můžeme tímto způsobem u některých obyvatel určit jejich provdšpodobný národnostní a geografický původ. Zjišťujeme, že z Uher snad pochází tři (Pavel a Petr Uher, Martin Slavák), německé národnosti jsou rovněž tři (Jan Šperlýn, Mikuláš Štalhubl, Hans Lazebník) a jeden je původu polského (Adam Polák). Oproti Příboru, kde zachycujeme 13 nositelů německých jmen, je na Frenštátsku německý zásah mnohem menší, ani stopy není po italské kolonii (Fontána, Vlachové). Naopak, ve Frenštátě je silnější slovenský a snad valašský vliv (Jan Bača, aj.), zatímco v Příboře sledujeme značný příliv z vesnic a městeček blízkého okolí. Z měšťanů zachycených v roce 1581 sledujeme ve dvou nejstarších frenštátských gruntovnících založených roku 1614 šest měšťanů a jednoho podruha v tzv. knize měšťanských domů a šest podruhů a jednoho měšťana v knize chalupníků.

V gruntovnících se setkáváme celkem se 72 novými rodovými jmény pouze se 37 z roku 1581, což znamená, že obyvatelstvo města se během třicetileté války asi ze dvou třetin obměnilo. Větší dynamiku sociálního pohybu zjišťujeme přirozeně mezi chalupníky, kde proti 17 starším rodinám přichází 40 nových.⁵⁵⁾

Obraťme se k sociální diferenciaci městečka, kterou je možno zpracovat na základě výše zmíněných „vrchů“. Z 93 majitelů domů (tři měšťané Jan Mláděnkův, Hans Lazebníkův, Martin Slovák, vlastnili po 2 domech) jich 65 platilo ročně nejnižší částku – tj. 1 gr., dva po 1,5 gr., 21 po 2 gr. a 5 nejbohatších po 3 a více groších (mimo tři výše zmíněných ještě Jan Hejný a Jan Sytařů.).

Druhé hledisko sociální diferenciace podle držby polností:

bez polností	do 10 gr.	do 20 gr.	do 30 gr.	celkem
18	61	20	4	103

Sociální diferenciaci podle všech dávek (z domů, polností, sladovny, ženku, rybníků):⁵⁶⁾

do 10 gr.	do 20 gr.	do 30 gr.	celkem
76	22	5	103

Majitelé domů i podruží (10) vlastnili v naprosté většině polnosti pouze na jednom místě, pouze 15 jich postupně přikoupilo své pozemky na dvou až třech místech. Z toho jen 25 udávalo zahradu, 19 tzv. kúty, 29 role, 64 paseky, 5 sladovny a jeden přiznával dva rybníčky. Celkově lze k sociální diferenciaci obyvatelstva říci, že necelých 30 % měšťanů představovalo rozhodující vrstvu města, patrně se rekrutující především z řad majitelů právnověrečných domů.

Tím se dostáváme k zajímavému tématu frenštátské historie, k pasekářské kolonizaci Podradhošti. Pasekářská kolonizace byla specifický proces (vedený převážně individuálně) dobývání lesa člověkem a rozšiřování kultivované zemědělské půdy. V hukvaldském urbáři zachycujeme proces osídlování pasek již v plném proudu. Z nejstarších pasekářů jich 54 pocházelo z řad frenštátských měšťanů a chalupníků, zbylých 10 z podruhů či nově příchozích. Z dalšího přípisku snad z doby kolem roku 1600 seznáváme rychlý postup kolonizace – přibývalo 40 nových pasekářů. Z nich 9 jsou frenštátské měšťané a jeden frenštátský podruh, třicet jmen se objevuje zcela nově. Proces pasekářské kolonizace se kupodivu rozvíjel i za třicetileté války, kdy do r. 1652 přibývalo přes 30 dalších pasek. Frenštát se v nárustu nových pasek v této době zařadil na 6. místo na hukvaldském dominiu za Čeladnou, Kunčice, Frýdlant nad Ostravicí aj.⁵⁷⁾

Pasekářská a valašská kolonizace se v rozhodující míře podepsala na frenštátské toponymii, která z větší části pochází ze 16. stol. Nejstarší, až z roku 1445, jsou názvy říční sítě, podle které šlo osídlování kotliny: Lubina, Lamná a potok Bystrý. Roku 1581 přistupuje celá nynější hydronomie: potoky Černý, Lánský, Starý Bystrý, Rokytný, Sadový, Vlčí, Papratný a Hájemsko. Lidskou činností vzniká základní komunikační systém – cesty: rožnovská, butnářská, radhošcová, hamernická, kopaná a rokytná, dále pomístní názvy: Hamříška (soutok Lubiny a Lamné),

Znak cechu tkalcovského v zakládací listině tkalcovského cechu ve Frenštátě z roku 1606. OA Nový Jičín – pobočka Frenštát.

Lichnovy, Horečky, Tichavsko, Břízky, Končiny, Pastvisko, Planiska (při ražnovské cestě, a Uhlisko (výše nad Planisky). Z popisu hukvaldských hájemství vyplývá, že třetí z nich lichnovsko-bardovické zahrnovalo Velký, Prostřední a Malý Javorník, Rokytňou, Kozí hřbety, čtvrté frenštátské Noříč, Okruhlý, vrch Beskyd, Mlaší, Radhošť, Velikou Polanu, hájemství kunčické Ondřejník, Stolovou, Beneško? a tichavské Noříč, Malou a Velkou Stolovou. Mimoto nám zůstaly názvy kopců jako Stachová, Kopaná, Babí a Košbaška. Konečně u vrchu Papratného jsou zmíněny salaše, dokládající aktivní valašskou kolonizaci.⁵⁸⁾

5. Správa města před Bílou horou

V čele města stál na počátku jeho dějin vrchnostenský úředník – svobodný fajt a teprve vedle něj purkmistr a konšelé. Tato situace se od základu změnila roku 1584, kdy rychtu vykoupila obec na radnici a z fajta se stal úředník města. Odtud řídí město konšelé a přisežní, kteří ze svého středu volí purkmistra a 3–5 starších jako vykonavatele městské agendy a správce městských důchodů. Od

roku 1605 dva ze starších jako tzv. kostelníci vykonávají dohled nad vedením farních nadací a důchodů v nově založené Kostelní knize.⁵⁹⁾ V roce 1619 další starší zaujmul funkci „hospodáře špitálního“, jenž měl opatrovat registra příjmů a vydání purkmistrem Janem založeného špitálu.⁶⁰⁾

Z výše naznačené jednoduché struktury městské správy vyplývá skladba městských knih. Veškeré nesporné záležitosti tzn. kupní smlouvy, odkazy dědictví, testamenty, soupisy inventářů byly zapisovány do nejstarších gruntovních. Dvě nejstarší gruntovníce byly významově odděleny jednak pro měšťanské domy a jednak pro chalupnické; toto rozřazení později (od roku 1686) doplňuje zvlášť vyčleněná gruntovníce pouze pro pasekářské usedlosti, jež až dosud obsahovala kniha chalupníků. S rozvojem městské agendy po třicetileté válce gruntovníce doplňují knihy stavebních smluv, sraťčích registra a počátky matrik.⁶¹⁾ Cenným pramenem k dějinám města je nejstarší pamětní kniha Frenštátu, psaná na přívazku Koldínových městských práv. Patrně brzy po vykoupení fojtství si obec pořizuje vlastní městskou pečeti, kterou máme poprvé dosvědčenou roku 1588, ale zachovanou až z roku 1619.⁶²⁾

Pozoruhodný je silný vliv a růst bohatství fary. Olomouckým biskupům se podařilo zcela rekatolizovat město (podle velkého privilegia biskupa Pavlavského jen katolík mohl být přijímán za měšťana, ve městě se zdržovat a vykonávat řemeslo) a současně velmi posílit postavení frenštátské fary. Ta během let 1587–1619 skoupila ve 13 případech pohledávky za novými držiteli od bývalých majitelů domů a věřitelů a získala tak značné finanční příjmy.⁶³⁾ Mimoto jí šly příjmy z platů ze zahrad, z dávek vosku, z „kostelních“ krav, z křížmového a jen z přifařených vesnic ročně 39 gr. 5 den.⁶⁴⁾

6. Valašská lidová povstání a důsledky třicetileté války ve městě

Po připojení Moravy k českému stavovskému povstání v květnu 1619, v jehož čele stála v Čechách kalvinisticky a protestantsky a na Nizozemí orientovaná smířlicko-milnerovská skupina, na Moravě skupina Ladislava Veleny z Zerotína, se vyostřila situace i na východní Moravě. Cílem povstalců, jejichž řady tvořili především rezišně hospodařící a značně ekonomicky interesovaní valci a střední statkáři obou šlechtických stavů a velká královská města, bylo zejména odstranění omezující a výsávající finanční politiky místodržitelů, postupně pak revoluční svržení (po vzoru Nizozemí) celé reakční habsburské správy, zlomení moci katolické církve a jezuitů jako hlavních nástrojů absolutistického feudálního státu.⁶⁵⁾ Bohužel tyto částečně revoluční cíle realizované vytvořením toleranční konstituční monarchie na základě stavovské konfederace (opět vliv Nizozemí) se neopíraly a dostatečně ekonomicky a sociálně pokračující strukturu společnosti,⁶⁶⁾ což odsoudilo povstání k porážce.

Na Moravě právě panství Hukvaldy představovalo jednu z opor katolického tábora v čele s kardinálem Františkem z Ditrichštejna. Proto moravští direktoři určili počátkem června 1619 toto biskupské panství za místo zformování osmi praporeců pluku hornorakouských stavů a sice ve městech Frenštátě, Ostravě, Příboře, Místku a Štramberku.⁶⁷⁾ Náklady Frenštátu jen za 1 měsíc a na 1 praporec činily 980 zl. Po mustruňku hornorakouského pluku v Příboře 5. srpna a jeho odtažení od 11. září 1619 přešla správa hukvaldského panství na Alexandra Holuba z Nadějova, přičemž jeho praporec moravského stavovského vojska opět živila města a vesnice panství.⁶⁸⁾ Poté příští rok ještě jednou přitáhlo stavovské vojsko. Patrně koncem prosince nebo v lednu 1621 se ujal správy panství opět kardinál Ditrichštejn.⁶⁹⁾

Nicméně snad již v prosinci 1620, určitě od ledna 1621 se začal zdvíhat lidový odboj proti bělohorským vítězům na Valašsku. V čelo převážně protestantských

valašských kolonistů se postavil předbělohorský držitel panství Vsetína a Lukova (které po Bílé hoře opět připadlo Albrechtu z Valdštejna) a účastník stavovského povstání Jan Adam z Víckova. Jeho vůdčí úloha⁷⁰⁾ ve dvou valašských povstáních 1621/1622 a 1626/1627 je v českých zemích vlastně jediným dokladem možné spjatosti a rozšíření cílů stavovského odboje mezi široké lidové vrstvy a tak i osvědčení možného revolučního vývoje povstání.⁷¹⁾

K bezprostřednímu ohrožení Frenštátu pravděpodobně došlo v červenci 1621 po vítězství Jana Jiřího Krnovského nad císařskou posádkou v Novém Jičíně a následujícím spojení Krnovského s povstálými Valachy v čele s fojty Machačem z Hovězí, Vanduchem ze Lhoty, meziříčským rychtářem Galdou a fojtem z Vidče u Rožnova. Ti vedeni Janem Adamem z Víckova se na podzim roku 1621 zmocňují mimo vlastní Valašsko Hranic, Lipníka, Helfštýna, Holešova, Brumova a neúspěšně se pokouší na západě o Olomouc, na jihu o Uherské Hradiště a na severu o Hukvaldy. Především biskupské statky Hukvaldy, Keleč a Libava se stávají cíli jejich spížovacích nájezdů, jako v říjnu Kopřivnice a Příbor.⁷²⁾

K druhému vzplanutí valašského odboje dochází roku 1626 v souvislosti s příchodem dánské výpravy vedené Mansfeldem. Při přechodu na Slovensko, kde se chtěla spojit s vojskem sedmihradského knížete Gábora Bethlena, zcela vyrobala a vypálila jedna část dánského vojska Frenštát.⁷³⁾ Tehdy naposled vzešla hvězda Jana Adama z Víckova, který získal s pomocí Alexandra Holuba z Nadějova zejména značnou podporu z města Hranic, jež po potlačení povstání bylo za své vystoupení krutě potrestáno.⁷⁴⁾

Po vypálení Frenštátu podpořil jeho obnovu Ditrichštejn privilegiem z roku 1628, uděleným městu za jeho věrnost katolictví a dále solním patentem z roku 1629. Určitý klid patrně panoval až do roku 1642, kdy vypuklo poslední lidové povstání Valachů proti rekatolizaci a zvyšujícím se robotám a znevolaňování. Již tradičně se tak stalo v souvislosti se švédským postupem na severní Moravu. Také na Frenštátsku opět zavládl neklid, který se např. projevil nedostavením se naverbovaných frenštátských rekrutů na hrad Hukvaldy, protože „jsú po svobodě šli“.⁷⁵⁾ O rok později i na Hukvaldsku propuklo malé povstání, které svou pasivní podobou a soustředěním se účastníků u Kopřivnice předjímalo slavné povstání z roku 1695. Stejně jako Valaši požadovali se hukvaldští poddaní snížení robot. Že se situace vymkla biskupské správě z ruky, potvrzuje i značně svobodné počínání hukvaldských Valachů, kteří v létě 1643 v Příboře zajali a oloupili tři novojičínské kupce Petra Hickela, Jana Berniho a Valentína Schuba, kteří cestovali na trh do Krakova.⁷⁶⁾ 20. ledna 1644 nespokojenost se silicím útlakem vrchnosti vyvrcholila na mustruňku 275 hukvaldských Valachů v Příboře, kteří odmítli pod záminkou malého žoldu táhnout na pomoc severní části trestné císařské expedice ve Valašském Meziříčí, kterou vedl proti vzbouřeným vsetínským Valachům plukovník Wellisch.⁷⁷⁾

Po porážce posledního valašského povstání se do zdejšího kraje opět dostávají Švédové, kteří v roce 1646 obsazují Frenštát. Ale bylo to asi již naposled a postupně se poměry konsolidují. Město se s následky třicetileté války celkem dosti rychle vyrovnávalo. Vyplyvá to z faktu, že během války a po ní Frenštát i Příbor doháněly Ostravu, která válečnými událostmi utrpěla nejvíce. Jestliže město kolem roku 1600 s novými pasekáři vykazovalo 133 usedlých, roku 1636, 1651 a 1654 102 usedlých, roku 1656 160 usedlých a roku 1663 již 217 usedlých (Příbor 347 a Ostrava pouze 156). Roku 1667 napočítali komisaři ve Frenštátě jen 167 usedlostí, přičemž poustek bylo 12 % (a to po požáru 1661) vedle Místku nejmeně na hukvaldském panství, zatímco v rovinné Ostravě 52 %.⁷⁸⁾ Patrně různosti přístupu ve zpracování výše uvedených soupisů — jednou s pasekami, podruhé bez, jsou dány značné rozdíly během několika let, které nám brání vyslo-

vovat jednoznačné soudy o směru vývoje. Přesto se nám jeví Hukvaldsko (s výjimkou Ostravy) i v rámci celozemských poměrů jako oblast, která se velmi dobře vyrovnala s následky třicetileté války právě díky rozsáhlé pasekářské a valašské kolonizaci.²⁰⁾ V druhé polovině 17. století dochází k novému hospodářskému rozvoji tohoto podhorského kraje, i když v rámci silícího znevolňování a utužování feudálních poměrů.

P o z n á m k y :

- 1) Hrad Šostýn vznikl původně jako strážní a ochranný hrad příborského léna pánů z Hückeswagenu (Schauenstein – od schouwe tj. pátrati, doslovně „dívalci se kámen“) před rokem 1293, kdy ho máme poprvé dosvědčen u G. Wolného, Kirchliche Topographie von Mähren, I, 3, Brno, 1959, s. 52.
- 2) Codex diplomaticus Moraviae, V, Brno, 1850, č. 112 a č. 114.
- 3) L. Hosák, Počátky Frenštátu a hradu Schauensteinu, Slezský sborník, 1959, s. 341 a CDM, VI, č. 9.
- 4) CDM, XI, č. 225.
- 5) CDM, XIV, č. 45.
- 6) A. Turek, Přehled dějin Kopřivnice do roku 1850, in: sborník K dějinám Tatry Kopřivnice, 1967, s. 14 an.
- 7) J. Jurak, Počátky husitství na Novojičínsku, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, 1980, č. 25, s. 35 an.
- 8) A. Adamus, Sběrka listin k dějinám Moravské Ostravy, M. Ostrava, 1929, č. 9 a 10.
- 9) Okresní archiv Nový Jičín, pobočka Frenštát, fond Archiv města (AMF), vidimus listiny z roku 1445 v listině z 3. 7. 1576, Nový Jičín.
- 10) J. Felix, Frenštátský okres, Vlastivěda moravská, Brno, 1908, s. 69.
- 11) K. Lechner, Die ältesten Belehnungs- und Lehengerichtsbücher des Bisthums Olmütz, II, Brno, 1902, s. 313–314. Vaněk spolu s Janem Sakolem z Lamberka a jeho synem Mikulášem patřili k přívržencům markraběho Prokopa a z toho důvodu vedli dlouholeté zášti proti Jihlavě a do roku 1408 i proti Lackovi z Kravař. F. Dvorský, Náměštský okres, Brno, 1908, s. 118. V. Brandl, Libri citationum et sententiarum seu knihy půhonné, II, Brno, 1873, s. 266 a 312.
- 12) F. Dvorský, Náměštský okres, s. 120 an., Brandl, LC, III, s. 77 a 88.
- 13) Dosavadní vlastivědná literatura předpokládala zánik hradu roku 1428 při tažení Prokopa Holého (I), F. Pokorný, Příborský okres, VM, Brno, 1917, s. 212.
- 14) Srv. R. Přihoda, Ergebnisse eines Ausgrabungsversuches auf der Burgruine Schauenstein, Das Kuhländchen, VIII, 1927, s. 145–146. Též G. Stumpf, Die Ruine Schauenstein, Das Kuhländchen, V, 1923, s. 69.
- 15) Státní oblastní archiv Opava, pobočka Olomouc, Arcibiskupský archiv Kroměříž, sign. E 1 a 15, listina z 25. 2. 1437, Praha. Bolek Opolský je dosvědčen v Ostravě nejméně od 25. 4. 1426 do 21. 12. 1434, A. Adamus, Sběrka listin, č. 11 a 13.
- 16) A. Sedláček, Zbytky register králův římských a českých z l. 1361–1480, Praha, 1916, č. 1395.
- 17) J. Macoek, Husité na Baltu, Praha, 1957, s. 35 a 97.
- 18) R. Urbánek, Věk poděbradský, III, 1, Praha, 1912, s. 350.
- 19) K. Lechner, II, s. 326–328.
- 20) Tamtéž, I, s. 50, 51, 99, 100, 102 aj., L. Hosák, Ostrava a její okolí v husitském revolučním hnutí a za jeho doznívání do počátku 16. století, Ostrava, Sborník příspěvků k děj. a výstavbě města, III, 1966, s. 55.
- 21) SOA Opava, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, sign. E I a 16, listina z 29. 3. 1439 pro Metylovice a sign. E II a 2/1, listina z 16. 10. 1438 pro Staříč.
- 22) OA Nový Jičín, pobočka Frenštát, AMF, listina č. 5 vidimována z 3. 7. 1576. Na této listině patrně nejstarší zachovaná pečeť města N. Jičína; Z. Baletka - J. Louda, Znaký měst Severomoravského kraje, Ostrava, 1980, s. 61 uvádí jako nejstarší pečeť města až z roku 1612.
- 23) OA Nový Jičín, AMF, listina č. 1 z 19. 5. 1467, Hukvaldy.
- 24) SOA Olomouc, f. AO, sign. E II a 2/3, E II a 2 5-4 a E II 3/2.
- 25) J. Macárek, Valaši v západních Karpatech, Ostrava, 1959, s. 47, 339 an., též. Ještě k otázce počátků valašské kolonizace na Hukvaldsku, Sl. sb., 1956 – tam k pramenným svědectvím z let 1522 a 1556.

- 26) OA N. Jičín, AMF, listiny č. 2 a 3 z 4. 5. 1556 a 4. 3. 1559, Kroměříž.
- 27) Tamtéž, listina č. 6 z 15. 1. 1577, Kroměříž.
- 28) F. Hejl, Český obchod na krokovském trhu po Bílé hoře, SPFFBO, 1961, X, C 8, s. 238 a 241. Podle souvislosti zde uváděný „Fryštát“ krokovských celních rejstříků nutno položit na Frenštát. Podporou je jak existence tkalcovského cechu, tak vydání solního patentu pro město v roce 1628.
- 29) J. Felix, cit. dílo, s. 80.
- 30) R. Záděk, K počátkům železářské výroby ve Frenštátě p. R., VSONJ, 1979, č. 24, s. 23 an. Peysker se mimoto kapitálově podílel na kamencovém dole a v těžařstvu „Boží dar“ spolu s hukvaldským úředníkem Jarošem Syrakovským a olomouckými měšťany Janem Neubauerem z Rejštejna, Jeronýmem Kalivodou, Foltýnem Polákem a Janem Hirschem.
- 31) B. Strnadel, Založení železných hamrů ve Frenštátě p. R., Kroměříž, 1945, s. 9 an.
- 32) Tamtéž, s. 13 an.
- 33) SOA Olomouc, f. Arcibiskupský archiv Kroměříž, sign. E 1, urbář p. Hukvaldy, fol. 50v, 54r.
- 34) R. Záděk, cit. studie, s. 28–30.
- 35) OA N. Jičín, AMF, rkp. Kostelní kniha, fol. 26r a B. Strnadel, Nejstarší kronika města Frenštátu p. R., Ostrava, 1950, s. 16.
- 36) SOA Olomouc, f. AAK, sign. E 1, fol. 121v a 122v.
- 37) Tamtéž, fol. 123r. Srv. K. R. Fischer, Die Schürer von Waldheim, Praha, 1924.
- 38) Tamtéž, fol. 49 v., 52 r, 53 r, 122 r a 123 v.
- 39) F. Hrubý, Rozsah a výnos velkostatku biskupství Olomouckého v první polovici 17. stol. (1636–1637), Agrární archiv, 1917, V, s. 173.
- 40) SOA Olomouc, AAK, sign. E 1, fol. 54r.
- 41) F. Hrubý, cit. stud., s. 173.
- 42) Ze dvou mlýnů na p. Hukvaldy v l. 1636/1637 se odvádělo 70 zl., F. Hrubý, cit. stud., s. 172.
- 43) SOA Olomouc, sign. E 1, fol. 53r a 54r, SOA uts. Na p. Hukvaldy jako na území typicky kolonizačním vysocí převládala peněžní renta nad naturální 88 % : 12 % ještě v roce 1636/37, kdy se toto třetí nejlidnatější panství olomouckého biskupství svým čistým i hrubým výnosem řadilo až na 5. místo z osmi biskupských statků. F. Hrubý, cit. stud., s. 115, 118, 176 a 179.
- 44) J. Radimský, Účty olomouckého biskupství z roku 1613-14, Časopis Matice moravské, 1953, LXXII, s. 168.
- 45) K typologii předbělohorských měst: A. Milka, Sociálně-ekonomická struktura českých zemí před třicetiletou válkou, Historický sborník, 1974, XXII, s. 45, J. Janáček, Remeslná výroba v českých městech v 16. století, Praha, 1961, s. 203.
- 46) OA N. Jičín, AMF, sign. C I 18, rkp. Registra památní cechu pachtivého tkadliského městečka Frankštátě, fol. 3r. Při založení kromě mistrů je zapsáno do roku 1620 11 tovaryšů, fol. 186r.
- 47) J. Ondrušák, O frenštátském cechu tkalcovském, Hlasý okres, muzea ve Frenštátě p. R., 1960–1961, č. 21, s. 7 an.
- 48) Protože se měšťané zavazují z fojtství platit tzv. „auffank“ – šlo o převod z fojtství svobodného na zákupní, prodávaného držitelům městskou správou. J. Jirásek, Fojtí na panství olomouckého biskupství v 16. století, ČMM, 1956, LXXV, s. 356.
- 49) OA N. Jičín, AMF, listina č. 8 z 23. 9. 1584, Hukvaldy.
- 50) Tamtéž, listina č. 9 z 22. 12. 1588, Kroměříž.
- 51) Tamtéž, listina č. 11 z 13. 12. 1628, Kroměříž.
- 52) J. Radimský, Berňová registra moravská z první poloviny 16. století, ČMM, I, 1953, LXXII, s. 291.
- 53) J. Janáček, Doba předbělohorská 1526–1547, České dějiny, Praha, 1971, s. 161.
- 54) F. Matějka, Moravská Ostrava s okolím za třicetileté války. K vývoji rozvrstvení poddanského lidu, in: sborník Ostrava, 1979, X, s. 174 an. I když můžeme na základě privilegia z r. 1445 „k šasu z toho města z každého domu na rinku o dvě vrchů dva groše a s puol druhým vrchem puol druhého groše a od jednom vrchu jeden groš platu“, stanovit totožnost pojmu vrch a domovní patro, musíme bohužel souhlasit s Matějkem v rezignaci profesijního rozboru na tomto základě.
- 55) OA N. Jičín, AMF, gruntovnice sign. K I 1 a K I 2.

- 56) Sign. E 1, fol. 44 v.
- 57) SOA Olomouc, f. Ústřední feditelství arcibiskupských statků, sign. E III a 23/2a, Extract register posebných, fol. 25 r. Materiál zpracoval již F. Nesvatba, K pasekářské kolonizaci a valašské otázce na panství hukvaldském v 16.–17. stol., ČMM, 1950, LXIX, s. 254. Článek Nesvatbův doplňují rozborem původu pasekářů a celkovou rekonstrukcí sociální diferenciací Frenštátu: — Názor, že na Hukvaldsku probíhala nejrozsáhlejší pasekářská kolonizace na předbéllohorské Moravě, vyslovil F. Matějek, Poddaný a vrchnostenská půda na Moravě před Bílou horou, Slezský sborník, 1962, s. 375.
- 58) Sign. E 1, fol. 228v aj.
- 59) OA N. Jičín, AMF, Kostelní kniha, fol. 1r.
- 60) Tamtéž, listina č. 10 z 12. 1. 1619, Frenštát. Lze soudit, že po vykoupení svobodného fojtství byla městská správa organizována podle vyspělejšího Příboru, srv. F. Schwarz, Příbor v 16. a 17. století, VSONJ, 1976, č. 17, s. 18 an.
- 61) Přehled městské agendy u V. Kajdoš, Průvodce po archivních fondech Okresního archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, Frenštát, 1959, s. 64 an.
- 62) Listina č. 10. Městská pečeť pod papírovým krytem s vyobrazením Sv. Martina v polí a s opisem S. (igillum) CIVIUM (FRANKSTAT?). Z. Baletka - J. Louda, cit. práce uvádí nejstarší pečeť až z roku 1629.
- 63) Kostelní kniha, fol. 16r an. Největší zisk byl takto dosažen roku 1600, kdy od Jana Treby za 41 mor. zl. v hotovosti farář skoupil pohledávku v hodnotě 79 mor. zl., splácených ročně po 4 zl. — fol. 22v.
- 64) Tamtéž, fol. 2r, 14 rv. K r. 1580 se dovídáme o návštěvě olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského, který tu slavnostně vysvětil zvony, relikvie aj., bifmval a sloužil mši, což „se stalo za kněze Jakuba (?) faráře franštátského, který potom léta 1586 jedúc ze z hutí (sklářny) opilý, spadnúc ze s koně zabil se“. Fol. 54v.
- 65) Stále platí slova J. Polišenského: „Klíčem k osvětlení historie protihabsburského povstání z let 1618–1620 a jeho neúspěchu je studium osudů českého měšťanstva a drobné šlechty, tedy těch vrstev, které v soudobé Anglii byly jádrem formující se opozice proti feudálnímu státu“. Měšťanští historikové českého stavovského povstání, Historica, Sborník vys. školy pedagog. v Olomouci, 1956, III, s. 108.
- 66) Opírám se o výsledky své diplomové práce Berní rejstříky jako prameny pro majetkovou strukturu českých stavů v 16. a na počátku 17. století, Praha, 1977, rkp., kde také veškerá literatura k této otázce.
- 67) L. Urbánková, Povstání na Moravě roku 1619, Z korespondence moravských direktorů, Praha, 1979, č. 114, srv. i č. 116, 120, 121. Editorka „Fryšták při Ukvaldu“ určila na s. 335 omylem do okr. Gottwaldov.
- 68) Tamtéž č. 458, dále B. Strnadel, Nejstarší kronika, s. 20.
- 69) F. Hrubý, Moravské korespondence a akta z let 1620–1636, I, Brno, 1934, s. 38 an., list kardinála Ditrichštejna z 20. 12. 1620. Srv. F. Hrubý, Pád českého povstání na Moravě r. 1620, ČCH, XXIX, 1923.
- 70) O něm V. Fialová, Jan Adam z Víckova, moravský emigrant a vůdce Valachů 1620–1628, Brno 1935, s. 40 an. Názor J. Janáčka o „demagogickém postoji Jana Adama z Víckova a ostatních emigrantů k poddanskému povstání...“ vyvrací fakt obsažený v následující poznámce, který svědčí o rovnoprávném postavení obou stran. J. Janáček, Valdštejn a jeho doba, Praha, 1979, s. 228.
- 71) Pro tuto spojitost máme doklad již před 8. listopadem 1620 a sice z června toho roku, kdy Jan Adam vydal svým poddaným zbraně z bývalé Valdštejnovy zbrojnice na Lukově. V. Fialová, cit. práce, s. 38. Těžko lze hovořit o prvním valašském povstání jako o nevolnickém, jak to činí Janáček, ve zřejmé snaze vyhrotil rozdílnost stavovského a valašského povstání. Cit. autor, Valdštejn, s. 550, pozn. 41.
- 72) F. Hrubý, Moravská korespondence, I, s. 173.
- 73) Kostelní kniha, fol. 5r.

74) F. Dostál, Valašská povstání 1620/1644, Vsetín, 1966, s. 10.

- 75) J. Macůrek, Valaši, s. 173. Příčiny tohoto nevolnického povstání obsaženy v článku V. Fialové, Revers a přísaha valašských poddaných roku 1644, Naše Valašsko, VII, 1941, s. 111 an. Hlavní střediska povstání u J. Radimského, Soupisy Valachů z roku 1644, NV, VII, 1941.
- 76) V. Fialová, Revers města Nového Jičína Valachům a svobodníkům, Kravaňsko, VI, 1937, s. 97. List z 12. 8. 1643.
- 77) J. Macůrek, Valaši, s. 184, pozn. 220. V pozadí akce snad stál vůdce valašského povstání fojt Kovář, který údajně pocházel z hukvaldského panství.
- 78) Údaje pro rok 1636 podle Hrubého, Rozsah a výnos, pro 1651 SOA Olomouc, ÚŘAS, č. 2320, sign. E III a 23/1d, pro 1654 ÚŘAS, č. 2321 (ve Frenštátě uvedeni toho roku 2 mlýnáři a 3 kováři), pro 1656 ÚŘAS č. 2325, fol. 5r, a pro 1663 opět tamtéž, č. 2324 (Frenštát odvádí r. 1663 druhou nejvyšší daň po Příboře před Ostravou.) Pro r. 1667 F. Matějek, Moravská Ostrava, s. 193–194.
- 79) K šíření pasekářské kolonizace B. Strnadel, Vznik Trojanovic pod Radhoštěm, NV, VII, 1941, s. 155 an., kde autor dospívá k závěru, že rozhodnutím biskupa Karla Lichtenštejna z 27. 10. 1675, kterým pasekářům nařídil proti výslovným privilegiím 1584, 1628, 1657 roboty k hamrům, byly v podstatě pasekáři odtrženi od Frenštátu a tak položeny základy dnešních Trojanovic. K samotnému rozšiřování výroby železa v hutích opouštěním kapitalistických výrobních vztahů a přechodu na robotní práci s využitím především pasekářů B. Strnadel, Děvní roboty na Hukvaldsku v 17. století, Vlastivědný věstník moravský, 1957.

FRENŠTÁT OD TRICETILETÉ VÁLKY DO KONCE FEUDALISMU

František Matějek

Dvojitý mor, který zasáhl Frenštát za třicetileté války, snad vysvětlí malý přírůstek obyvatel v něm přes válku ve srovnání s jinými městy hukvaldského panství.¹⁾ V počtu obyvatel se srovnával s Brušperkem. Byl tehdy považován za městečko. Přistěhovalectví a pasekářská kolonizace rozsáhle se tu rozvíjející přivedly brzy změnu. Její počátky sahají hluboko zpět do 16. století.²⁾ Už v 70. letech 17. stol. se Frenštát počtem osazených domů dostal hned za Příbor. Předčil Ostravu, která byla válkou nejvíc z měst panství postižena. O rozsahu pasekářské kolonizace v okolí městečka padávají zprávy tzv. Posečná registra, která si dala biskupská správa pořádit hned po válce (1652). Je v nich zapsáno 56 pasekářů. Příznačné však je, že mezi těmi 56 podílíky jen 38 má zaplacené smlouvené poplatky, známka utuchajícího zájmu o paseky po válce.³⁾ Ze tam klučení v biskupských lesích v podhůří Radhoště zabíralo rozsáhlou půdu, svědčí lánový rejstřík panství, který tu vykloučenou půdu nazývá činžovní. Byla nejrozsáhlejší právě kolem Frenštátu a měřila 316 měric, téměř tolik, jako celý brušperský katastr.

Vycházeli ze zakořeněného přesvědčení, že půda je stále hlavní živitelkou lidu. Frenštátská pole se jim jevila jako kamenitá a vlhká. Jejich obdělávání bylo namáhavé. Než je bylo možno oset, musela se třikrát obdělat čtyřspřežím a mělo-li se dosáhnout trochu úrody, bylo třeba před setím dvakrát hnojit. Oséval se tenkrát především oves a válašská pohanka, žito jen málo. Tvrdilo se dokonce, že z jedné vyseté míry žita se v prostředním roce urodí jen 1½ měřice. K tomu ještě v něm bývá třetina sveřepu (ovsíku). Je-li špatná úroda, nejenže se nic neprodá, nýbrž obilí se musí ještě dokupovat a dovážet až ze vzdálenosti 10–12 mil (z rovin). Ač v městečku je rozvinuté tkalcovství, len ani konopí se neseje a ovšem také nepředě. Píží přinášejí obchodníci ze Slezska a z Uher. Ani dobytčářství není rozvinuto, protože vrchnost zabrala pastviny a obec nemá žádná pastvíska, takže každý musí pást na svých úhorech. Konečná charakteristika je, že městečko tone v dlužích, takže široko daleko sotva možno nalézt tak chudé městečko. Je tu jmenovitě uvedeno 100 žebráků.²⁶⁾

Není pak divu, že tu v roce 1758 pro neúrodu vznikl hlad a nesmírná drahota, takže, jak se praví: lidé „šupky“ kupovali, „pojnými bylinami, hadrychem (ohníci) a kmínem se živili a ještě toho k dostání nebylo“.²⁷⁾

Přes bídu se výroba v městečku rozvíjela, takže se tkalcovství stávalo od 2. pol. 18. stol. dominantní výrobou Frenštátu. Tkalcovští cechmistrů se stávali váženými purkmistry. Někteří z nich setrvali v úřadě i několik let. Nevyráběla se tu jen jednoduchá plátna, nýbrž i hodnotné výrobky, o něž byl zájem v cizině. Proti předchozí době můžeme nyní z celozemských statistik poznat i frenštátské výrobky. Vyrábělo se pro domácí trh i pro vývoz. Byla to bílá loketní plátna z jemného lnu v kusech po 35 loktech, ubrusy. Vedle nich to byl druh jemné ubrusoviny, v menším rozsahu bílá zácionovina. Tkala se tu však i sukna, flanel a tzv. boy, dále tzv. trilích, vyráběný z trojitého vlákna. Následující tabulka poučuje o výrobě a o prodeji různých druhů plátna v zemi a v Uhrách.²⁸⁾

	na zakázku	1757	1758	prodáno:	v zemi		v Uhrách	
					1757	1758	1757	1758
plátno:	střední kusů	150	120		100	120	90	100
	horší kusů	100	100		—	—	—	—
ubrusy:	střední kusů	200	150		300	170	100	—
	horší kusů	200	160		?	140	—	—
ubrusoviny:	střední kusů	400	360		400	300	242	—
	horší kusů	242	242		—	—	—	242
zácionovina:	střední kusů	20	30		60	40	20	40
	horší kusů	60	50		—	—	—	—

Aby se výroba mohla úspěšně rozvíjet, bylo třeba dostatečně zásobit trh pšíží, protože se v městečku len nepěstoval. Zpráva z Frenštátu, vyžádaná krajským úřadem, nevyzněla právě příznivě. Městský písař František Březovský spolu s purkmistrem Janem Konvičkou oznamovali (4. IV. 1767), že se v městečku nekonají týdenní trhy, že se však ujal zvyk, že se o nedělích a o svátcích po

službách božích na náměstí koná trh na pšíží, kterou tam přinášejí sedláci z okolních vsí. Nekonaání týdenních trhů bylo odrazem těžké doby po třicetileté válce i hospodářských těžkostí, táhnoucích se prvou polovinou 18. stol. Zpráva hlásila, že ani v Příboře nejsou zvláštní trhy na pšíží. Jedině v Novém Jičíně se pšíže prodává každou sobotu. Skupováním pšíže se zabývali jednotliví sběrači, jichž bylo tehdy v Přerovském kraji 38, z okolí to byl tkadlec z Brušperku, 2 z Místku a 1 z Mor. Ostrovy.²⁹⁾ Vzhledem k tomu, že tkalcovství bylo tehdy rozšířeno i po venkově, byly na hukvaldském panství, právě jako i na jiných, určeny k jednotlivým městům a městečkům vesnice, v nichž se mohli místní tkalci stát členy městských cechů. K Frenštátu bylo určeno 9 vesnic.³¹⁾ Rozvoji tkalcovství přály i státní úřady: roku 1755 bylo tkalcům dovoleno tkát i mimo cechy a dokonce roku 1773 bylo plátenictví prohlášeno za svobodnou živnost.³²⁾

Frenštát se vyvíjel nejen řemeslnicky, rostl i počtem domů. Nový pohled na uspořádání obce poskytl další katastr pořízený roku 1775. Tebaže už tehdy přesáhl 300 domů, stále byl řazen mezi městečka. Ze starší doby měl 37 šenkovních domů. K nim se řadilo 79 předměstských a 6 domků patřilo ke špitálu. Nad špitálem bylo po rektifikaci postaveno 25 domů. Výměnkářských domků zůstávalo jako v polovině století 64. Dalšíh 52 domků bylo postaveno po rektifikaci a na jiném místě. V pasekách stálo roztroušeno 43 domků. Městečko bylo tehdy rozděleno na 7 čtvrtí (divízi), a to 1/náměstí, 2/Horní ulice, 3/Rožnovská ulice, 4/Kozbach, 5/Dolní ulice, 6/Vývoz a 7/paseky.³³⁾ Tkalců v druhé polovině století stále přibývalo. Prokazuje to kniha cechů. Roku 1796 pracovalo skoro 300 mistrů a s nimi celé rodiny, takže bylo tehdy tkalcovstvím zaměstnáno na 1500 osob.³⁴⁾ Jiná řemesla si naproti tomu udržovala staré počty. Tak se v roce 1767 řezníci bránili, aby byl jejich počet rozmnožen nad 12. Dokonce o to žádali starší cechmistr Jan Kalus, mladší Martin Michna a 10 mistrů samotnou císařovnu. Stalo se tak po smrti Václava Hunky, jemuž, avšak jen pro jeho osobu, brněnská reprezentace a komora dovolila zříditi 13. lávku. Městečko se také bránilo rozmnožení počtu mlynářů, když roku 1773 příbořský rychtář Jan Thom chtěl svého syna dostat do Frenštátu na uvolněné místo po smrti starého mistra. Dílnu po něm koupil Vojtěch Bordovský pro svého syna. Místní mladý vyučený mydlář Adam Kašpárek, který byl na vojně, se zatím z ní vrátil a nabídl Bordovskému za dílnu canu, kterou za ni nabízel Bordovskému Thom. Městská rada se za Kašpárka postavila, takže Thomovi nepomohla ani stížnost k císařovně. Také gubernium se vyjádřilo, že vojáku nemůže být řemeslo odňato.³⁵⁾

Také pravovárečníci měli své potíže. Asi v městečku ožíval starý spor s předměstany a práva vaření piva (naposled roku 1776). Spory je finančně vyčerpal. Proto se usnesl na mimořádném příspěvku (mladý měšťan 6 zl. 5 krejč., měšťanská dcera provdaná za předměšťana 13 zl. 30 krejč., předměšťan 30 zl.) Asi ne vždy se pivní várka vydařila, a to pro špatné dávkování sladu. Proto se roku 1796 usnesli, aby se na jednu várku dávalo 35 měřic „dokonalého ječmene“. Bylo též zakázáno, aby si nákladníci nebo jejich pomocníci rozebírali mláto nebo břečku. Také při mletí sladu si nikdo nepřítě nesměl z něho brát pro svou potřebu pod pokutou 5 tolarů. Protože ani pak nepořádky ve vaření neustávaly, byl roku 1798 výčep piva pronajat a dokonce roku 1808 pravovárečníci pronajali sám pivovar Václavu Tučkoví. Roku 1829 má jej pronajat Ulrich a roku 1835 Martin Parma.³⁶⁾

Konec 18. století je svědkem přímo bouřlivého rozvoje Frenštátu, který doháněl i největší město panství Příbor. V počtech domů jej dokonce předehnal. Roku 1791 už čítal 523 domů s 595 rodinami (tj. více než 70 domů patřilo dvěma majitelům). Příbor měl sice jen 493 domů, v nich však 647 rodin a 3319 obyvatel, kdežto Frenštát jen 2707. Počet domů ve Frenštátě byl zřejmě ovlivněn skutečností, že šla většinou o malé pasekářské chloupy. Nejmenší byla Ostrava.³⁷⁾

A přece tehdy hrozilo, že Frenštát poklesne na svém významu. Stalo se totiž, že 27. XII. 1786 sdělil pferovský krajský úřad (sídlící v Hranicích), že dosavadní působnost soudů v Brušperku, Frenštátě a v Místku přejde 1. dubna 1787 na vrchnost. Po odvolání soudní působnost byla Frenštátu a Brušperku ponechána. Význam obce rostl, takže v privilegii císaře Josefa II. z 29. XI. 1781 byl jí přiznán **titul města** a když došlo k reorganizaci městských správ, byl roku 1796 zřízen i ve Frenštátě nový úřad, který dostal název **magistrát**. Vedl jej právnícky vzdělaný syndik spolu s purkmistrem a dvěma až třemi radními (purkmistry.)³⁹⁾ Pravomoc vrchnosti byla omezena. Vedle rady stál výbor o 12–15 členech. Město si k tomu povýšení zřídilo novou radnici (roku 1795).

Tím bylo zahájeno nové období ve vývoji města, které se mezitím stalo i důležitým obchodním střediskem se širším zázemím: k dosavadním dvěma **trhům na dobytek** a koně přibýly privilegii císaře Františka II. z roku 1794 další dva.³⁹⁾ Význam města však především spočíval v nerušeném vývoji tkalcovství. A ten tehdy byl vážně ohrožen. Asi v 80. letech 18. stol. zřídil v Trojanovicích jistý Karel Hilscher valchu na mandlování plátna. Byla určena i pro frenštátské tkalce. Časem však **valcha** přestala frenštátským tkalcům vyhovovat, zvláště od té doby, kdy ke konci století značně vzrostl jejich počet a kdy začali tkát jemnější plátna. Tehdy (asi 1797) obchodník Václav Vávra odkoupil od Josefa Parmy dílnu a se souhlasem magistrátu na jejím místě zřídil valchu. Od té doby přestali frenštátské tkalce jezdit do Trojanovic a tamní valcha začala pustnout. Zřízení se stalo bez souhlasu vrchnosti, a proto narazilo na její odpor, zvláště proto, že ji nyní z trojanovické valchy ucházely poplatky za valchování. Nemohouc zasáhnout přímo, požádala krajský úřad o zrušení valchy. Mezitím však Vávra předal valchu městu (roku 1800). Krajský úřad vyhověl žádosti hukvaldského úředníka a nařídil valchu zavřít do poloviny července 1801. Frenštátské tkalce zastoupení 58 mistrů požádali krajský úřad (18. VII. 1801), aby pozastavil zavření valchy ospoň do konce srpna, protože do 6 týdnů musejí připravit zboží pro trhy v Uhrách, v Rakousích, v Opavě a v řadě moravských měst, kde se všude budou v krátké době konat výhodné nákupní trhy. Podle jejich vyjádření množství plátna, jehož dodávky jsou smluvně dojednány (šlo o veliké množství 8360 kusů), se v trojanovické valše se nedá zvalchovat. Valcha je ve špatném stavu a není zařízena na různé druhy plátna. Magistrát nařizení krajského úřadu neuposlechl. Spor se vlekl léta. Když hukvaldský úřad nepřestal naléhat na zrušení valchy, krajský úřad vyslal do města (avšak teprve k vánocům roku 1806) exekuční vojenský oddíl o 40 mužích s důstojníkem. Z nich měli být u každého člena výboru ubytováni 2 vojáci. Tento nátlak asi zapůsobil, takže valcha byla zavřena. Tkalci však (bylo jich tehdy 451) podle svědectví magistrátu (s purkmistrem Karlem Janem Koňakovským, syndikem Karlem Stuschem a členy rady Janem Parmou a Janem Bordovským) se roku 1807 spojili v obchodní společnost, odkoupili od města valchu. Asi se dohodli i s hukvaldským úředníkem Antonínem Svobodou (na poplatcích z valchy), neboť ten již koncem roku 1808 se v dopise arcibiskupu stavěl kladně k tomu podniku. Trvalo však do jara 1813, než dvorská komora, kam se ož spor dostal, povolila společnosti provoz valchy.⁴⁰⁾

Kladné vyřízení bylo nepochybně důsledkem rozsáhlého rozvoje tkalcovství ve městě, v němž už koncem 18. stol. došlo k třídění v podnikání. Někteří zdatnější tkalci totiž poznali, že obchod s plátnem jim více vynáší než pouhé tkaní. Stali se **obchodníky**. Takovými byli Kalusové, Míchnové, Kněžkové, Vojtek, Fiála, Hluchánek, Tučný, Bordovský, Parma, Konečný, Koňakovský, Šustala, Mechl a nám známý budovatel valchy Vávra. Tito obchodníci se stali tzv. **faktory**. Zpočátku se

ve svých domácnostech zařizovali jen na předběžnou úpravu tkanin, osnování. Osnovy zadávali k dalšímu zpracování místním tkalcům, kteří se na nich stávali hospodářsky závislí. Později se podnikaví faktori úplně oddělili od řemesla a stávali se obchodními podnikateli. Takovými byli Parmové, Křenci, Janda, Fiála, Kostelník, Bumbala. Každý z nich zaměstnával větší množství tkalců. Dříve takoví podnikatelé jezdili na Hanou pro hotovou přízi, později tam větší obchodníci kupovali len za nízkou cenu.⁴¹⁾

Počátek 19. století přinesl první známky krize do tkalcovství. Napoleonské války zbídačily lid v řadě evropských zemí a ten přestával být odběratelem tkalcovských výrobků. Ještě větší krize dolehla i na frenštátské plátenictví po skončení válek, když byl zrušen tzv. kontinentální systém, který zakazoval obchodní styk s Anglií, kde zatím výroba bavlněného zboží dosáhla vysokého stupně. Po válce totiž Anglie vrhla i na rakouské trhy velká množství bavlněného zboží. K tomu ve 30. letech začaly haličské a uherské trhy být zaplaveny lacinými lněnými výrobky z Ruska. A to byly trhy, na něž se dodávalo zboží z Frenštátu. Šířila se obliba bavlněného zboží svou láci. Tehdy si frenštátské tkalce ještě dovedli pomoci. Většina z nich počala od roku 1817 vyrábět bavlněné látky a opět jako dříve se na čas Frenštát stal jedním z nejdůležitějších středisek bavlněné výroby na Moravě. Jen méně přízpusobiví tkalci zůstali při tkaní lněných látek. Ještě roku 1814 bylo ve městě 420 mistrů tkajících len. Jejich počet však klesal. Počátkem 30. let pracovalo 276 tkalců na 321 stavech a roku 1835 už jen 230 tkalců. Setrvačností se výroba lněných látek udržela, takže ještě roku 1851 je hlášeno výroba 7358 kusů lněného zboží (roku 1820 3–4000 kusů nejjemnější příze).⁴²⁾ V prvé polovině 19. století se vyráběla stolní prostěradla, kambrejské plátno, plátěné kalhoty pro chlapce, ženské sukně s protkanými příčnými černými pásy na spodku, později s vetkanými listy a růžičkami. Příčina **úpadku výroby plátna** se viděla v nekontrolované výrobě: plátno mohlo vyrábět každý, bez znalosti řemesla a praktické dovednosti. Pak ovšem se na trzích objevovala plátna nekvalitní, různých i nevhodných velikostí.⁴³⁾

Není proto divu, že se časem objevili i podvodníci, a to i v samém Frenštátě. Tehdy, v době prvních známek krize si (23. III. 1816) podal jistý **Filip Bordovský** žádost k místodržitelství o povolení výroby z lněného odpadu, z tzv. surogátní bavlny, látky, které budou mít kvalitu normálních bavlněných látek. Poukazoval na výhodu své výroby: zpracují se lněné odpadky, které se dosud zahazovaly. Hodlá se z Vídně přestěhovat do Frenštátu, aby mohl zaměstnat větší množství tkalců. Krajský úřad se za něho přimlouval, i frenštátský magistrát mu dal dobré vysvědčení. Jeho podnik považuje za prospěšný pro město, neboť prý je třeba počítat s významným odbytem jeho výrobků. Oprávnění k výrobě dostal 15. XI. 1816. Z města však není dokladů, že by se tam s takovou výrobou kdy začalo. Také mezi tkalci ve Frenštátě doložen není. Byl to podvodník?⁴⁴⁾

S úbytkem odbytu lněného zboží se velká část tkalců obrátila k výrobě **bavlněného zboží**. Roku 1827 oznamoval pferovský krajský úřad místodržitelství, že se zčásti překonala krize a že se povedlo tkaní bavlněné příze, která je výborné jakosti. Byl to však asi výraz jen dočasného výrobního zlepšení, neboť frenštátský magistrát už roku 1834 hlásil místodržitelství, že město je sídlo největší nouze v kraji. Tká tu sice 598 tkalců na 832 stavech se 76 tavyřáči a 91 učni. Mnozí však pracují jen v zimě, v létě nádeniči; jiným pomáhají nevelká polička uživit se. Postavení tkalců je neradostné, zvláště těch, kteří pracují pro majetnější mistry, neboť námezdní tkadlec dostává za loket 3, nejvýš 5 krejce, a dovede za den při práci od 5 ráno do 9 večer utkat 6–7 loktů, takže si za den vydělá 18–24 krejce. Vyráběly se tehdy různé druhy bavlněných látek, nejvíce pergol a gradí, různé mušeliny, stolní soupravy, ručníky, tylové tkaniny, šátky, šatovky, ale též hladká

a krumplovaná sukna.⁴⁵⁾ Vzhledem k tomu, že ne všichni tkalci měli stejné míry výrobků, usnesl se roku 1825 cech, jaké má mít v měry pergal, gradl a kartoun. Rozhodl i o mzdách: venkovskému mistru se mělo platit od lokte 8 krejc., tovaryši 3 krejc. Faktor měl zaplatit za 40 loktů (týdenní dílo) 5 zl. 20 krejc., tovaryši 2 zl. Město mělo tehdy dobře zařízené bálidlo.⁴⁶⁾

Tkalcovští mistři kupovali bavlněnou přízi od místních obchodníků. Větší faktori kupovali přízi přímo v továrnách a na trzích ve Vídni, v Budapešti a v Brně. Mezi nimi se v letech 1814–44 vypracoval a zbohatl městský syndik František Obšil.

Než se mohlo s bavlněnou přízí pracovat, bylo třeba ji nejdříve vyvařit, aby se z ní dostal tuk, pak vymáchat v tekoucí vodě a naškrábit a znovu usušit. Pak teprve jí bylo možno soukat (navíjet na cívky). Tu práci konaly pro faktory sukačky. V té době byl tkalcovský stav zdokonalen vynálezem Francouze Jacquarda. Také v Místku jistý továrník vynalezl způsob, jak zpracovávat na stavu místo lnu bavlnu. Jeho vynález se brzy dostal i do Frenštátu. Jeho výhodou bylo, že tkalci nemuseli přeměňovat své plátenické stavy na jiný způsob výroby. Jedině se muselo zařídít uzavírání člunku. Do člunku se vkládala cívka s nitěmi. Bavlnou se mohlo tkát mnohem rychleji než s přízí. Už roku 1834 oznamoval magistrát, že se v městě vyrábějí člunky a brda. Na upravených strojích bylo možno vyrábět bohatě vzorované tkaniny. Zvláště mušelin dosáhl velké obliby.⁴⁷⁾

Zachované cechovní knihy neklamně svědčí, že v druhé čtvrti minulého století tkalcovské řemeslo ve Frenštátě procházelo vleklou krizí. Asi už koncem 18. století hospodaření cechu naráželo na potíže. Léčení tehdy viděl ve zvýšení poplatků učňům za vyučení. Byl to asi výraz cechu nerozmnožovat počty zaměstnanců u cechu. Učeň měl podle usnesení z roku 1797 dát mistru vysokou sumu 20 zl. Tu však měl mistr dát „celému ouplnému cechu pro zvelebení cechu“. Týž úmysl nezvyšovat počet mistrů sledovalo zvýšení poplatků za přijetí mistra ze 7 zl. na 12 zl.⁴⁸⁾ Asi napoleonské války způsobily, že se od roku 1813 přestalo vyžadovat od tovaryšů, aby strávili 6 roků na vandru.

Cech ovšem přijímal tovaryše za mistry do cechu dál. Cechovní knihy by zdánlivě svědčily o trvalém rozvoji tkalcovství, kdybychom soudili jen z počtu přijatých mistrů. Nutno si ovšem uvědomit, že zvyšující se počet mistrů negativně ovlivňoval možnost cechu regulovat výrobu. Tak v knize vedené v letech 1762–1795 bylo přijato za 38 let 380 nových mistrů, tj. průměrně ročně 10. (V 15 různých letech bylo přijato méně než tento průměr). V další knize bylo přijato za 48 let (1800–1847) 784 nových mistrů, tj. průměrně ročně 16,3, tedy více než o polovinu; z toho v 25 různých letech bylo přijato méně než uvedený průměr, tj. víc než v polovině let. Nejméně bylo přijato v desetiletí 1810–1820 a 1840–1850 (průměrně 11 mistrů).⁴⁹⁾ K té zdánlivé prosperitě připomínám, že ještě v roce 1828 si cech pořídil novou volchu. Na její pořízení přispělo 343 mistrů. Příznačné však je, že vyrovnání příspěvků se protáhlo až do roku 1835 (za cechmistrů Bumbaly a Krče). Příspěvek činil celkem 699 zl. 45 krejc. Malý počet přijatých mistrů v desátých letech lze přičíst následkům napoleonských válek, zato čtyřicátá léta svědčí o zmenšení zájmu o tkalcovství. Dosvědčuje to zvláště povážlivý zjev, znaný u většího počtu mistrů přijatých po roce 1826, že totiž **vypověděli řemeslo**. Příznačný pro to je zápis u Františka Mechla, přijatého za mistra v červenci 1829: byl roku 1833 vymazán ze seznamu mistrů prý pro velikou bídu a nemožnost zaplatit živnostenskou daň (str. 525). Podobné důvody vedly k výpovědi: 4 mistry přijaté roku 1826, 8 mistrů z roku 1827, 6 z let 1828 a 1829. Mezi lety 1826–1838 se tak odhlásilo 39 mistrů, a to většinou mezi lety 1843–1848 někteří až počátkem 50. let. O dalších osudech těchto zchudlých mistrů cechovní knihy nepodávají zprávy. Možná, že některé, zvláště v pozdější době, zavedl

osud tam, jak je to naznačeno o Mikuláši Bartošovi, přijatém roku 1838 nebo Karlu Gerlichovi, přijatém v roce 1848, že je „vystěhovaný do Ameriky“ (str. 111, 231).

Tato krize způsobila, že ubývalo mistrů. Zatímco statistická data k letům 1843 a 1846 uvádějí, že bývalo (snad ještě počátkem 20. let) 430 mistrů, koncem feudalismu už jen 230, kromě 13 připravovatelů plátna (Leinwandbereiter) a bálíčů).⁵⁰⁾ Statistika z roku 1846 podává obraz o rozložení všech řemesel a podniků ve městě. Z řemeslníků to bylo 12 krejčíků, 11 řezníků, 11 ševců, 9 stolařů, 6 pekařů, 5 hrnčičů, 5 mlynářů, 3 zámečníci, po dvou pak byli bednáři, kožišníci, barvíři a pílaři. Mimoto byli 4 obchodníci se smíšeným zbožím. Příznačné však bylo, že se ve městě uživilo 21 páleníků kořalky a rosolky a 25 hostinských a šenkýřů piva.⁵¹⁾ Jak vidět, ostatní řemeslo se proti stavu před sto lety rozrostla jen úměrně k rozvoji města, pro jehož potřeby pracovala. Proti té době se počet řemesel dokonce zmenšil téměř na třetinu.

Přes výrobní potíže ve tkalcovství město rostlo téměř překotně i v první polovině 19. století. Je zachován katastr z roku 1820, který dovoluje nahlédnout i do **bytových poměrů obyvatel** města. Má sice podrobně popsány jen domy ze čtyř čtvrtí ze sedmi s domovními čísly 39–291 v počtu 253, leč i z nich nabýváme obraz o dosti nuzném bydlení tehdejších Frenštátčanů. Z uvedeného počtu 253 domů ve 168 domech neměli více než jednu obytnou místnost, v dalších 37 domech měli k této jedné místnosti ještě komoru. Ve 35 domech byly 2 světnice a v dalších 9 navíc ještě komora. 3 světnice s komorou měli jen majitelé dvou domů. Jen jediný usedlík si žil nad frenštátské poměry a měl 4 světnice. Celkem v těch 253 domech byly 303 světnice a 49 komor. Všechny domy byly tehdy v městě přizemní a kromě těch tří o 3–4 světnicích všechny byly zařazeny do jedné z posledních daňových tříd. Z připojeného sumáře se dovídáme, že 22 rodin bydlilo na náměstí, 298 na Horní ulici a 35 na Dolní. K tomu bylo ve městě 125 domků nečíslovaných, takže tehdejší Frenštát měl celkem už 480 domů. Z evidovaných 375 domů v jiném soupise 100 usedlíků mělo méně než 1 jitra (3 měřice) polí, přes 1 jitra polí drželo 108 usedlíků, přes 2 jitra mělo 56 usedlíků a tolik též 3–5 jiter, a jednoho méně mělo pak 6–37 jiter. Tento přehled ukazuje, že se obživa z polí trvale považovala za životně důležitou a že se proto měšťané stále snažili rozmnožit svá pole kloučením v lesích nebo rozoráváním pastvisk či zatravněných ploch. Svědčí o tom srovnání možnosti obživy z polí v tomto katastru s tím, co o tom podával zprávy katastr první lánové vizitace.⁵²⁾

Ke konci feudální doby se zachovaly dva soupisy, o nichž jsem se výše zmínil, které doplňují právě uvedený pohled na město. První, vypracovaný téměř po 20 letech (z roku 1843), svědčí o neobyčejném růstu města v tomto mezidobí, patrně způsobeném kvantitativním rozšiřováním cechovní tkalcovské výroby. Zatímco tehdy mělo 480 domů, nyní již 818, tedy téměř dvakrát tolik (během 20 let). Nyní v nich byly, moderně řečeno, 1504 bytové jednotky, tedy téměř v každém domě bydlily dvě rodiny. Ten velký přírůstek domů by nasvědčoval tomu, že se v mezidobí rozvinula ve městě neobyčejně čilá stavební činnost a že se také asi začalo stavět do poschodí. Jinak bychom museli předpokládat veliké natěsnání lidu v bytech a sotva snesitelnou bytovou tíseň. Tento tzv. vceňovací operát, vypracovaný vrchností, má i zajímavé zprávy o možnostech obživy měšťanů. Je z něho patrný pro Frenštát už od minula charakteristický nedostatek dobré půdy a nedostatek půdy vůbec. Podle něho jen jeden usedlík se mohl uživit pouze z užitků z polí. Největší část měšťanů, tj. 1418 rodin, mohlo být živo jen kombinováním užitku z polí s užitkem ze řemesla. Jen z řemesla se mohlo uživit 73 rodin. Zbývajících 12 rodin se asi živilo žebrotou. Třeba tak soudit z toho, že je při nich poznamenáno, že se nežijí ničím. Při celkovém rozsahu polí 1100 jiter přišlo na těch

1418 rodin průměrně ne více než tři čtvrti jitra pudy a necelá třetina jitra luk, jejichž celková výměra činila 412 jiter.

Srovnáme-li data tu uvedená s neúplnými daty o výměrách půdy k usedlostem, uvedenými v předchozím odstavci, dojdeme k poznání o chudobě a někde i bídě v mnoha tehdejších frenštátských rodinách. Toto zjištění je v souladu s tím, co zmíněný vceňovací operát pravi o stravě frenštátských měšťanů v té době. Obvyklou stravou byly brambory a zelí, snad i chléb. Méně již se v průměrných rodinách mohlo používat mléko, máslo a sýr, protože se v celém městě drželo jen 336 krav (podle provedené kontroly 424), takže teprve každá pátá (případně čtvrtá) domácnost mohla užít krávu. Situace však byla horší, neboť se dobytek soustřeďoval do větších hospodářství, která si držela obvykle 2 koně, 5 krav, tele a 2 kusy vepřového dobytka. Ve městě byly celkem 302 kusy vepřů, a proto si jej mohla držet jen každá pátá rodina. Bylo tedy masa hovězí i vepřové jen vzácnou pochoutkou ve většině rodin, o skopovém ani nemluvě, protože v celém městě napočítali tehdy jen 25 ovcí. Konec při celkovém počtu 24 (při kontrole zjištěno 40) si drželo 20–25 hospodářství. Vzhledem k tomu, že se pravi, že tamní kameňitá pole se musela obdělávat koňmi, obdělávali tyto větší hospodáři pole drobným, ovšem za úplatu nebo za jiné služby. Při větších hospodářstvích se chovaly i husy (v celkovém počtu jen 200). Dobytek se nemohlo příliš chovat, protože hospodáři i obec měli málo pastvin (a lesů). Ani zahrad nebylo při domech mnoho. Jejich celková výměra činila jen 39 jiter. V nich se z ovoce pěstovaly hrušně, švestky a jabloně. Pole se dělila na tři bonitní třídy. Nejvíce jich bylo v nejhorší, ve třetí. Jen v první se pěstovalo žito, jarní pšenice (ozimá jen málo), oves, brambory, zelí a jetel; na úhorech se selská pohanka. V horších půdách převažoval oves, brambory a ozimé žito. Trať se jmenovaly: Uhliska, Blatné, Pílena, Horečky, Tuniska, Lichnovská, Papratná, Bartošky, Májůvky, Kahánkov, Petročky. Osevní byl rozdělen: v 1. roce se oselo z jedné třetiny žitem a ze dvou třetin se pole osázelo bramborami; ve druhém roce se dvě třetiny osely žitem a jedna třetina pšenicí s podsetím jetelem; ve třetím roce se na dvou třetinách sel oves a na zbývající třetině dozrál vloni osetý jetel. Čítalo se, že se z jitra urodí (v 1. třídě) průměrně 15¼ měřice žito, kupodivu jen 4¼ měřice pšenice, 16¼ měřice ovsu, 86¼ měřice(?) brambor a 13½ centýře jetele (centýř = 56 kg).⁵³⁾

O tři roky mladší statistický pohled na město podává zprávu o katastrofě, která je zastihla. Mělo jen 778 domů, tedy o 40 méně než před třemi roky, také obyvatel jen 4483 proti 5291 před třemi roky, tj. o 808 méně (o 15 %). Jedině poměr mezi muži a ženami s nepatrnou převahou mužů zůstával stejný (tehdy 2685:2606, nyní 2250:2233). Už výše jsem se zmínil, že se město ze svých polí neobživilo. Proto, když v roce 1846 pohnily brambory, nejdůležitější strava lidu a dostavila se celková neúroda, nastal ve městě (jako i jinde v zemi) hlad. Ve městě však měl katastrofální následky. Při nedostatečné hygieně lidu hlad provázel tyfus, který si během dvou raků vyžádal na 600 obětí. Soudobá kronika vypráví, že lidé z hladu jedli žaludy, pupeny stromů, lebedu, kopřivy. Úmrtnost byla tak hromadná, že místní lidé nestačili pohřbívat mrtvaly. Proto museli být do města povoláni z Ostravy havíři, kteří mrtvé hromadně pohřbívali do šachet. Přes tyto zádavy mory Frenštát i nyní (už od 20. let) převyšoval všechna města hukvaldského panství. I nyní Ostrava zůstávala mezi nimi nejmenší.⁵⁴⁾

Na závěr našeho pojednání vraťme se ještě ke tkalcovství, řemeslu, které přes krizové jevy v něm ovládalo výrobu ve městě. Zatímco jinde ruční výroba přecházela na výrobu strojovou a všude vznikaly továrny, ve Frenštátě až do zrušení feudalismu stále převládala ruční výroba. Bylo tak proto, že v chudém městě nikdo nevládl zatím větším kapitálem, aby mohl založit továrnu. Bylo tak i proto, že tu bylo tkalcovství natolik rozšířeno a dávalo tolik výrobků, že domácí

výroba stačila zásobit i širší trh.⁵⁵⁾ Pokrok doby zasáhl Frenštát přece jen aspoň natolik, že někteří podnikavější faktori byli s to si zaříditi dílny, v nichž mohli zaměstnat větší počet tkalců na nich hospodářsky závislých. Počátek učinil Josef Bumbala, člen tkalcovského cechu od roku 1802, který roku 1802 koupil chalupu a později další, v nichž časem zařídil větší počet stavů, takže prý už roku 1840 zaměstnával na 100 tkalců. Jej následovali ve 40. letech Valentin Kostelník a František Křenek. Zavedení textilní tovární výroby ve městě je dílem až teprve 60.–80. let 19. století.⁵⁶⁾

Poznámky:

- 1) Zatímco ve Frenštátě se počet domů v tom mezidobí zvětšil jen z 96 na 102, v Brušperku vzrostl ze 49 na 104 a v Příboře ze 121 na 250. Viz František Matějka, Moravská Ostrava s okolím za třicetileté války. Ostrava X, 1979, tabulková příloha.
- 2) František Nesvadba, K pasekářské a valašské otázce na hukvaldském panství v 16. a 17. století. Čas. Mat. mor. 69, 1950, str. 255–6.
- 3) Státní oblastní archiv Opava, pobočka v Olomouci (dále jen ve zkratce SOA Olomouc), ÚRAS kart. 1118, sign. E 10/1, 1–98. V registrech až do roku 1664 se hlásili noví zájemci. Pak zájem až téměř do konce století zcela ustal.
- 4) Viz můj článek v pozn. 1, str. 203–206.
- 5) Bohumír Strnadel, Nejstarší kronika města Frenštátu p. R., Ostrava 1950, str. 20–21. Lánový rejstřík je uložen ve Státním oblastním archivu v Brně sign. D 1–67 (dále jen ve zkratce SOA Brno).
- 6) Různé soudobé hukvaldské písemnosti mají odchýlné údaje o počtu usedlostí v městečku i o množství polí k nim. Vždy však udávají větší jejich počty: tak pramen z roku 1656 uvádí tam 189 usedlostí, z toho 46 bez polí. Z ostatních 143 jich 41 mělo 1–3 měřice, 35 mělo 5–9 měřic, 43 měly 10–25 měřic a zbývajících 14 mělo větší výměru polí (SOA Olomouc, ÚRAS kart. 1264, sign. E III a 25/1). Také písemnost z roku 1669 uvádí, že se v městečku platilo činže na Hukvaldy ze 190 domů. (Tamtéž, kart. 1264, sign. E III b 27/4 A). Dokonce znám o placení kontribuce a komínové daně z roku 1677 uvádí, že je platilo 37 měšťanů, 17 gruntovníků a 175 chalupníků, celkem tedy 229 usedlostí. Tamtéž, kart. 1117, sign. PH 9/19-1-44. Toto různé započítávání a nezapočítávání usedlostí do Frenštátu souvisí nepochybně s tehdejšími rozpaky vrchností, co započítávat do Frenštátu a co do rostoucí osady Paseky, která byla připojena k Bordovicím a co ponechat k rodícím se Trojanovicím. (Bohumír Strnadel, Dějinná robota na Hukvaldsku v 17. stol. Vlast. věst. mor. 1957, str. 10–13).
- 7) SOA Olomouc, ÚRAS, listiny papírové č. 4155, sign. E VIII c. 5.
- 8) Bedřich Kratochvíl, Ruční tkalcovství ve Frenštátě p. R. 1956. Rukopis Okres. arch. v Novém Jičíně, str. 3–9.
- 9) Kratochvíl uvádí (str. 11), že k cechu patřilo 13 mistrů z Kunčic, 10 z Lichnova, 5 z Vlčovic a po 1–3 z Větkovic, Závěšic, Kozlovic, Bordovic, Kopřivnice a Mniší. Rozprostírala se tedy působnost cechu do značně širokého okolí.
- 10) Cvilích je dvojitě plátno, mezulán je polovlněná a pololněná látka, barchan má lněnou osnovu a bavlněný útek, trýb je atlasový barchet. Viz Kratochvíl, str. 7–8.
- 11) SOA Olomouc, ÚRAS — Temporalia 121, kart. 489. Lánový rejstřík nemá zprávu o obchodnících s přízí a s plátnem, jako je tomu v pozdější době. Podle odborného zdání stavovské komise si i nejlepší přádlák nevydělal víc než 12 krejce za týden, tedy za den 2 krejce. Jaroslav Novotný, Moravský berní systém v 17. stol. Čas. Mat. mor. 1934, str. 184.
- 12) Mladý mistr po zaplacení 1 rýnského a 2 liber vosku měl prožít tzv. mistrovský rok u mistra, kterého si oblíbil. Jako mistrovský kus měl udělat rybářské boty, tzv. škorně s širokým řádem z vojské kůže, dále měl dělat z „kordibánské“ kůže (kozlí) dvakrát šité rejstářské boty, z telecí 4 páry střevíců, a to vše za týden. Řád z roku 1598, SOA Olomouc, ÚRAS, listiny papírové č. 4182, sign. E VIII c 32. Řád z roku 1661 viz Jiří Felix, Vlastivěda moravská, Frenštátský okres, Brno 1908, str. 128. Cechovní kniha ševců je zachována teprve od roku 1738.
- 13) Jiří Felix, Město Frenštát p. R. Frenštát 1904, str. 94–96. Uvádí některé zápisy o přijímání za mistry z let 1662–1778.
- 14) Felix, tamtéž, str. 101–102.
- 15) SOA Brno, B 1, sign. F 41, kart. 523.

- 16) Obec byla povinna dělat plošky u panské obory, dávat lidí k lovu se sítí, udržovat cesty pod zámeckou horou, SOA Brno, D 5- P 58/1 z r. 1776.
- 17) SOA Olomouc - ÚRAS, kart. 1117, sign. PH 9/19-1-28; PH 9/19-1-94.
- 18) Nedostatek místa nedovoluje zde šíře probrat celý spor, zapsaný ve SOA Olomouc - ÚRAS, kart. 1117, sign. PH 9/19-1-45.
- 19) SOA Olomouc - ÚRAS, kart. 1117, sign. PH 9/19-1-1.
- 20) SOA Olomouc - ÚRAS, kart. 1117, sign. PH 9/19-1-124; PH 9/19-1-117; PH 9/19-1-125-126; sign. PH 9/19-1-146; PH 10/1-1-41. Větší práci měla komise s rozdělením pasek. Na nich se podílelo celkem 235 pasekářů, z toho 123 bylo frenštátských, 112 patřilo do Trojanovic. Tamtéž kart. 2267, sign. E VI b 99/1B.
- 21) Olomouc - ÚRAS, kart. 1117, sign. PH 10-1-1-44; SOA Brno, D 2-67/3-4. Též Bohumil Strnadel, Trojanovice. Val. Meziříčí 1943, str. 9-11.
- 22) SOA Brno, B 1- F 12, kart. 519, akt č. 412, 519, 113 lit. A.
- 23) Povstalci s sebou odvěkli měšťana Jiřího Michnu a drželi jej 14 dní. B. Strnadel, Nejstarší kronika... str. 33; SOA Brno, B 1, F 41, karton 523; J. Felix, Frenštátský okres, str. 53, 85.
- 24) J. Felix, Město Frenštát..., str. 93.
- 25) Pro prvou polovinu 18. století činily přírůstky mistrů: 1714-20:22, 1720-30:48, 1730-40:53, 1740-50:56, vedle menšího počtu přespolních mistrů. B. Kratochvíl, Ruční tkalcovství... str. 19. K r. 1748 si v městě našli, že se cech příliš rozmnožil.
- 26) SOA Brno, D 2-67/4.
- 27) B. Strnadel, Nejstarší kronika... str. 26; Felix, Město Frenštát, str. 54.
- 28) Už v letech 1721-1726 byl purkmistrem cechmistr František Hilšer, roku 1745 a 1750 Jan Kalus, 1751-1755 Silvestr Kalus a po něm postupně do r. 1767 Jan Michna, opět Silvestr Kalus, Jan Hilšer, František Konvička, 1773 Fabián Michl, B. Kratochvíl, Ruční tkalcovství..., str. 19.
- 29) R. 1758 se vyrobilo sukna 4948 kusů, flanelu 368 kusů, boy 470 kusů. Trilichu bylo prodáno v zemi roku 1757 3360 kusů, r. 1758 3852; ve Slezsku a v Uhrách 1004 a 1195 kusů. SOA Brno, B 10, sign. T 9, 1758. Zprávu podal místní představený řemesla František Hradečný.
- 30) SOA Brno, B 10, sign. G 7 - 1760. Tato zpráva je doplněna jinou, že se trhy na pšizi konají ještě v Potštátě, v Lipníku, v Kroměříži a v Holešově rovněž tři až čtyřikrát v roce.
- 31) Byly to: Bordovice, Čeladná, Kunčice, Kozlovice, Lichnov, Pstruží, Velká a Malá Tichá a Trojanovice. K Brušperku bylo určeno 14 osad, k Příboru 18 a k Ostravě jen 4. SOA Brno, B 10, sign. A 1-1772. Srov. pozn. 9.
- 32) Miroslav Janotka, Jak se na Frenštátsku taktóřilo. Radostná země V/1955, str. 2.
- 33) B. Strnadel, Nejstarší kronika..., str. 28.
- 34) Nově přijatých mistrů bylo: 1750:83, 1760-70:78, 1770-80:93, 1780-90:106, 1790-96:104. B. Kratochvíl, Ruční tkalcovství..., str. 19.
- 35) SOA Brno, B 10, sign. F 2-1767, sign. T 120.
- 36) J. Felix, Město Frenštát..., str. 31-33.
- 37) Ostrava měla pouze 255 domů a jen 1578 obyvatel.
- 38) Syndik se jmenoval Jan Štefek. Prvním purkmistrem byl zvolen Karel Koňakovský, druhým Václav Tučný, třetím Josef Fiála.
- 39) J. Felix, Město Frenštát..., str. 55.
- 40) Nemohl jsem zde využít materiál k tomuto sporu. Rád bych tak učinil jinde. Je uložen v SOA Olomouc - ÚRAS, kart. 1120, sign. PH 10/10.
- 41) B. Kratochvíl, Ruční tkalcovství..., str. 22, 65; M. Janotka/jako pozn. 32, str. 2; P. A. Bayer, Tkalcovství na Valašsku, Sbor. Musej. spol. ve Val. Meziříčí, č. 7-8, 1900, str. 74.
- 42) Christian d' Elvert, Die Leinwaren-Erzeugung. Zur Cultur- Geschichte Mährens u. Schlesiens. Schriften d. hist. stat. Section Bd. 19, str. 267, 294.
- 43) d'Elvert, tamtéž, str. 294. B. Kratochvíl, tamt. str. 26.
- 44) SOA Brno, B 14, starší místodržitelství, odd. 39/3, fasc. 2098, spis č. 28233/2400.
- 45) d'Elvert, tamtéž, Bd. 19, str. 392.
- 46) B. Kratochvíl, tamt. str. 21-26. d'Elvert, tamt. str. 296. R. 1837 byl zřízen ve městě kolkovní úřad, který kontroloval jakost výrobků. J. Felix, Město Frenštát..., str. 56.
- 47) B. Kratochvíl, tamt. str. 27-28. P. A. Bayer jako pozn. 41, str. 66-68.
- 48) Okr. arch. v Novém Jičíně - archiv tkalcovského cechu ve Frenštátě, C I 23.
- 49) Nejvíce nových mistrů bylo přijato v roce 1827:42, 30 a více jich bylo přijato

- v letech 1808, 1828 a 1832; v počtu 25-28 v letech 1809, 1817, 1829, 1837 a 1838. Cechovní knihy jako v pozn. 48, sign. C I 21, 22, 24. Připomínám, že hlavní středisko obchodu s plátnem bylo tehdy v Místku. D'Elvert, tamtéž, Bd. 19, str. 249.
- 50) Cechmistry nebo také představenými cechu byli v 1. pol. 19. stol. Václav Vávra 1797-1805, František Vojtek 1806-1812, Josef Vystál 1813-1817, Antonín Chodura 1817-1820, Kašpar Bumbala 1821-1827, Martin Krč 1827-1837, Josef Klének 1838-1840, Fabián Petr 1840-1846, Jan Kalus, 1846-1848, Jan Koňakovský 1848-1854.
- 51) Gregor Wolny, Markgrafschaft Mähren, I. Prerauer Kreis 1846, str. 168.
- 52) SOA Brno, D 7, sign. P 124.
- 53) SOA Brno, vceňovací operát sign. D 10, kart. 220, fasc. 554.
- 54) Příbor měl 580 domů, Brušperk 419, Ostrava jen 276. Wolny, tamtéž, jako v pozn. 51, str. 185-182.
- 55) M. Jirotka jako v pozn. 32, str. 2. Alois Zbavitel, Dělnické hnutí na Frenštátsku do první světové války. Slez. sborník 56, 1958, str. 316.
- 56) Nejpodrobněji toto přechodné období zpracoval B. Kratochvíl, Ruční tkalcovství..., str. 29-40.

POLITICKÝ, HOSPODÁŘSKÝ A KULTURNÍ VÝVOJ MĚSTA FRENŠTÁTU POD RADHOŠTĚM OD POLOVINY 19. STOLETÍ DO ROKU 1938

Vladimír Plachý

Období od roku 1850 do konce první republiky tvoří ve Frenštátě pod Radhoštěm jednotnou historickou periodu. Je to doba počátku i vyvrcholení národního obrození a pak zase prvních kroků i selhání samostatného buržoazního státu, jež od sebe odděluje hrůzná mezera první světové války. I když se změnil státní útvar a tím zdánlivě i politický systém, většina charakteristických rysů společnosti města zůstala nezměněna. Vznik 1. republiky nebyl v životě Frenštátu p. R. jako typického maloměsta tak významným předělem, jak by se mohlo na první pohled zdát. Mnoho se toho ve struktuře městské pospolitosti neudálo, skoro by se dalo tvrdit, že se jen zaměnily tabulky s nápisy „c. a k.“ za přívlastek „státní“, emblémy dvouhlavého habsburského orla nahradil republikánský lvíček, ale život běžel dál většinou stejnými cestami a mnohdy i se stejnými lidmi ve vedení. Ve městě byly

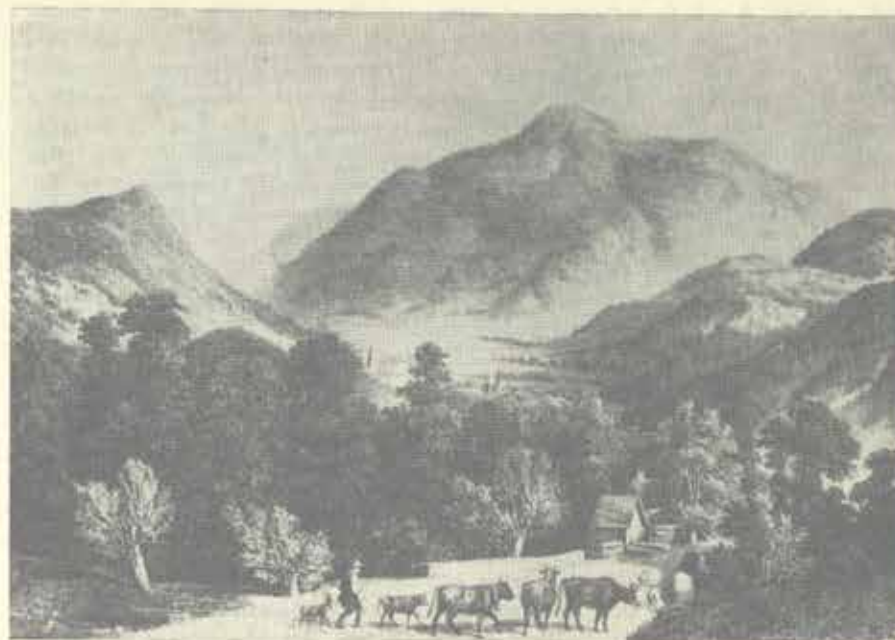
rozhodně stejné tendence a tempo rozvoje výstavby, shodné charakteristiky průmyslové výroby, kuturního vývoje i spolkové činnosti. Ale období před I. světovou válkou a po ní se od sebe mnohdy neliší nejen v zásadních věcech, ale ani v detailech. Tak je možno uvést nekonfliktní volbu starosty v letech 1905, 1908 a dále, kdy „následkem dohody všech stran volení kandidáti kompromisní“¹⁾ a volbu starosty v roce 1932, kdy byl zvolen dr. V. Hradečný 33 hlasy z 36, nebo třeba podobnost nejvýznamnějších výstav těchto dvou období, tj. národopisné z r. 1893 a krajinské z r. 1934.

Správa obce a územní uspořádání

Revoluční rok 1848 přinesl zásadní změny i do správního zřízení ve starém Rakousko-Uhersku. Oktrojovaná ústava byla sice zrušena Bachovým absolutismem (1851), přesto však nebylo možno zastavit proces přestavby celé administrativní říše. Skončila pravomoc partimoniálních úřadů a od roku 1850 se nejnižším správním celkem stal politický okres s okresním hejmanem v čele (pro Frenštát pod Radhoštěm okres Mistek) a tyto politické okresy byly rozděleny na okresy soudní a Frenštát p. R. se tak stal roku 1850 (resp. r. 1856 po zřízení tzv. smíšených okresních úřadů) sídlem soudního okresu, který zahrnoval 10 obcí: Bordovice, Čeladná, Frenštát p. R., Kozlovice, Kunčice p. O., Lčhnov, Měrkovice, Tichá, Trojanovice a Vlčovice. S obnovenou ústavností v roce 1868 — tzv. prosincová ústava 1867 uzákonila řadu nových občanských svobod, soudcovskou nezávislost aj. — nastaly opět změny vzhledem k tomu, že bylo provedeno odloučení politické správy od soudní. Obvod frenštátského soudního okresu se však od roku 1850 do roku 1938 (rep. 1949) nezměnil. Vedle okresního soudu bylo město i sídlem berního úřadu. Obě instituce sídlily původně na náměstí v domě čp. 29, který obec koupila a adaptovala pro ten účel v roce 1850. Berní úřad byl zrušen 4. 12. 1920 a v závěru roku 1929 se okresní soud spolu se státním notářstvím přestěhoval do nově postavené soudní budovy na Tyršově ulici čp. 1053.

Pokud jde o vlastní správu města, do roku 1850 existoval tzv. regulovaný magistrát, kde v čele obce byl purkmistr a dva radní, především však spiritus agens městského úřadu — městský syndikus. Že byl syndikus opravdu hlavní osobou v obci, o tom svědčí řada dobových zápisů, z nichž cituji Felixovu formulaci převzatou ze starších pramenů: „V roce 1796 počal magistrát ve Frenštátě úřadovati. Syndikus první jmenoval se Štefek a jemu byl přidělen purkmistr Karel Koniakovský a dva radní.“²⁾ Od roku 1850 je volen nový městský úřad se starostou, 3 radními a výborem (Communausschuss) o 14 členech. Později se městská správa skládala ze starosty, 4 radních a 25 členů výboru. Rozhodujícím činitelem byl starosta, vedením agendy městského úřadu byl pověřen tajemník. Základní zákon o obecním zřízení, který vyšel na Moravě 15. 3. 1864, kodifikoval pravomoc i formu obecní správy a platil v podstatě až do roku 1945. První republika jeho normy převzala, změnily se jen názvy, takže výbor byl přejmenován na obecní zastupitelstvo a představenstvo na obecní radu a nový volební zákon z roku 1919 stanovil počty členů zastupitelstva na 36 a rady na 12 včetně starosty a 2 náměstků.

Prvním frenštátským starostou byl Antonín Fialka, po něm v roce 1863 zvolil obecní výbor do této funkce Valentina Kostelníka, který se již předtím zasloužil o oživení národního života na severovýchodní Moravě tím, že stál u zrodu frenštátské občanské besedy (1861) a byl iniciátorem národní slavnosti na Radhošti (1862). Hned po svém nástupu na frenštátskou radnici zavedl zde české úřadování a jako poslanec zemského sněmu významně přispěl k zastavení postupující germanizaci v oblasti. Starostou obce byl v letech 1863–1869. Z dalších starostů je třeba uvést MUDr. Rudolfa Kallusa, osvíceného městského lékaře a dlouholetého poslance zemského sněmu (starostou 1874–1885) a JUDr. Edvarda Parmu, prvního

Pohled na Frenštát z roku 1857 od Františka Kalivody.

advokáta ve městě a významného předsedu Pohorské jednoty Radhošť, jenž byl starostou v letech 1891–1896. Po dobu 17 let (1898–1915) stál v čele města Alois Fialka, jehož zásluhy o rozvoj města a relativní pokrokovost nebyly dosud výrazněji zhodnoceny. Jeho smýšlení vyplývá nejen z jeho výpadů proti předákům klerikální strany a kněžím pro zbytečné založení raiffeisenky, ale i z toho, že se stal organizátorem prvního ne církevního pohřbu ve Frenštátě p. R. i slavnostním řečníkem na něm. Tato událost je datována dnem 28. června 1914, tedy dnem sarajevského atentátu.

Po Al. Fialkovi se stal starostou Jan Kaděrka (1915–1919), do jehož funkčního období spadá čas první světové války, vznik samostatné republiky a celá pohnutá doba před i po 28. říjnu 1918. V půli července 1919 se konaly první volby do obecního zastupitelstva v nové republice. Je zajímavé, že nejsilnější stranou se stejně jako v celém státě stali v obci sociální demokraté, kteří získali za 1201 hlas 16 mandátů z 36. Druhou nejsilnější stranou byli lidovci (9 mandátů a 676 hlasů), živnostníci dostali 5 mandátů, národní demokracie 3, národní socialisté 2 a agráři 1 mandát. Starostou byl zvolen sociální demokrat Alois Horák a také oba náměstci byli příslušníci sociální demokracie. Ale stejně jako v celostátních poměrech sociální demokraté se už na konci října svých funkcí vzdali a 8. 11. při nové volbě byl do čela obce postaven po dohodě občanských stran národní socialista Alois Petr. V následujících volbách 16. 9. 1923 už postavila samostatnou kandidátku komunistická strana a na svých 89 hlasech získala 1 mandát. Jinak však nastal v zastupitelstvu odklon doprava, takže lidová strana získala 11 mandátů a dokonce živnostenská strana s 8 mandáty byla silnější než sociální demokracie

se 7 mandátů. A tak se stal znovu starostou reprezentant pravice národní demokrat Jan Kaděrka, který zůstal v této funkci i po volbách 16. 10. 1927. Až v obecních volbách v roce 1932 začaly socialistické strany znovu získávat, sociální demokracie se stala znovu druhou nejsilnější stranou s 9 mandáty, komunisté získali 2 mandáty, ale nepoččetněji byla stále zastoupena čs. strana lidová se 12 mandáty. Volba starosty vyzněla opět pro příslušníka národní demokracie MUDr. Vladimíra Hradečného, který se však v říjnu 1935 ze zdravotních důvodů starostenství vzdal. Místo něho byl obecním zastupitelstvem zvolen Rudolf Skřivánek, příslušník živnostenské strany. Poslední obecní volby 12. června 1938 zaznamenaly podstatný posun doleva, i když nejsilnější stranou zůstala strana lidová, ovšem již jen s 10 mandáty. Sociální demokracie získala 9 mandátů, národní socialisté 4 a komunisté 3 mandáty. Starostou byl zvolen sociální demokrat Václav Andrlé, i když byl proti jeho volbě vznesen rekurs. Paněvadž byl ale 1. listopadu 1938 zatčen, byla provedena nová volba a na místo starosty se vrátil Rudolf Skřivánek, který v této funkci zůstal až do března 1941, kdy se vzdal po předchozím zatčení a uvěznění nacisty.³⁾

Rozvoj průmyslové výroby

Průmyslové podnikání hukvaidského velkostatku, do jehož sféry město v minulých stoletích patřilo, bylo zaměřeno především na hamernictví a sklářství a teprve pak jako třetí nejdůležitější odvětví následovalo tkalcovství. To však postupně na Frenštátsku zcela převládlo hlavně po vyčerpání surovinových zdrojů pro výrobu železa. Nová doba nutila k industrializaci. Jestliže pomíneme pokusy o větší výrobní kapacitu podnikatelů do poloviny 19. stol., začíná první továrenská výroba, na svou dobu poměrně moderní, v továrně Leop. Parmy v Tiché v roce 1866. V roce 1880 vznikla továrna Josefa Bumbaly v Dolní ulici se 400 až 500 tkalci, která byla zmechanizována roku 1885, kdy tu byl instalován nový parastroj. Ale první opravdová tovární výroba ve Frenštátě p. R. začala v továrně Křenkově, který koupil v roce 1875 v dražbě nedávno postavenou úpravnu Jos. Koniakovského a do roku 1883 k ní přistavil novou tovární budovu. Pak následovaly další továrny: v roce 1887 Valentin Kostelník a synové, roku 1901 František Michna a posléze v roce 1911 Ing. Viktor Křenek. Po první světové válce vznikla ve městě další textilka, a to továrna Petra Polacha, který do nově postaveného objektu (dnešní n. p. MEZ) přenesl v roce 1930 120 strojů a všechny kanceláře ze svého podniku v Drnholci. Kromě toho začala na Markově ulici (dnešní budova autoškoly Svazarmu) výroba konfekce prádla v továrničce Polachova zetě Leop. Pustky. Přes prudký rozvoj textilního průmyslu se ještě na začátku století udržovalo ruční tkalcovství a v roce 1901 pracovalo ve Frenštátě p. R. a okolí 350 stavů pro 48 faktorů.⁴⁾

S tkalcovstvím souvisí punčochářství. Když bylo ruční tkalcovství zatlačeno mechanickou výrobou, začala se řada firem zabývat výrobou punčoch. Tyto firmy měly část pletacích strojů v dílnách, ale většina výroby se prováděla podomácku na strojích zapůjčených firmou. Kolem roku 1904 kulminovala poptávka po pleteném zboží a to bylo ve městě a okolí zaměstnáno v pletářství několik tisíc lidí. K závodům tohoto typu patřila firma Simon Mandler & comp. ve Vodní ulici, kde bylo zaměstnáno 280 lidí a vyrábělo se 40 000 tuctů punčoch všeho druhu. Podnik vznikl v roce 1891 a jeho budova byla v roce 1927 přestavěna na orlovnu, dnes je to pionýrský dům. Dále zde vznikla roku 1893 firma Schüller a spol., která byla roku 1910 prodána Frant. Steklíkovi, který měl už dílnu na Poříčí, firma B. Šídlo v Dolní ulici a další. Nejsilnějším podnikatelem v oboru byl však Albert Reiser, jenž již měl jednu továrnu v Příboře, a založil pletárnu nejprve v Ražnovské ulici čp. 235, pak ji přemístil do Vávrovky ul. čp.

Budova odborné tkalcovské školy ve Frenštátě, postavené v letech 1904–1905 (nyní ZDŠ Tyršova).

367 a v roce 1905 postavil novou budovu pletárny za hranici města na katastru obce Tichá. Vedle ní vystavěl Reiserův švagr Leopold Parma, majitel již uvedeně továrny v Tiché, v roce 1907 novou přádelnu.⁵⁾

Textilní průmysl podléhal v kapitalistické společnosti nejenáze nejrozmanitějším nárazům, a tak v letech 1873 až 1879 na něj dolehla první hospodářská krize, po krátké konjunktúře následovaly nové deprese v letech 1882–1886 a v letech 1891–1893. To vedlo jednak k vystěhovalectví hlavně do Ameriky (počet obyvatel města poklesl z 6563 v roce 1869 na 5757 při sčítání v roce 1900), jednak k nespokojenosti dělnictva, která vyústila v zoufalý výbuch dělnické bouře v roce 1890, o které je pojednáno v další kapitole. Na počátku roku 1916 byla zastavena práce ve všech tkalcovnách ve městě pro nedostatek základních surovin, tj. bavlny, práci zastavila i pletárna, přádelna však udržela výrobu. Pletárna byla také zcela uzavřena pro nedostatek zakázek v době vrcholící hospodářské krize v roce 1935.⁶⁾

Na tkalcovskou výrobu navazovalo rovněž barvířství, jako další fáze zpracování lněných a bavlněných látek. V časovém rozmezí let 1840–1942 bylo ve Frenštátě p. R. v provozu celkem 25 barvířsko-tiskařských živností. Remeslo zde provozovali většinou sami barvíři se svými rodinami, jen ve vzácných případech s nimi pracovali 1 až 4 pomocníci. Jen tři dílny byly větší, měly parní pohon a vlastní úpravnu. Z nich nejmodernější byl závod Jana Polacha, který zaměstnával 27 dělníků a 2 mistry. V roce 1930 zanikl ruční tisk odhlášením živnosti Erharda Polacha, v roce 1942 končí ve Frenštátě p. R. i strojní výroba modrotisků a tisků na bílém podkladě v barvírně J. Polacha.⁷⁾

Kromě textilních podniků měla pro město větší význam jedině továrna na ohýbaný nábytek (dnešní n. p. TON), kterou v roce 1906 založil L. A. Bernkop. Továrna měla (podle znění soudobých záznamů parní pilu a vyráběla ponejvíce židle všeho druhu, fotely, divany, sánky apod. Ve svých počátcích zaměstnávalo

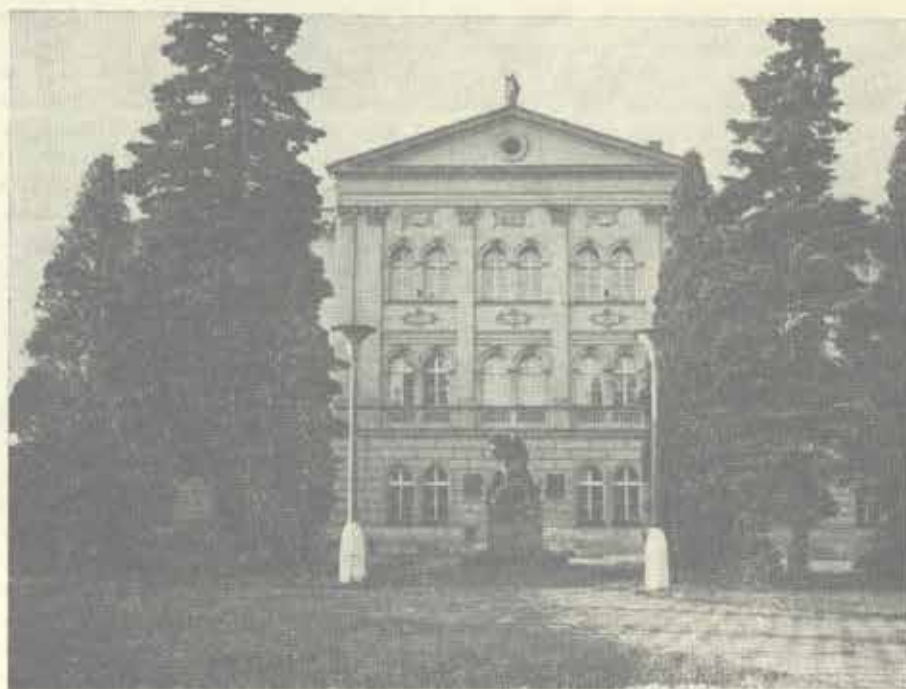
kolem 350 dělníků. Podnik má ještě jeden primát: v roce 1909 postavil vlastní elektrárnu a od 1. 1. 1910 dodával elektrickou energii pro celé město a teprve v roce 1921 prodal celou síť elektrárně. V témže roku jako Bernkopova továrna vznikly ještě čtyři menší průmyslové podniky: saustružna dřeva vyrábějící násady na kartáče, štětky apod., výroba kameninového nádobí (V. Mynář), palírna likérů a výroba ovocných šťáv a družstevní mlékárna. Obraz výroby a služeb ve městě podává soupis továren a živnostenských závodů ve městě v roce 1930. Podle tohoto soupisu zde byly tyto továrny: 6 textilních, 1 na ohýbaný nábytek, 1 na šití prádla, 1 na kůže, 1 na kameninové nádobí, 1 barvírna, 1 palírna lihovin a 2 továrny na pletené zboží. Podle řemesel pak zde bylo: 8 pekařů, 11 řezníků, 2 cukráři, 2 mlynáři, 25 obuvníků, 19 švadlen, 11 krejčích, 1 kožišník, 1 kloboučník a 4 modistky, 4 kováři, 7 zámečnicků, 5 klempířů, 3 hodináři a zlatníci, 4 kotláři, 1 elektrotechnik, 11 stolarů, 2 bednáři, 1 modelář, 2 sklenáři, 8 malířů a natěračů, 1 cementář, 1 kamenosochař, 3 stavitelé, 2 barvíři, 2 kniháři, 4 kartáčníci, 3 koželuzi, 2 sedláři, 2 provozníci, 2 čalouníci, 1 řemenář, 1 zahradník, 1 kominík, 8 holičů a kadeřníků, 9 autodopravců, 37 obchodníků, 12 trhvců, 2 knihkupci, 22 hostinských a 1 drogist.

Dělnické hnutí a vznik KSČ

Neutěšené sociální poměry, které vyplývaly z opakujících se krizí v textilním průmyslu, nedostatek práce, živoření z chudých podpor a milodarů, nemilosrdné vykořisťování ze strany podnikatelů, kdy hladové mzdy nestačí ani k nejnужnější obživě rodin, to vše vedlo k postupnému narůstání revolučnosti proletariátu. Vliv uvědomělejších dělníků, kteří většinou dojížděli za prací do Ostravy, a zvláště pak příklad stávek na Slezské Ostravě 15. dubna 1890 vedl i ve Frenštátě p. R. k živelnému výbuchu nespokojenosti. Došlo k němu na konci dubna roku 1890.

Již od počátku měsíce se konaly tajné schůze, na nichž se agitovalo za účast na oslavách 1. máje. Jejich organizátory byli Alois Vlček st., František Polášek, František Bartoš, Jan Mička a další. Dva prvně jmenovaní byli také pro tuto agitaci zatčeni a uvězněni, 30. dubna dělníci z Bumbalovy továrny, podnětí vedle nesnesitelných pracovních podmínek i arogantním jednáním syna majitele, zastavili práci a táhli městem a vyzývali dělníky ostatních továren, aby se k nim připojili. Šlo o továrnu Křenkovu, Kostelníkovu (Jindřich Kostelník prý sám vyšel vstříc zástupu dělníků a zastavil práci), borvírnou Jana Polacha a Parmovu tkalcovnu v Tiché. Současně se k nim připojovali dělníci z menších dílen a podomáctí tkalců. Asi tisícíhlavý zástup dorazil k 11. hodině dopoledne k okresnímu soudu. Zde vyslechl požadavky dělníků před vchodem obstoupeným četníky okresní soudce dr. Jan Sedláček a slíbil intervenci stran zvýšení mezd a snížení pracovní doby, ale odmítl propustit A. Vlčka a F. Poláška. Odpoledne demonstrace pokračovala a přitom se část demonstrantů oddělila a táhla do Dolní ulice k Bumbalovu bytu, pak se ale obrátila k továrně a demolovala ji. Škoda byla později odhadnuta na 5000 zlatých. Tehdy již přijel na frenštátské nádraží vlak s vojskem. Bylo to částečně 54. pluku, který byl na manévrech v Novém Jičíně. Než se vojáci dostali k továrně, vzbouřenci většinou utekli do Horeček, někteří však byli pochytáni přímo v továrně. Nastalo zatýkání. Vojsko zůstalo ve městě a utábořilo se na podlaubi domů čp. 21 a 22. Soud se zatčenými se konal 9.–11. června 1890, z obžalovaných bylo 6 osvobozeno, 2 odsouzeno pro přestupky a 44 pro zločin veřejného násilí od 13 měsíců do 1 týdne těžkého žaláře s 1 týdenním postem.⁸⁾

O tomto prvním revolučním vystoupení frenštátského dělnictva se přes padesát let mnoho nepsalo a dokonce i tak spolehlivý pramen, jakým jsou Felixovy Dějiny přes všechnu snahu o objektivnost nemohou ve své velmi stručné cha-

Budova „chlapecké školy“ z roku 1875 se sochou Albina Poláška, Boj o život (odhalena 28. 8. 1938).

rakteristice události z roku 1890 zastít své uspokojení nad tím, že nepokoje byly potlačeny. O událostech najdeme také zápis od Emila Kostelníka, zetě a pokračovatele Josefa Jandy, v tzv. „Jandově kronice.“⁹⁾

Vzhledem k tomu, že první vystoupení frenštátského proletariátu nemělo jasný program, že zde nebylo jednotného postupu, že scházela organizace, která by akci řídila, nebyla divu, že skončila neúspěchem. To pak nadlouho zabrzdílo šíření revolučních nálad v oblasti a bylo příčinou i poměrně pozdního vzniku sociální demokracie ve městě. Pakliže mluvíme o prvním vystoupení dělnictva, rozumí se tím bezprostřední revoluční činy. Jinak už předtím zde byly pokusy o to, jak poukázat na bídu vykořisťovaných a jak ji zmírnit. Již v roce 1882 např. Remeslnická beseda adresovala novému místodržícímu hraběti Friedrichu Schönbornovi žádost, v níž upozorňuje na neutěšené poměry nezaměstnaných tkalců a navrhuje i určité řešení (a tam blíže v kapitole o spolicích). I po událostech v roce 1890 jsou posílány podobné petice, jako např. petice tkalců v říjnu téhož roku přímo císaři, městské správy z prosince okresnímu hejtmanství, moravskému zemskému výboru, olomouckému arcibiskupství apod.

S dalším vývojem dělnického hnutí ve Frenštátě p. R. je spojeno jméno MUDr. Břetislava Kalandry, který tu působil v letech 1900–1912. Tento vynikající lékař měl nadto ještě hluboké znalosti filosofie a sociologie, překládal odbornou literaturu a napsal řadu článků z oboru politické sociologie. Nepatřil sice k marxistům, ale jeho přednášky měly velký vliv na politické uvědomění desítek

dělníků. Jeho působení ve Volné myšlence a místním odboru Národní jednoty pro východní Moravu tvořilo protiváhu působení klerikálních živlů mezi dělnictvem, které se soustřeďovalo v Křesťansko-sociálním spolku, založeném v roce 1897. Je pravděpodobné, že si Kalandra dobře rozuměl s tehdejší starostou Aloisem Fialkou, který si ho zřejmě vážil jako lékaře i veřejného pracovníka, o čemž svědčí i to, že Kalandrou stylizovaná a zástupci odborových organizací signovaná petice za zavedení všeobecného hlasovacího práva z 15. 11. 1905 byla obecním zastupitelstvem přijata a předložena zemskému sněmu moravskému.

Organizace sociálně demokratické strany ve Frenštátě p. R. byla ustavena v březnu 1906, někteří z prvních členů dokonce tvrdili, že zahájila činnost, resp. že si do legtimací začali vlepat příspěvkové známky až od ledna 1907.¹⁰⁾ Ovšem již řadu let předtím nacházíme v tehdejší tisku zprávy o marxistickém smýšlení řady frenštátských dělníků a politických činitelů. Proto také při volbách do zemského moravského sněmu v roce 1906, prvních volbách podle všeobecného hlasovacího práva, znělo ze 703 hlasů odevzdaných ve Frenštátě p. R. 400 pro sociálně demokratického kandidáta Jana Prokeše, jeho klerikální protikandidát dostal jen 174 hlasy. Podobně dopadly volby do říšské rady roku 1907 i následující volby v roce 1911. Jan Prokeš promluvil rovněž na jedné z největších dělnických manifestací ve Frenštátě p. R. před první světovou válkou, na táboru lidu proti lichvě a zdražování potravin, kterého se 20. října 1907 zúčastnilo na frenštátském náměstí na 1200 dělníků. Poprvé byl oslavován 1. máj ve Frenštátě p. R. v roce 1908, i když jen jednoduchou schůzí. V březnu 1910 byla založena Dělnická tělovýchovná jednota, v červenci téhož roku se tu konala okresní konference strany za účasti zástupců ze všech obcí soudního okresu a navíc ještě ze Lhotky z okresu Místek. Za první světové války téměř všechna politická práce stagnovala. Bída a dlouhé strádání způsobily, že ve městě došlo i ke srážce žen s policií v dubnu 1917, ale protestní akce nebyly tak intenzivní jako v jiných městech naší oblasti (Kopřivnice, Frýdlant n. O.). O státním převratu 28. října 1918 se město dovědělo prakticky až 29. října. Zajímavé je, že nápis s habsburským orlem z četnické stanice u horního kostela byl odstraněn až večer při druhém průvodu občanů od Střelnice na manifestaci na náměstí. Jan Šrubař, pozdější náčelník lidové stráže, dokonce oznámil veliteli stanice, že emblém odstraňuje.

Krátké období pokusu o vytvoření místního národního výboru jako správního orgánu pro soudní okres je sice pro další vývoj poměrně bezvýznamné, ale pro tehdejší poměry velmi charakteristické. V podstatě šlo o marnou snahu buržoazních stran především, tzv. strany státoprávní demokracie (později čs. národní demokracie) o bezprostřední udržení moci v nové republice. Je přitom zajímavé, že orgán, jehož předsedou byl zeř továrníka L. A. Bernkopa ing. Václav Příkryl, což asi dostatečně charakterizuje jeho zaměření, nebyl uznán ani politickou správou v Místku – jeho činnost byla dokonce okresním hejtmanstvím odsouzena jako nezákonná – ani představenství jednotlivých obcí v okrese. Takže jediným konkrétním výsledkem existence tohoto národního výboru (8.–20. 11. 1918) byla likvidace vojenského lazaretu v dřevěných borácích za nádražím na dnešní Bezručově ulici, které zde byly postaveny pro ten účel v roce 1914 a začaly sloužit svému poslání v březnu 1915, a částečně i provedení inventury zásob materiálu v místních textilních továrnách.

Vznik samostatné republiky vedl ve městě podobně jako v celém státě k aktivizaci revolučních sil ve společnosti, ale počáteční elán brzy opadl. Volby do obecního zastupitelstva v roce 1919 vyhrála, jak již uvedeno v kapitole o správě obce, sociálně demokratická strana, ale starosta A. Horák brzy po svém zvolení rezignoval. Rozpad sociální demokracie na pravice vedení a levi-

Pohled na frenštátské náměstí kolem roku 1895, s budovou radnice, postavenou v roce 1891.

cově smýšlející stranické masy, jak se projevilo v celostátním měřítku, měl svou specifickou formu i ve Frenštátě p. R. Jádro frenštátské levice tvořili mladí sociální demokraté, cvičící ponejvíce v DTJ. V březnu 1921 se setkali se soudruhy z FDTJ na spartakiádě na Maninách, i když zde necvičili. Spory uvnitř sociálně demokratické strany vyvrcholily 19. června 1921, kdy došlo k ustavení místní organizace KSC. Ustavující schůze se konala v hostinci u Tobolářů a organizací tvořila nejprve 20 členů. Prvním předsedou se stal Petr Mikeska, ten však brzy na funkci rezignoval a ve vedení organizace ho vystřídal František Raška. Počet členů brzy vzrostl na 37, ale tento příznivý vývoj zakrátko skončil. Buržoazní strany si uvědomily, jaké nebezpečí jim hrozí od silné komunistické strany a začala persekuce se strany zemědělců i úřadů a pod tímto soustředěným tlakem někteří členové strany nevydrželi a většinou z existenčních důvodů ze strany odešli. S některými odlišnostmi v údajích o počátcích stranické organizace ve městě se setkáváme ve vzpomínkách Anny Šablaturevé, členky prvního výboru místní organizace KSC, které přednesla na městské konferenci KSC dne 31. ledna 1976. Podle jejího diskusního příspěvku byla ustavující schůze místní organizace již 1. června 1921 a dále označila jako prvního předsedu Aloise Frnku. Zdá se ovšem, že spolehlivější jsou archivní zjištění. Pravda však je, že první předseda organizace Petr Mikeska po krátkém čase ze strany odešel a stal se členem čs. strany národně socialistické.¹¹⁾ Přesto že nerostl počet řádných členů organizace, zvětšovalo se množství sympatizujících. Je to patrné z údajů o hlasech pro KSC při volbách do obecního zastupitelstva: v roce 1923 to bylo jen 89 hlasů a 1 mandát, v roce 1927 měla KSC už 142 hlasy a 2 mandáty, v roce 1932 za 166 hlasů 2 mandáty a v roce 1938 už 298 hlasů a 3 mandáty. Komunisté ve Frenštátě p. R. si získali největší vážnost především v době hospo-

dářské krize svým rozvášněným a neohroženým postojem v otázce řešení nezaměstnanosti. Tento problém dolehl tíživě v třicátých letech na celou naši společnost. Už v roce 1931 bylo ve městě odkázáno na podporu v nezaměstnanosti 270 rodin, ke konci roku 1933 pobíralo 166 osob podporu podle gentského systému (tj. prostřednictvím odborové organizace) a 310 osob dostávalo jiný druh podpory, bylo tedy v pětitisícovém městě 476 osob bez práce. Pravda je, že od roku 1935 začala nezaměstnanost v důsledku zbrojení klesat, takže na počátku roku 1936 bylo 230, v roce 1937 110 nezaměstnaných a 20. 6. 1937 konstatovala obecní rada, že v obci není oficiálně nezaměstnaných. To však neublíží na hodnotě odvážnému boji komunistů za zlepšení postavení nezaměstnaných. Např. při projednávání rozpočtu na rok 1932 navrhl člen obecního zastupitelstva František Raška, aby do kapitoly sociální péče (kap. X, odd. 4) byl vložen obnos 30 000 Kčs na podporu nezaměstnaných a aby případně pro krytí této částky byly zvýšeny obecní dávky ze zábav a z kina. Návrh byl převahou hlasů občanských stran zamítnut.

Výstavba města

Vzhled města se v období 1850–1938 skutečně zásadně změnil. Výstavba továrních objektů v předměstských částech, vytvoření nových architektonických dominant, stavba budov pro školy a veřejné instituce, proměna vzhledu komunikační sítě, stejně jako začátek tradice bohaté sochařské výzdoby města a okolí, to všechno zcela proměnilo spíše venkovský charakter zástavby za areálem 37 měšťanských šenkovních domů, které tvořily náměstí a nejbližší části přilehlých ulic.

Právě v tomto období vznikají téměř všechny stavby, které dodnes charakterizují historickou část města. Vezmeme-li budovy, pak v této době, tj. roku 1876, byla svému účelu předána nově postavená chlapecká škola v Horní ulici, na svou dobu poměrně moderně pojatá a architektonicky zdařilá samostatná školní budova, o 6 roků později byla slavnostně otevřena nová tkalcovská škola na Tyršově ulici čp. 742, která v roce 1927 dostala přístavbou druhé patro a dodnes slouží po dalších přístavbách jako školní budova (tzv. dívčí škola). V roce 1889 začala výstavba nové radnice, v níž byla zpočátku vedle obecního úřadu umístěna spojitelná a dívčí měšťanská škola. Budova začala sloužit svému účelu 8. 5. 1891. K dominantám historické části patří svým stylem i budova sokolovny na Tyršově ulici, jejíž stavba byla dokončena roku 1906.

Ovšem město by nebylo centrem Pobeskydí bez Radhoště, jež nese dokonce ve svém úředním přívlastku. A vrchol Radhoště dostal také v tomto období svou charakteristickou kapli, bez níž si dnes siluetu této hory snad ani nedovedeme představit. Podnět k postavení kaple Cyrila a Metoděje vzešel z frenštátské Občanské besedy, realizace její výstavby byla záležitostí komitétu pro postavení kaple, který sídlil ve Frenštátě p. R. Roku 1898 byla stavba za obrovské účasti občanstva (asi 30 000 lidí) slavnostně předána veřejnosti a svou současnou podobu má z let 1925–1926, kdy byla obložena impregnovaným šindelem a přistavěna k ní věž se zvonici.¹²⁾ Mluvíme-li o dominantách okolních kopců, pak nelze opomenout, že v roce 1895 byl zřízen na Horečkách městský letní hostinec Vlčina (dnes tzv. Stará Vlčina).

Kromě toho je třeba uvést některé další stavby na periferii města: na Kopané byla postavena budova národní školy v roce 1908 a na Sibiři správní budova revíru roku 1913. Za 1. republiky byla postavena nová požární zbrojnice u horního kostela v roce 1926, v roce 1927 okresní dětský domov a dispenzář ligy proti tuberkulóze v Dolní ulici č. 1004, nová budova okresního soudu s věznicí na Tyršově ulici č. 1053 v roce 1929. Na náměstí byl stržen dům č. 29, kde od roku 1850 sídlil okresní soud a na jeho místě postavena moderní budova městské

Fronta na chleba v roce 1915.

spořitelny v roce 1931 a v následujícím roce byla na místě dřívější věznice postavena nová poštovní budova. Od roku 1927 se projevovala snaha po stavbě nemocnice, když pak tyto záměry definitivně ztroskotaly, došlo ke stavbě kasáren a v lednu 1938 převzala první posádka ještě nedostavěná kasárna jako poslední větší stavbu první republiky.

Ještě k dvěma stavbám z tohoto období, přestože v jejich případě nešlo o žádnou ozdobu města. V září 1913 byla dokončena výstavba nového městského chudobince jako společného nadačního zařízení obce, občanské záložny a farního úřadu. Tento chudobinec (dnešní zubní oddělení OÚNZ v Tyršově ulici) byl postaven jako náhrada za předchozí tzv. horní špitál, který byl postaven v roce 1762 a stával u horního kostela (přibližně v místech radiotelevizní služby) a v roce 1913 byl zbořen. V roce 1928/29 byly postaveny za tratí v dnešní Bezručově ulici čtyři obecní dělnické domky se 16 byty, jimiž měl být řešen nedostatek levných bytů. Jak levné to ovšem byly byty, když nájemné v nich činilo 55–60 Kč a měsíční příjem se často pohyboval u dělníka zvláště neplně zaměstnaného kolem 400 Kč, dovede si každý spočítat. A ještě jedna poznámka: v roce 1929 zmizel z těsné blízkosti náměstí z Havlíčkovy ulice poslední souvislý kus rázavitého dřevěného podloubí, jaké bylo původně kolem celého náměstí. Bylo to u domu čp. 36 blízko radnice, a jeho majitel V. Krč jej přestavěl na obchodní dům a hotel.

Traktované období je také dobou přestavby celého komunikačního systému ve městě. Nejdůležitější změnu přinesla přirozeně železnice. Výstavba tratí Ko-

Jetín-Bílsko přivedla do města na čas nejenom nevšední cizí stavbaře (Italy, Němce), ale také zcela nový prvek do osobní a nákladní dopravy. Trať se začala ve Frenštátě p. R. vyměřovat v září 1885 a 26. března 1888 přivezl první vlak od Těšína materiál na násyp pro zbývající úpravy tratí. Osobní doprava byla zahájena na celém úseku 1. června 1888. Ovšem také ulice ve městě se v té době zcela změnily. V tzv. Jandově kronice se uvádí, že v roce 1866 purkmistr (ještě podle staré terminologie) Valenin Kostelník Horní ulici opravil, bordovskou cestu až po boží muka vydláždil. Do té doby šla totiž dešťová voda středem cesty, úprava tedy spočívala v tom, že střed cesty se zavezl kamením a odtok vody byl zřízen po obou stranách. V Ražnovské ulici byl v téže době dokonce proveden spodní odvod vody čili kanalizace. Soustava silničního spojení města s okolím byla v roce 1906 doplněna cestou ze Siberie na Bartošky, v roce 1907 vybudováním okresní silnice od nádraží do Ráztoky a v letech 1910–1911 zřízením tzv. knížecí z Ráztoky na Pustevny a posléze v roce 1929 cesty na Vlčínu. Hlavně to však bylo období přestavby mostů na hlavních silničních tazích: roku 1877 byl postaven nový dvouobloukový most přes Lomnou u Střelnice, ale hned v roce 1880 byl v povodni stržen a nový železný postaven až roku 1889. Nový železobetonový most byl postaven také na cestě na Tichou v roce 1910 a v roce 1929 na ražnovské cestě přes Lubín.

První vodovod byl ve městě zřízen v roce 1840, voda byla vedena z Markova potoka a napájela se jím kašna na náměstí. Zajímavě popisuje jeho stavbu Jiří Felix: „Celý vodovod je 808 sáhů dlouhý. Trať byla rozdělena na sáhové díly a v určený den nechal majitel čísla domovního vykopatí jemu přiřknutý díl a tak byl celý vodovod za jediný den vykopán.“ Ovšem tento vodovod nevyhovoval již na konci minulého století a skoro 40 let se hledalo řešení. Až v roce 1932 byly vyhledány tak vydatné prameny, že se mohlo započít s výstavbou vodovodu a 20. března 1934 přivedena první voda zařízením, které v podstatě slouží dodnes. Pro zajímavost je možno připomenout ještě historii frenštátských koupališť. První bylo zřízeno na Závodi již v roce 1881. V důsledku regulačních prací poklesla hladina Lomné natolik, že nebylo možno přivádět vodu do bazénu dosavadním potrubím.

A také proto, „aby voda spláškami z továren a dílen nebyla znečištěována“, byla v roce 1909 vybudována plavárna nad střelnickým mostem s bazénem 25 x 14 m a s kabinami.¹³ Bazén byl používán ještě v 50. letech (říkalo se mu „plivátko“). V roce 1932 postavil pak Okrašlovací spolek v řečišti Lubíny pod Horečkami spolu s obcí a správou regulace přírodní koupaliště s kabinami a příslušenstvím, to však se tak zanášelo šterkem, že se jeho údržba stala po čase finančně neúnosnou a v padesátých letech byla zrušena.

Spolkový život

Málokdy a málokde byl tak intenzivní spolkový život, jako právě ve Frenštátě p. R. mezi polovinou 19. stol. a počátkem 2. světové války. Spolky byly spoluvůdci atmosféry národního obrození v 60. letech minulého století, stály v čele boje za pokrokové myšlení, ale i za kulturnější materiální prostředí společnosti, podílely se na uvědomování dělnictva, ale někdy hrály i negativní úlohu a zaváděly lidi na scestí. Vlad. Kajdoš tvrdí, že „frenštátské obyvatelstvo se koncem 19. století společensky vyžívalo ve 3 spolcích: v Občanské besedě majetné a střední vrstvy měšťanské, střední a menší řemeslníci v Řemeslnické besedě a ve Spolku tkalcovských tovaryšů většina dělníků. V tomto spolku nastává brzy třídní; roku 1897 se rozdvojil. Katolíci založili Křesťansko-sociální spolek a zbytek splynul s Řemeslnickou besedou.“ V zásadě má pravdu, ale přesto je toto schéma poněkud zjednodušující; skutečnost zdaleka nebyla tak jednoznačná. Ona mnohost spolků zobrazovala také mnohost zájmů i prostředků. Některé

spolky se staly aspoň načas významnými společenskými činiteli, pak se přežily a zanikly, některé sice neměly takový vliv na vývoj událostí, ale prostupují svou existencí celým sledovaným obdobím, některé existují jen krátce, jejich význam je dílčí, okrajový, časově omezený. Ale všechny zanechávají stopu v historickém vývoji obce. Kronika města uvádí v roce 1933 jmenový seznam spolků; podle těchto údajů jich zde bylo 41 a měly 6189 členů, přičemž jsem přesvědčen, že ani tento soupis není úplný. Na tom však vůbec nezáleží, hlavní je práce, již tyto spolky vykonaly, a to byla obrovská.

Prvním spolkem v plném slova smyslu byl ve Frenštátě p. R. střelecký spolek (Schützengesellschaft zu Frankstadt). Cvičení ve střelbě provozovali měšťané pravděpodobně brzy po napoleonských válkách, tj. asi od roku 1819, ale první střelecký spolek se ustavil až roku 1835. V tom roce byla střelnice na Siberli vystavena a byla tam 15 let. Nynější střelnice se začala stavět v roce 1849, stavěla se 2 roky a náklady činily 12 000 zl.

Střelecký spolek byl ovšem německou baštou a zůstal jí až do roku 1882. Hlavním programem spolku byla střelba do terče, která byla pořádána v letních měsících každou neděli. Česká společnost měšťanská po roce 1882 pořádala tyto královské střelby dále podle německého způsobu. Poslední střelba se konala roku 1893 a spolek byl likvidován v roce 1900 za účasti 7 členů.

O frenštátské Občanské besedě se obvykle tvrdí, že vznikla především jako protiváha německého Střeleckého spolku. Je pravda, že se stala na počátku šedesátých let minulého století střediskem národně uvědomovacího procesu v celém širokém okolí. Ale je třeba si také uvědomit, že její činnost se mohla rozvíjet v důsledku celkového uvolnění v Rakousko-Uhersku po vydání říjnového diplomu v roce 1860, který přinesl slib národnostního pluralismu říše (který se ovšem nespínil). Občanská beseda ve Frenštátě p. R. patří mezi první spolky toho druhu na Moravě, její vznik je datován schůzkou 11 občanů 14. října 1861. Do roka měl spolek 30 členů a za sebou organizaci jednoho z největších lidových shromáždění na východní Moravě. Dne 13. srpna 1862 se konala pod patronací Občanské besedy národně slavnost na Radhošti. Byla to vlastně připomínka milénia byzantské mise, jež byla o rok uspíšena, aby se neoslabil mohutnost oslav v příštím roce na Velehradě. Pouť na Radhošť a shromáždění zástupců na jeho vrcholu se stalo manifestací příslušnosti země ke slovanství a úspěch akce byl tak neočekávaný, že soudobé odhady počtu účastníků se liší o desetitisíce, ale i nejnižších 10 000 znamenalo překvapující probuzení zájmu lidí o politický život. O tom svědčí i volební vítězství předsedy spolku Valentina Kostelníka, jenž se stal roku 1863 starostou obce, takže Občanská beseda přispěla podstatně i k zavedení češtiny na frenštátské radnici. Občanská beseda velmi dbala na vytvoření úctyplného vztahu k Františku Palackému, v předvečer jeho 70. narozenin slavnostně odhalila pamětní desku na jeho rodném domku v Hodslavicích, s velkou pompou ho přivítala 24. 7. 1873 ve Frenštátě p. R., když se zde zdržel při své cestě po Moravě, a v roce 1881 se přičinila o zřízení pomníku Františka Palackého v jeho rodném domku.

Občanská beseda nebyla po celou dobu svého trvání příliš početnou organizací a počet členstva velmi kolísal podle toho, jak bylo jejího působení třeba a jak aktivní funkcionáři stáli v jejím čele. Ve stanovách spolku se říkalo, že jeho účelem je společenská zábava a prostředky k dosažení tohoto cíle jsou: přednášky, deklamace, čtení dovolených časopisů a knih, provozování hudby, zpěvu a dovolené hry. Tato svá statutární předsevzetí plnila jen zpočátku. Dále jen udržovala svou spolkovou místnost, opatřovala ji zhruba 15 časopisy, členstvu k dispozici byl kulečník, zábavy pořádala jen dvě do roka, a to silvestrovskou a mikulášskou, a pak organizovala tradiční vycházku na Radhošť. Síla

Občanské besedy však byla v tom, že až do 20. let tohoto století dovedla podněcovat k aktivitě a vytvořit podmínky i instituci pro zvládnutí velkých úkolů. Největší počet členstva měl spolek brzy po svém založení v roce 1865, tj. 116 členů, ale v roce 1877 poklesl jejich počet až na 49. V 90. letech se členská základna stabilizovala přibližně na čísle 75 členů, pak zase poklesla a k poslednímu pokusu o oživení spolku došlo v roce 1922, kdy sem přistoupilo 35 nových členů, vesměs mladších příslušníků Sokola. V tomto roce se spolek spolu s Pohorskou jednotou Radhošť a obecní radou pokusil o obnovení tradice všeobecných slavností a při 60. výročí první slavnosti uspořádal 9. 7. 1922 za velké účasti tábor lidu, při němž před kaplí promluvil tehdejší předseda poslanecké sněmovny F. Tomášek. Ale to již existence spolku ztratila smysl a tak 19. 4. 1931 byla spolková místnost uzavřena, obraz Valentina Kostelníka prodán za 750 Kč, jmění rozděleno jiným institucím a posledních 11 členů spolku uzavřelo na likvidační valné hromadě jeho činnost.¹³⁾

Občanská beseda podnítila také založení místního odboru Národopisné výstavy československé (10. 4. 1892). Jeho vyhledávači, sbírková i propagační práce vyvrcholila v uspořádání „Národopisné, průmyslové, školské a umělecké výstavy ve Frenštátě p. R.“ ve dnech 13. až 20. srpna 1893. O úspěchu výstavy svědčí to, že ji navštívilo na 4000 osob, z Ostravy byl vypraven zvláštní vlak, na všeobecnou žádost byla výstava o 2 dni prodloužena a povolen volný vstup dělnictvu a školní mládeži a z finálního výtěžku věnováno 200 zl. na zřízení valašské osady na výstavě v Praze. Nejdůležitější ovšem bylo, že výstava oživila národopisnou činnost (ve Frenštátě p. R. vystupovala s valašskými tanci chasa z Kozlovic a také Trojanovští předvedli lidové svatební obyčeje) a přivedla řadu lidí ke sběratelské práci. Tak mohl být na Národopisnou výstavu československou v Praze v roce 1895 odeslán soubor 435 předmětů a vystupovala zde kozlovská skupina tanečnicků a kunčická kapela. V roce 1897 odbor likvidoval a předal své jmění a sbírkové předměty obci. Ale ani tak nadšený a schopný pracovník, jakým byl Jiří Felix, jenž byl hlavním činitelem v snahách odboru, nemohl přimět tehdejší obecní výbor, aby zřídil aspoň skromné muzeum, jemuž byl tento odkaz určen.¹⁴⁾

Podobně přispěla Občanská beseda ku vzniku další významné instituce ve městě „Společenské knihovny“. Ustavující valná hromada tohoto spolku se konala 30. 5. 1875. Do vinku dostala knihovna 134 knih většinou právě z knihovny Občanské besedy a z 41 pozvaných se na první schůzi dostavilo 23. Stanovy schválené místopředsedstvím v Brně 7. 5. 1875 uváděly v článku 1.: Tento spolek vstoupí pod názvem „Společenská knihovna do života a položil sobě za úkol šířiti národní osvětu a zasazovati se vůbec, by dobré a užitečné knihy mezi údy šířeny a čteny byly. Knihovna ovšem není jen půjčovnou knih, pořádá také přednášky, akademie, je iniciátorkou divadelních představení“. K takové činnosti je vedena i motivy ryze materiálními, protože celá její činnost, nákup a vazba knih jsou financovány z členských příspěvků a darů. Není proto divu, že Karel Kálal, který se objevuje ve výboru spolku v roce 1888, doporučuje uspořádat „akademii, která by mála stála a mnoho vynesla“. V roce 1891 např. dostává knihovna od Jednoty divadelních ochotníků výnos 22 zl. a 58 kr. z velikonočního divadelního představení, od studentů 10 zl. jako výnos z divadla, které hráli o prázdninách. Počínaje rokem 1892 má i pravidelný příspěvek od obce (15 zl.). Vůbec Kálalova éra (i když je jen členem výboru) je pro knihovnu obdobím nejintenzivnějšího vnitřního života spolku. V roce 1893 má knihovna 1452 svazků, 110 časopisů, 74 členů a dostala na příspěvcích 20 zl. od záložny, 25 zl. od obce a 51 zl. jako podíl ze zisku z národopisné výstavy. Kálal také dosahuje schválení toho, aby se knihy půjčovaly bezplatně nemajetným členům. V roce 1895 se

v rámci všeobecné aktivizace klerikálů stává předsedou spolku kněz P. František Pochyla a s ním je ve výboru další bojovný kněz P. Inocenc Obdržálek. Roku 1898 je do čela spolku zvolen Antonín Pauček a ve výboru jsou tvůrci tehdejšího kulturního klimatu ve městě pokrokoví učitelé J. Felix a K. Kálal. V další historii knihovny se setkáváme se jmény dr. Břet. Kalandry i starosty města Aloise Fialky. A v roce 1912 má knihovna, která půjčuje v přízami chlapecké školy, 96 členů, 5357 výpůjček ročně a expozitury v Lichnově, Trojanovicích a Bardovicích. Po válce se situace zcela změnila: nový zákon o obecních knihovněch způsobil, že spolek se stal zbytečným a tak po přechodné dvoukolejnosti s místní knihovnou radou přestal existovat v roce 1926.¹⁵⁾

Pokud jde o Remeslnickou besedu, v jejích dějinách existují tři události hodné zaznamenání. Brzy po svém založení (12. 3. 1882) v červnu vypracovala a poslala pamětní spis Friedrichu hraběti Schönbornovi, c. k. místopředsedě na Moravě, v němž „tkalci, mistři a dělníci poukazují na bídu svou a nouzi. Od kolébky do hrobu zápasí v městě našem pracující s nedostatkem. V době nepatrné neúrody nastává hlad všeobecný, jak toho dokladem poslední dvě léta. Celé rodiny nuceny jsou jíti na žebrotu, jelikož práce nedostatek a mzda chatrná.“¹⁶⁾ Autoři pamětního spisu potom navrhuji „zřízení erárního průmyslového závodu jako novy, vydatnější pramen výtěžku a výživy“. Přirozeně, že tento návrh zůstal bez odezvy. O rozsahu činnosti spolku je možno si učinit obraz ze správy jednatelské za rok 1887. Spolek měl 114 členů, konal 1 valnou hromadu a 10 výborových schůzí, sehrál divadlo ve prospěch Matice školské. U spolku pracoval pěvecký sbor, který pořádal pěveckou zábavu a přednášky, konal ples a silvestrovskou zábavu. Byla podniknuta sbírka ve prospěch chudých školních dětí, šatstvem a obuví bylo poděleno 72 dětí za částku 173 zl. Druhou zajímavou událostí v životě spolku bylo jeho stfetenutí s kněžskými. Na schůzi výboru 25. 8. 1888 oznámil předseda J. Pauček, že „dnes katecheta P. Inocenc Obdržálek při kázání v kostele pronesl o Remeslnické a Občanské besedě výrok velmi nešetrný a snad i urážlivý“. Šlo o nařčení členů z bezbožectví, protože spolek objednával pro své členy pokrokové Národní listy. Bylo to v době, kdy frenštátský klérus zahajoval ofenzívu proti všemu pokrokovému s cílem zmocnit se kontroly nad směřením veřejnosti ve městě. Chtěli toho dosáhnout tím, že by se dostali do vedení hlavních spolků a pokoušeli se diskreditovat dosavadní funkcionáře.

I třetí událost souvisí s bojem proti klerikalismu. Na počátku 90. let vlivem kampaně exponentů církve proti spolku, začaly řídnout řady členstva (roku 1897 měl jen 64 členů). V roce 1898 právě následkem agitace přívrženců farní politiky se rozešel spolek tkalcovských tovaryšů. Jedna jeho část přešla do Křesťansko-sociálního spolku, jenž vznikl právě rok předtím (1897) a pokrokovější dělníci vstoupili do Remeslnické besedy, která změnila své jméno na Živnostensko-dělnická beseda. A tak se činnost spolku na zlomu století velmi oživila, takže např. v roce 1902 měl 173 členy. Poněvadž v témže roce začal přijímat i ženy, byl ustaven ženský odbor, který měl ke konci roku již 44 členek. Byl zřízen zábavní odbor a knihovna spolku měla přes 400 svazků a v následujícím roce vznikl u spolku i pěvecký sbor. Od r. 1903 byl spolek organizátorem oslav k uctění památky M. Jana Husa. V době první republiky hlavně zábavní odbor spolku převzal funkci významné kulturní instituce ve městě.¹⁷⁾

Jiří Felix uvádí ve své monografii, že první počátky divadla ve městě se datují rokem 1836, kdy místní ochotníci sehráli dvě hry na sýpce hostince V. Ježíška na náměstí č. p. 29. Později se hrálo na Střelnici a mezníkem se v historii frenštátského ochotnického divadla stal rok 1861, kdy se hrála pod vedením městského lékaře Rudolfa Kallusa jím napsaná fraška „Volby v Kocourkově“. Zde začíná organizovaná práce divadelních ochotníků, jejichž společnost

má zpočátku neustálený název, až z ní vzniká Jednota divadelních ochotníků, jejíž stanovy byly schváleny roku 1875. Podnět k založení divadelního spolku vyšel opět z Občanské besedy, dokonce se doporučovalo, aby členové spolku byli současně členy Občanské besedy. V šedesátých a sedmdesátých letech se hrávalo dost často, v zimě skoro každých 14 dní, výnos většiny divadel byl věnován na dobročinné účely nebo jiným spolkům. Nadto přijížděly do Frenštátu p. R. kočovné společnosti, známá společnost Zöllnerova tu dokonce v roce 1914 likvidovala.¹⁸⁾ Divadlo ovšem nehrálo jenom Jednota divadelních ochotníků, nýbrž celá řada dalších spolků: tak např. divadelní odbor Sokola nacvičil v roce 1923 6 kusů, z nichž Strakonického dudáka dvakrát reprizoval, Okrašlovací spolek byl v roce 1935 pořadatelem 4 představení v nově zřízeném divadle v přírodě na Horečkách (U pantáty). Nelze opomenout ani snad nejodvážnější počín frenštátských divadelníků a hudebníků, když v rámci smetanovských oslav 4. 5. 1924 provedli v sokolovně za přispění pouhých dvou profesionálních pěvců Smetanovu Hubičku. K divadlu ještě kino: první koncese byla udělena tělocvičné jednotě Sokol a pravidelně se začalo ve Frenštátě p. R. promítat ve Slavii v listopadu 1913. Další kinokoncese patřila TJ Orel v roce 1928 pro promítání v Orlovně.

Ovšem nejpozoruhodnější je historie spolků, které měly celonárodní působnost. Je až neuvěřitelné, že v tak malém městě, jako byl Frenštát p. R., mohla vůbec vzniknout a nadto 65 let existovat a prosperovat vůbec první česká turistická organizace – Pohorská jednota Radhošť. V nevelké kapitole není možné postihnout všechny rozsah práce největšího a nejvýznamnějšího frenštátského spolku všech dob. První poradní a zakládající schůze se konala 14. 9. 1884 z iniciativy PhMr. Štěpána Ježíška, stanovy byly schváleny 20. 10. a první valná hromada 9. 11. 1884 přijala 54 členů. Na konci roku 1885 měla už PJR 212 členů a pod vedením nového předsedy JUDr. Edvarda Parmy, který stál v čele spolku 35 let (1886–1921) se pustila do své gigantické práce. Od roku 1891, kdy otevřela na Pustevnách první dřevěnou útulnu, postupně vystavěla celý pustevenský areál, rozhlednu Cyrilků (1893), zděnou útulnu Šumnou (1894), Libušín a Maměnku spolu se zvonici a dalšími objekty (1899), hotel Tanečnicka (1926), ale také skokanský můstek (1926) a lanovku z Ráztoky (1940). Jednota zakoupením chaty u kaple (1907) a výstavbou útulny na Velkém Javorníku (1935) zcela ovládla hřeben radhošťských Beskyd a zabránila pronikání německých spolků (Beskidenvereinu) do této oblasti. Rok 1937 byl rokem největšího rozmachu Pohorské jednoty Radhošť, to měla 5680 členů a působila v 25 odbočkách (některé v průběhu let zanikaly a zase vznikaly). Jednota neplnila ve městě jenom funkci propagátora a organizátora turistiky. Byla také významným kulturním činitelem. Pořádala již v roce 1886 první valašské slavnosti na Horečkách, jimž den předtím (7. 9. 1886) předcházela akademie na Stělnici, na níž vystupovaly 3 frenštátské pěvecké sbory a frenštátská kapela. Byla rovněž hlavním garantem velké slovanské slavnosti 4.–6. července 1931, při níž byla na Radhošti odhalena Poláškova socha Radegasta a sousoší Cyrila a Metoděje. Patřila také k iniciátorům krajinské výstavy moravsko-slezského Pobeskydí ve dnech 4. července – 15. srpna 1934, která byla vůbec největším podnikem toho druhu ve městě a kterou za dobu jejího trvání navštívilo 200 000 lidí a jen na dávkách ze zábov vynesla městu 40 000 Kč.

Dalším spolkem celostátního významu, který vznikl ve Frenštátě p. R., bylo umělecko-literární sdružení Koliba (1914–1922), o níž je však pojednáno v další studii. O ostatních spolcích jen v heslech: Okrašlovací spolek ve Frenštátě p. R. vznikl v roce 1903 z popudu tehdejšího starosty Al. Fialky a půl století pečoval o vzhled města. Odbor Národní jednoty pro východní Moravu, který v roce 1902 založil MUDr. Břet. Kalandra, pečoval o popularizaci vědeckých poznatků mezi

širokou veřejností a po dva roky vedl ve Frenštátě p. R. tzv. universitní extenze (zanikl 1928). O vzniku Křesťansko-sociálního spolku byla již zmínka. Vznikl roku 1897 a jeho úkolem bylo připojit dělnictvo ke katolicismu. K tomu sloužila celá síť vzájemně důmyslně propojených institucí a organizací. Tak ze spolkaového úsporného kroužku vznikl roku 1903 spořitelní a záloženský spolek Raiffeisenka, v roce 1906 se ustavilo Všeodborové sdružení křesťanského dělnictva, jehož členové museli být současně členy Křesťansko-sociálního spolku. Jako protiváha Sokola vznikl roku 1909 tělocvičný odbor Orla a na jaře konsumní spolek Dělnická svépomoc. Po roce 1920 byly tyto spolky rozšířeny o další spolky řízené ve své podstatě církevními orgány jako byla Hospodářská besídka, odbor Farní charity, mariánská družina, Svaz katolických žen a dívek apod.

Většina spolků sice zanikla v letech 1948–1951, ale na pokrokové tradice některých z nich navazují – i když pod jinými názvy – zájmové organizace Národní fronty současnosti. Typickým příkladem je zde Sbor dobrovolných hasičů, který vznikl roku 1878 a jehož dnešní podobou je místní organizace Českého svazu požární ochrany. Podobně je tomu u tělovýchovných organizací, kde se k odkazu Pohorské jednoty Radhošť hlásí turistický odbor TJ MEZ, stejně tak jako oddíl kopané téže jednoty navazuje na Sportovní klub Beskyd Frenštát p. R. a celá tělovýchovná jednota MEZ Frenštát p. R. se považuje za dědičku TJ Sokol (založené roku 1890) a DTJ (roku 1910).

Závěr

Traktované období vývoje města se záměrně končí kapitolou o spolcích. V jejich činnosti je totiž možno spatřovat nejprogresivnější (ale také nejreakčnější) tendence ve vývoji frenštátské společnosti. Některé spolky dokonce svým významem přesáhly daleko hranice regionu a vytvořily hodnoty, které byly převzaty do celonárodního kulturního dědictví (Pohorská jednota Radhošť, Občanská beseda, Koliba). Ovšem ekonomický rozvoj kraje sebral jiným směrem. Frenštát p. R. přestal být průmyslovým centrem, textilní výroba ztratila na Ostravsku v soutěži s výstavbou šachet a těžkého průmyslu svůj význam dominujícího průmyslového odvětví. Ztráta hospodářského významu znamenala postupný ústup z politických pozic a zákonitě také oslabení kulturního vlivu města na širší okolí. Ostatně nejlépe je to vidět na lidnatosti města. Zatím co v 70. letech minulého století mělo město skoro 7000 obyvatel (a to už prodělal jednu vlnu vystěhovalectví do Ameriky) a patřilo k největším českým městům na severovýchodní Moravě, kolem roku 1900 se počet jeho obyvatelstva pohyboval kolem 5700 a při sčítání v roce 1921 zde žilo dokonce jen 5432 lidí. A tak snad až připravující se změna průmyslové struktury oblasti přinese do města nové hodnoty národohospodářské i kulturní.

Poznámky

- 1) Kronika města Frenštátu p. R. od r. 1905, tzv. Fialkova kronika, OA Frenštát p. R.
- 2) Jiří Felix: Město Frenštát pod Radhoštěm – Obraz kulturně historický, Frenštát p. R. 1904.
- 3) Posloupnost všech frenštátských purkmistrů a starostů uvádí Boh. Strnadel v publikaci Stopy minulosti na Frenštátsku, Frenštát p. R. 1948.
- 4) B. Kratochvíl: Ruční tkalcovství ve Frenštátě p. R. (rukopis), 1956, OA Frenštát p. R.
150 let tkalcovství ve Frenštátě p. R., Frenštát p. R. 1970.
- 5) 80 let pletářských tradic závodu Loana, Frenštát p. R. 1969.
Jiří Klučka: libreto k expozici ve frenštátské síni tradic (rukopis) Frenštát p. R. 1980.

- 6) Vladimír Kajdoš: Průvodce po archívních fondech okresního archivu ve Frenštátě p. R., Frenštát p. R. 1959.
- 7) Jan Palach: Frenštátské barvířství, katalog k výstavě, Frenštát p. R. 1972.
- 8) Alois Zbavítel: Dělnické hnutí na Frenštátsku od první světové války, Slezský sborník, Opava 1958.
- 9) Karel Bobínek: Počátky dělnického hnutí na Frenštátsku, Rozvoj vesnice pod Beskydami, Frenštát p. R. 1958.
- 10) Památní kniha města Frenštátu p. R. 1865–1893, tzv. Jandova kronika, OA Frenštát p. R.
- 11) Alois Zbavítel: Dělnické hnutí na Frenštátsku (rukopis), Muzeum ve Frenštátě p. R. 1971.
- 12) Diskusní příspěvek Anny Šablaturové na městské konferenci KSČ 31. 1. 1976 byl otištěn v plném znění na pozvánce na slavnostní večer k 55. výročí založení KSČ ve Frenštátě p. R. 14. 5. 1976.
- 13) František Horečka: Kniha o památném Radhošti, Frenštát p. R. 1931.
- 14) Občanská beseda – zápisy o schůzích, pamětní kniha členů, korespondence z let 1861–1931, OA Frenštát p. R.
- 15) Jiří Klučka: 80 let muzejní a vlastivědné práce ve Frenštátě p. R., katalog k výstavě, Frenštát p. R. 1973.
- 16) Alois Zbavítel: Z dějin frenštátského muzea, Hlasy okresního muzea ve Frenštátě p. R. 1954.
- 17) Zápisník o schůzích Společenské knihovny 1875–1912, OA Frenštát p. R.
- 18) Zápisník o schůzích Řemeslnické besedy ve Frenštátě p. R. z let 1882–1910, OA Frenštát p. R.
- 19) Korespondence a knihy protokolů Řemeslnické besedy a zábavního odboru Živnostensko-dělnické besedy ve Frenštátě p. R. v letech 1888–1938, OA Frenštát p. R.
- 20) M. R. Novák: Frenštátské muzeum a divadelní kultura, Hlasy okresního muzea ve Frenštátě p. R. 1959.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ NA FRENŠTÁTSKU

Eduard Vojtek

I. Tradice a zdroje

Když se v roce 1934 uskutečnila ve Frenštátě p. R. „Krajská výstava moravskoslezského Pobeskydí“, přispěla v nemalé míře i k propagaci frenštátského kulturního života, zvláště pak jeho výtvarného umění. V katalogu této výstavy, jehož obálka je dílem Antonína Strnadla, tehdy ještě posluchače Akademie výtvarných umění v Praze, je uveřejněna i stať Jaro Kučery „Výtvarná umění na Valašsku“, v níž se dočteme, kolik významných umělců žilo a tvořilo ve Frenštátě p. R. a kolik slavných výtvarných tvůrců zachytilo ve svém díle mnohé, co připomíná náš Frenštát a především památný Radhošť.

A tak naše vyprávění o výtvarném umění na Frenštátsku uvedeme vzpomínkou na Mikoláše Alše, který v roce 1896 navrhl pro výzdobu Libušína na Pustevnách fresky zbojníků Ondráše, Juráše, Jánošíka a portáše Stavínohy, které později podle Alšových kartónů realizoval akademický malíř Karel Štapfer. V této sou-

vislosti připomeneme, že útulny Maměnka a Libušín byly vybudovány Pohorskou jednotou Radhošť podle návrhů arch. Dušana Jurkoviče a že v kapli na Radhošti je kopie Valašské madony akademického malíře Adolfa Liebschera. A nesmíme zapomenout, že pro královskou lóži Národního divadla namaloval Julius Mařák mimo jiné dominanty českých krajů i horu Palackého – Radhošť.

S pokrokovými tradicemi kulturního života Frenštátu p. R. úzce souvisí i „umělecká obec“ Koliba, která tu vznikla v roce 1914 a sdružovala výtvarníky, architekty a spisovatele. Program Koliby varoval před západní orientací v umění i společnosti, ukazoval k východním tradicím, ke slovanství. Zdůvodnění těchto cílů bylo ale dost nepřesné a romantické, nevycházelo z nutnosti řešit konflikty, které se v té době rodily. Nesporným kladem však bylo, že Koliba přijala zásadu, že umění vyrůstá z lidu a jemu také patří. Hned v roce 1914 byla ve Frenštátě pod Radhoštěm uskutečněna výstava, na níž vstupní busta Maxima Gorkého od Vojtěcha Sajíka napovídala ideový záměr Koliby. Členy výtvarné složky byli Jan Alexy, Břetislav Bartoš, Jožka Baruch, Valentin Držkovič, Ferdiš Duša, Vojtěch Sapík a jiní. Ve skupině architektů byli B. Fuchs, J. Místeký, F. Gahura, J. Stěpánek, Č. Vořech. (Dnes víme, že národní umělec Bohuslav Fuchs je autorem prvního územního plánu města a projektantem hotelu Vlčina na Horečkách.) Literární skupinu Koliby tvořili spisovatelé a básníci Lev Biatný, Jakub Deml, František Horečka, Josef Chaloupka, J. V. Sedlák, František Tučný aj.

Zakladatelem výtvarné tradice na Valašsku byl Jan Knebl (1866–1962). Narodil se v Trojanovicích a umělecky se vzdělával nejdříve na odborné dřevařské škole ve Valašském Meziříčí (1883–1887), dva roky studoval u prof. O. Kóniga na uměleckoprůmyslové škole ve Vídni. Krátkou dobu se vzdělával na keramické škole ve Znojmě a v uměleckém ateliéru keramické továrny v Pátikostelí. V letech 1891–1893 dovršil svá studia na Akademii výtvarných umění v Budapešti u prof. Szabó. Vrátil se do svého podradhoštského kraje, ke svému lidu, k jeho bídě, bolestem i touhám a práci. Akademický sochař, malíř a grafik Jan Knebl, nositel vyznamenání „Za vynikající práci“, si získal lásku a obdiv nejen prostých lidí svého kraje, ale i oficiálních institucí. V pozdravné adrese Svazu československých výtvarných umělců čteme: „Dílo Jana Knebla zůstane navždy zapsáno do dějin české kultury jako dílo, které nám výtvarně objevilo Valašsko, vytvořilo základy české výtvarné tradice na Ostravsku a vrostlo do trvalého povědomí lidu na celé severovýchodní Moravě.“ Kneblovo výtvarné dílo nám ve Frenštátě p. R. trvale připomíná busta básníka Josefa Kaluse, umístěná původně u Mařenčiny studánky na Horečkách, nyní v sídlišti Centrum. Dále pamětní deska na hřbitovním pomníku Josefa Kaluse, pamětní deska dr. J. Jandy v Jandově stromořadí, velký reliéf „Spořivost“ na schodišti radnice a Valašský betlém ve farním kostele. Před školou v Trojanovicích na Lomné byl vybudován podle návrhu Jana Knebla pomník padlým v první a druhé světové válce. Ve frenštátském muzeu je řada Kneblových plastik, kreseb a obrazů, které dokumentují jeho umělecké hodnoty a jeho lásku ke kraji.

Významnou uměleckou osobností byl frenštátský rodák sochař prof. Albin Polášek (1879–1965). V roce 1893 se učil ve Vídni řezbářství u mistra Jana Majera a po krátkém přerušení pracoval znovu ve Vídni jako řezbář. V roce 1898 odešel za svým bratrem Emilem do USA, byl zaměstnán v továrně na oltáře, později studoval 5 let v Pensylvánii na umělecké akademii u profesora K. Grafly. Za vítězství ve výtvarné soutěži byl vyslán na tři léta na studijní cestu do Evropy. Po návratu do Ameriky byl jmenován profesorem Art Institutu v Chicagu. Rád se však vracel domů, k Radhošti, jemuž věnoval monumentální plastiku Radegasta a sousoší Cyrila a Metoděje. Obě díla byla odhalena za autorovy účasti na Radhošti

v roce 1931. Frenštátu daroval bronzové sousoší „Zápas Dobra se Zlem“, odhalené v roce 1938 před budovou chlapecké měšťanské školy a plastiku „Tvůrce svého osudu“ v parku SPB v Horní ulici. Poláškovým dílem je i pamětní deska na rodném domku básníka Josefa Kaluse a pamětní deska padlým v obou světových válkách, umístěná na novém hřbitově. Škoda, že nedošlo k realizaci Poláškovy záměru vybudovat ve Frenštátě p. R. háj slovanských pohanských bohů, ale i tak je jeho dílo důstojně zastoupeno ve frenštátském muzeu, jemuž daroval svá díla *Aspirace*, *Pan*, *Věčný okamžik* aj. Rada Poláškových soch a památníků zdobí mnohá místa v USA. Jen zlá choroba způsobila, že se nesplnilo umělcovo přání dožít léta svého plodného života v rodném kraji. Zemřel na Floridě ve svém sídle ve Winter Parku.

Významnou měrou se ve výtvarném životě Frenštátu uplatnila akademická malířka Marie Parmová-Knězková (1889–1976). Narodila se ve Frenštátě p. R., vzdělávala se u F. Engelmüllera a B. Bartoše a v roce 1927 ukončila vysokoškolská studia na Akademii výtvarných umění v Praze, kde studovala u profesorů Loukoty, Obrovského a Kraltnera. V letech 1925 a 1926 studovala ve Francii. Její kresby a obrazy z Normandie a Paříže tvořily zajímavou výstavu, kterou pořádalo muzeum ve Frenštátě p. R. v roce 1967. Další výstavy díla Marie Parmové-Knězkové, první akademické malířky z Frenštátu p. R., se konaly jak v muzeu, tak ve výstavní síni Domu kultury ROH. Oblíbeným motivem M. Parmové-Knězkové byla beskydská krajina, hlavně Frenštát p. R. V portrétní tvorbě patří k nejlepším podobiznám jejich dětí a manžela. Cenné jsou její studie valašského kroje, z nichž mnohé tvoří pěknou expozici ve frenštátském muzeu.

Náš obdiv patří dalšímu frenštátskému rodáku akademickému malíři Břetislavu Bartošovi (1893–1926). Byl to pokrokový umělec, jeden z prvních, kterým byla práce dělníka velkým tvůrčím námětem. Břetislav Bartoš studoval na Akademii výtvarných umění v Praze u profesorů Bukovace, Schweigera a Pirnera. Ve frenštátském muzeu patří k nejvýznamnějším stálým expozicím galerie Břetislava Bartoše, jehož oleje *Revoluce*, *Orání*, *Horníci*, *Stávka* aj. oslavují práci lidu i jeho touhu po sociální spravedlnosti. Břetislav Bartoš maloval rád svou rodnou krajinu, milé jsou jeho ilustrace valašských písní a vzácné jeho portréty. Mezi nimi zvláště zaujmou mánesovsky líbezná portréty jeho ženy. Bartošova krásná divadelní opona „Píseň domova“ bude ozdobou rekonstruované budovy kina ve Frenštátě p. R., která má i moderní jeviště. K 80. narozeninám Břetislava Bartoše uskutečnil MěstNV ve Frenštátě p. R. spolu s muzeem a Domem kultury ROH obsáhlou výstavu, k níž byl vydán bohatě vypravený katalog s úvodním slovem Karla Babince. V Parku osvobození byla Břetislavu Bartošovi u této příležitosti odhalena pamětní deska, dílo akademického sochaře Karla Vašuta. Výtvarný odkaz Břetislava Bartoše je nedoceněn. Ale soudobá výtvarná generace si ho váží. Vedl ji k tomu vzácný umělec a učitel prof. Antonín Strnadel, který se stal vůdčí osobností výtvarného života našeho kraje v letech 1940–1975.

Antonín Strnadel (1910–1975) se narodil v chalupě pod Mjašim v Trojanovicích. V téže chaloupce se narodil již vzpomínaný Jan Knebl, bratr Antonínovy maminky. A tu také nacházíme společné zdroje v uměleckých zájmech nejen Antonína Strnadla, ale i jeho bratrů Josefa a Bohumíra, úspěšných autorů románových a povídkových knih, inspirovaných jejich rodným krajem, který má to kouzlo, že z jeho lidu vyrůstá tolik talentů. Antonín Strnadel studoval v letech 1927 až 1933 Státní uměleckoprůmyslovou školu v Praze u prof. J. Bendy a v letech 1933–1936 Akademii výtvarných umění v Praze u prof. M. Švabinského. Svým bohatým celoživotním dílem oslavil především rodné Valašsko a Beskydy. Jako profesor uměleckoprůmyslové školy v Praze vychoval celou řadu zdatných umělců, jimž předával nejen své tvůrčí zkušenosti, ale i cit a moudrost pokrokového

pedagoga. Strnadlův výtvarný projev je mnohostranný. Bohatý je jeho cyklus olejů valašské krajiny. Jsou to barevné jemné obrazy, plné lyriky. Překrásné Strnadlůvy ilustrace jsou dokladem jeho původního podílu na moderní výtvarné koncepci nejen krásné dětské knihy, ale i klasické a současné literatury. Jeho ilustrační doprovod je vždy umocněním textu. Naše monumentální malířství obohatil Strnadel o podivuhodné fresky a sgrafita. Snad nejvýznamnější z nich jsou fresky v Interhotelu Vičina na frenštátských Horečkách. Ředitel Národní galerie Dr. Jiří Kotalík, který zahajoval Strnadlůvu výstavu ve Frenštátě p. R. v roce 1960 – tedy k umělcovým padesátinám – kladl Strnadlůvo dílo do přímé posloupnosti českého umění, jak bylo předznamenáno Josefem Mánesem a jak se rozrostlo do bohatosti odkazem Mikoláše Alše a jak pokračuje v tvorbě Josefa Lady, Josefa Čapka a ostatních. Antonín Strnadel je umělec, který poučení tradice dovedl zrnažovat v prožitcích a vidění člověka současných dnů. Jeho význam ve výtvarném umění ČSSR je patrný z počt, kterých se mu dostalo za jeho poctivou práci umělce a pedagoga. V roce 1955 mu byla udělena státní cena Klementa Gottwalda, v roce 1960 titul „zasloužilý umělec“, v roce 1965 mu byl propůjčen Řád práce a v roce 1967 byl Antonín Strnadel jmenován národním umělcem.

II. Pět současníků

Kapitola o současných výtvarných umělcích na Frenštátsku se zmiňuje poněkud širěji a jejich životě a díle, aby byl zdůrazněn jejich podíl na rozvoji výtvarného umění naší socialistické přítomnosti.

K žákům Antonína Strnadla patří Bohumír Jurek z Frenštátu p. R. - Bordovic, kde se narodil 10. 5. 1914. Navštěvoval chlapeckou měšťanskou školu ve Frenštátě p. R., chtěl se vyučit malířem u svého strýce Františka Drozda, který byl výborným dekorativním malířem. Ale k malířskému umění se Bohumír Jurek dostal až později, když vystudoval učitelský ústav v Přiborě a když se po osvobození přestěhoval s rodinou do Prahy. Navštěvoval školu užitých umění u profesora Františka Ketzka, který ho doporučil k profesoru Stanislavu Ullmannovi. V roce 1949 byl Bohumír Jurek přijat na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze a stal se žákem profesora Antonína Strnadla. Dílo Bohumíra Jurka má všechny rysy poctivé umělecké práce. Charakteristické jsou jeho portrétní studie prostých lidských typů a dětí. Rád jezdívá na Slovensko právě za těmito tvářemi a též za krajinou a lidovými stavbami. Krajinu obvykle maluje akvarelem a často hledá vodní motivy. Jeho krajiny jsou zpěvné a lyrické. V roce 1963 měl Bohumír Jurek samostatnou výstavu ve Frenštátě p. R., v roce 1964 ve foyeru divadla E. F. Buriana, později též v Kopřivnici. K 60. narozeninám B. Jurka byla uskutečněna výstava jeho nejnovější tvorby ve výstavní síni Domu kultury ROH ve Frenštátě p. R. v březnu 1974. Výstava znovu dokázala, že autor zůstal věrný prostým motivům krajiny, že v kresbě dosáhl lehkosti a schopnosti charakterizovat téma jednoduchou zkratkou a že jeho akvarely krajin s vodními hladinami patří k obrazům, které mají působivou dokonalost. Je zřejmé, že i Bohumír Jurek, ač bydlí v Praze, rád a často tráví čas v našich horách, v nichž nachází stále nové a nové motivy pro svou malířskou tvorbu.

Druhým žákem profesora Antonína Strnadla, který svým dílem patří našemu kraji, je akademický malíř Jiří Drozd. Narodil se ve Frenštátě p. R. - Bordovicích 2. ledna 1924. Jeho otec byl oním vzpomínaným Františkem Drozdem, mistrem dekorativního malířství. Otec Jiřího se vyučil u Jana Bartoše, otce akademického malíře Břetislava Bartoše, který měl ve Frenštátě p. R. dílnu na jevištní dekorace. Spolu s ním plánoval založit malířskou komunu. Už tyto souvislosti hodně napoví. Uvážíme-li, že Jiří Drozd zdědil po otci nadání a že po ukončení frenštátské chlapecké měšťanky a studiu na Státní grafické škole v Praze se stal žákem

profesora Antonína Strnadla na Vysoké uměleckoprůmyslové škole v Praze, pochopíme, kde má jeho umění své kořeny. Jeho krajinářská, ilustrační i monumentální tvorba spojuje pokrokové tradice a lidový myšlenkový i výtvarný odkaz s rozmachem současného světa. Jiří Drozd znovu a znovu hledá a objevuje krásu krajiny svého dětství, hledá a objevuje též krajinu Ostravska, která má svou naléhavou dramatickou a energetickou výbušnost. Drozdův malířský projev je nekonvenční, odvážný, ale ne bez poezie. Drozdovy beskydské krajiny, které jsou vzrušené okouzlením, nás zavedou nejčastěji k Radhošti, Javorníku, k Horečkám i k Saláně. V zobrazení pohraničí, kde Jiří Drozd žil v letech 1945–1954, se vrátil ke grafice a za cyklus monotypů o životě Osoblažska byl v celostátní soutěži odměněn čestným uznáním. Z Drozdova grafického díla jmenujme kromě cyklu samostatných litografií a grafických listů ilustrace k prózám B. Četny: Živly, Vítěz nad Avary, Poselství zapomenutých a ilustrace k Ondryášovým črtám Z horského polesí. Značných úspěchů dosáhl Drozd v tvorbě monumentální. Spolu s Vlastislavem Holubem je autorem dvou sgrafit ve frenštátské střední průmyslové škole elektrotechnické (1957), z roku 1960 je jeho čtyřdílný cyklus v Ostravě - Záběhu. Tématicky avantgardní jsou tři vitráže v sídlišti Salomouna v Ostravě, zcela neobvyklá je plastická výzdoba v kavárně Kosmos v Havířově (1965). V posledních letech vytvořil Jiří Drozd rozměrné figurální artprotisy pro obřadní síň MěstNV, hudební síň Domu kultury ROH a LŠU ve Frenštátě p. R. a fresky na valašské motivy nad vstupem hotelu Ráztoka v Trojanovicích, ozdobnou mříž v hale středního odborného učiliště ve Frenštátě p. R., mozaiku na obchodním domě Kyčera ve Frenštátě a artprotis pro MNV v Trojanovicích. A nezapomeňme pochválit Drozdovu portrétní tvorbu i jeho kytice, jak nás o jejich hodnotách přesvědčila velká a zdařilá výstava ve vlastivědném muzeu v Novém Jičíně v roce 1981, která přinesla bohatý výběr malířského díla Jiřího Drozda. První výstavu měl Jiří Drozd v roce 1948 ve Frenštátě p. R. (byla to výstava Klubu akademiků), jeho obrazy byly vystaveny na Beskydských salónech v letech 1959 a 1962. Vystavoval též se Sdružením umělců slezských v Opavě, na členských výstavách SČSVU a Tvůrčí skupiny Bezruč. Samostatné výstavy pořádal v Olomouci, Havířově, Porubě, Ostravě, Frenštátě p. R. a v Praze. K třibení jeho výtvarných názorů přispělo studium dějin umění na filosofické fakultě UK v Praze a studijní cesty do Polska, NDR, Maďarska, Jugoslávie, Francie, Švýcarska a Rakouska. V roce 1966 přesídlil do Prahy, ale svou tvorbou zůstává v kraji pod Radhoštěm a Javorníkem. K padesátým narozeninám byla J. Drozdovi udělena pamětní medaile „50 let KSČ“.

Výraznou postavou výtvarného umění ve Frenštátě p. R. je akademický malíř Jan Hrnčárek. Pochází z Fryčovic, kde se narodil v rodině tesařského dělníka 15. 8. 1918. Začátky jeho cesty za uměním byly krušné. V dlíně na divadelní dekorace ve Frýdku-Místku se začíná jeho studijní pouť, kterou úspěšně zakončil na Akademii výtvarných umění, kde v roce 1950 absolvoval u profesora Otakara Nejedlého. Od roku 1949 se zúčastňoval členských výstav Svazu výtvarných umělců v Ostravě, Gottwaldově, Brně, Hradci Králové a vystavoval na celostátních přehlídkách československého umění v letech 1951 a 1955. Ve Frenštátě p. R. vystavoval poprvé v roce 1944 a od té doby obesílá všechny okresní přehlídky, které se nyní konají v Novém Jičíně.

Samostatné výstavy měl ve Valašském Meziříčí, Vsetíně, Havířově, Porubě, Ostravě. Velmi úspěšné byly jeho zahraniční výstavy v Curychu (1967), Liverpoolu (1968) a Katovicích (1974).

Jan Hrnčárek žije od roku 1948 ve Frenštátě p. R., odkud má blízko ke svým zamilovaným motivům, kterými jsou Hukvaldy (krajinu jeho rodiště), Radhošť – skvělá dominanta Beskyd – a konečně Salán s kouzelnými kopci, stráněmi a cha-

lupami. Tu je Hrnčárek – krajinář mistrem. Zná důvěrně každou paseku, každý průhled. Hrnčárkovy krajiny jsou plny jarních tužeb, plny bohatého zrání a plny posmutnělé krásy podzímů. Jsou to obrazy, které mají svou kázeň i atmosféru a jsou víc popisem krajiny, jsou jejími portréty. V poslední době vytvořil Hrnčárek řadu litografií, které opět dokumentují krásu v krajině autorem tak dobře poznanou. Stejně tak překvapí i Hrnčárkovy artprotisy. K doplnění svých studií podnikl Jan Hrnčárek několik cest do Polska, Rakouska, Itálie, Španělska a Francie. Ve Švýcarsku se seznámil se slavným malířem Oskarem Kokoschkou. Hrnčárkův ateliér na Prostřední Bečvě je stále pln obrazů, které vycházejí z realistického vidění krajiny. Za dosavadní výtvarné dílo udělila rada SM KNV v Ostravě Janu Hrnčárkovi v roce 1973 krajskou cenu – nejvyšší krajské uznání tvůrčí práce. K šedesátinám bylo Janu Hrnčárkovi uděleno státní vyznamenání „Za vynikající práci“.

Akademický malíř Vlastislav Holub se narodil v Lichnově 10. 4. 1925 a také on navštěvoval frenštátskou chlapeckou měšťanskou školu, která za svou více než stoletou existenci vychovala desítky a stovky budoucích umělců, inženýrů, vědců, hudebníků a dalších pracovitých tvůrců. Vlastislav Holub patří k těm umělcům, kteří nikdy nezapomněli na svůj krajo- a dělnický původ, kteří se po vysokoškolských studiích vrátili k domovu jako k bezpečné hlubině krásy, síly, jistoty a inspirace. Vlastislav Holub studoval u profesora Balaše na státní grafické škole v Praze a na Akademii výtvarných umění u profesora Sychry a profesora Mináře. Akademii absolvoval v roce 1953. A když se vrátil pod Červený kámen do tiché kotlinky Lichnova, uplatňoval své umělecké schopnosti v propagačních odděleních n. p. Kotouč ve Štamberku a později n. p. Tatra Kopřivnice. Nebyla to léta marná, naopak, Holubův smysl pro grafiku tu našel praktické uplatnění a i když se nyní autor věnuje jen a jen umělecké činnosti, rád vzpomíná na léta, kdy byl denně ve spojení s výrobou a s životem dělníků.

Holub je portrétista a krajinář, malíř a grafik. Jeho tvůrčí zájem je spjat s přeměnou našeho života, jeho krajiny vítají socialistický život naší vesnice, z jeho obrazů dýchá radost a nad jarem jeho polí zní píseň o bohaté úrodě. Od roku 1955 se Holub zúčastňuje svazových výstav, podílel se na výstavní činnosti Tvůrčí skupiny Bezruč, ve Frenštátě p. R. se konaly již tři jeho souborné výstavy. Jeho obrazy zhlédli návštěvníci okresních přehlídek výtvarného umění v Novém Jičíně, výstav v Ostravě, Vsetíně, Val. Meziříčí, Rožnově p. R., Havířově a Porubě. Soubor jeho obrazů byl součástí reprezentační výstavy okresu Nový Jičín v Itálii. Vlastislav Holub se úspěšně zabývá i monumentální tvorbou a jeho fresky a sgrafita i štukolustura byla realizována ve Frenštátě p. R., Novém Jičíně, Kopřivnici, Studénce, Lichnově a Odrách. Jeho společenská angažovanost je příkladná, zúčastňuje se politického života ve své obci i v okrese, beseduje s mladými lidmi, navrhuje jevištní výpravy pro ochotníky, organizuje výstavy. Žije jako umělec, kterého společnost potřebuje. K životnímu jubileu byla V. Holubovi udělena pamětní medaile „25. výročí Vítězného února“.

Jestliže malířství je v současné době zastoupeno na Frenštátsku početnou skupinou úspěšných tvůrců, je akademický sochař Karel Vašut jediným reprezentantem sochařského umění. Jeho dílo nás přesvědčuje o tom, že od svých frenštátských předchůdců Jana Knebla a Albína Poláška převzal štafetu skutečně důstojně. Narodil se ve Frenštátě p. R. 13. 8. 1929. I on dýchal atmosféru frenštátské staříčké školy, na kterou tak často vděčně vzpomínáme. I on se vrátil po pražských vysokoškolských studiích k pramenům domova, do kraje svého nelehkého dětství. Dnes tu žije jako šťastný tvůrce, jehož sochy zdobí veřejné budovy, parky a náměstí, jsou ozdobou interiérů škol a továrních hal v místech a městech Severomoravského kraje. Studoval nejdříve na uměleckoprůmyslové škole v Gott-

waldově v oddělení kamenosochařství u profesora Jana Kavana. V roce 1949 byl přijat na Akademii výtvarných umění v Praze, kde studoval u profesora Jana Laudy. Absolutoria dosáhl v roce 1954 a v následujících letech mu byla dvakrát udělena čestná práva dalšího studia a čestné tvůrčí stipendium. Po tomto období obesílal pilně mnohé soutěže. V roce 1958 získal 1. cenu v krajské soutěži na pomník Julia Fučíka, v roce 1959 obdržel 1. cenu za výzdobu Dolu Antonína Zápotockého v Orlové. Další velký úspěch se dostavil, když v roce 1967 zvítězil v celostátní anonymní soutěži na Památník osvobození pro Kopřivnici. Monumentální dílo bylo realizováno v roce 1973. Téhož roku mu byla udělena 2. cena v celostátní soutěži na Památník družby a vítězství v Novém Jičíně s prívem realizace. V roce 1973 získal ještě 1. cenu soutěže na Památník „50 let KSČ a 650 let města Bílovice.“ Abychom nejlépe charakterizovali sochařské dílo Karla Vašuta, citujeme z katalogu, vydaného k jeho výstavě, která se uskutečnila v Novém Jičíně a ve Frenštátě p. R. v roce 1974 péčí okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně. Tehdejší tajemník OV KSČ Jaromír Čerbák tu mimo jiné píše: „Karel Vašut usiluje o úzké sepětí umělecké a společenské revolučnosti. Tvůrčí záměry a cíle Vašutovy tvorby neopouští spolehlivou základnu smyslové zkušenosti ani tehdy, když ve snaze o monumentální výraz díla zjednodušuje tvar mnohdy až ke strohé geometričnosti. V jeho komorních plastikách se uplatňuje lyrická linie, měkce a čistě obepínající tvar. Prátipólem této intimní tvorby jsou Vašutovy práce věnované revoluční a odbojové tematice. Patří tu jeho diplomová práce „Únor 1948“ nebo památníky pro Frenštát p. R. a Kopřivnici, památník pro Štramberk, Nový Jičín, Bílovec a Studénku. Všechny postihují moderní uměleckými prostředky, svou ideou i svým výtvarným pojetím pravdu naší socialistické společnosti, pravdu našeho života. Závažnou oblastí tvůrčí práce Karla Vašuta je portrétní tvorba. Je neobyčejně bohatá. Dominuje v ní portrét Klementa Gottwalda, Julia Fučíka a Vladislava Vančury. Každého zaujme Vašutovo ztvárnění Leoše Janáčka i několik variací zpodobnění Jana Amose Komenského. Vysokého mistrovství dosáhl Karel Vašut v medailérské práci. K politickým, státním a pracovním výročím vytvořil bohatou škálu plaket a medailí s motivací výsledků pracovní iniciativy a úspěchů socialistického budování. Akademický sochař Karel Vašut vyrůstal v podhorském Frenštátě p. R. a zůstal mu věrný. Boj a práce lidu staly se trvalým zdrojem jeho tvůrčí inspirace.“

Svědčí o tom i Vašutovy pozdější úspěchy: vítězný návrh „Partyzánská hlídka“ pro Památník partyzánských bojů v Beskydách, který bude realizovat MNV Trojanovice nad Ráztokou, a socha Klementa Gottwalda pro Pferov.

Vašutovo dílo je bohatě zastoupeno v sochařské výzdobě Frenštátu p. R. Je to především Památník poručíka Rožkova v Parku osvobození, kde je též pamětní deska Břetislava Bartoše a monumentální Památník dělnických bojů. V Horní ulici upoutá pozornost Vašutova socha „Vítězství“, před mateřskou školou ve Škojské čtvrti socha „Mateřství“, před středním odborným učilištěm sousoší „Studující mláď“ a na Nábřeží generála Svobody „Vzpomínka“, věnována památce hudebního skladatele Milana Balcara. Vašutovým dílem je busta Julia Fučíka na schodišti SPŠE, figurální studie Klementa Gottwalda v agitačním středisku Bratří Rašků, figurální portréty Leoše Janáčka a národního umělce Ladislava Zelenky v budově LŠU, busta akademického sochaře Jana Knebla v muzeu. Vašutovy reliéfy zdobí smuteční síň hřbitova, deska obětí druhé světové války schodiště radnice a radniční podloubí pamětní deska olympijského vítěze Jiřího Rašky. Za angažovanou tvorbu byl Karlu Vašutovi k jeho 50. narozeninám udělen titul „Zasloužilý kulturní pracovník“.

III. ... a všichni hledají krásu

V závěrečné kapitole se jen velmi stručně zmíníme o dalších autorech, kteří mají k Frenštátu vztah. Ze starší výtvarné generace je frenštátským rodákem akademický malíř Jan Michna (1897–1953), krajinář, portrétista, profesor kreslení. Také spisovatel František Horečka (1894–1976) se uplatnil jako výtvarník, kreslil a maloval Frenštát a jeho okolí, je autorem zdařilých akvarelů a šťastných parafrazí valašského lidového umění.

Ve frenštátském muzeu je zastoupeno i výtvarné dílo Leopolda Parmy (1891 až 1968), rodáka z Tiché, který je autorem mnoha barevných i černobílých dřevorytů beskydské krajiny, jejich samot a chalup především z údolí Čeladné. Jeho jméno nebude zapomenuto jednak pro postelovou barevnost jeho olejů, jednak proto, že byl prvním ilustrátorem básně Město pod Radhoštěm, kterou Petr Bezruč věnoval Frenštátu p. R.

Svým životem a dílem patří Frenštátu též ak. malíř Jaroslav Štochl (1888 až 1965), rodák z Kladna, který byl profesorem kreslení na frenštátském gymnáziu. Ve Frenštátě p. R. žil a tvořil kopřivnický rodák výtvarník Alois Popelář (1896 až 1971), žije tu malíř Josef Gadža (nar. 1918), který se věnoval též restaurátorství. Z Frenštátu je dr. Rudolf Janda (nar. 1907), autor fotografií k několika publikacím a monografiím (např. Prales v Beskydách).

Z mladší generace vynikli ak. malíř Miloš Šimurda (nar. 1924 ve Frenštátě p. R.), tvořící v Bratislavě. K jeho nejlepším obrazům patří jeho básnivá krajina Beskyd. Uplatnil se též jako autor monumentální malířské tvorby. Ve Frenštátě p. R. se konaly dvě jeho výstavy.

Marie Káňová (nar. 1939 ve Frenštátě p. R.), akademická sochařka, žije v Houstonu v USA. Je autorkou bust Petra Bezruče a Leoše Janáčka ve vestibulu Domu kultury ROH ve Frenštátě p. R., před jehož vchodem je umístěna její plastika „Sedící žena“.

Svůj vztah k lidem a k výtvarným tradicím Frenštátska mají Ferdiš Duša, Bohumír Jaroněk, Oldřich Blažiček, František Hlavica, Emil Hlavica, Jaro Kučera, Alois Schneiderka, Eduard Milén (autor výtvarné výzdoby v jídelně Vičiny k básni Petra Bezruče Město pod Radhoštěm), Václav Špála, Jan Zrzavý, Václav Sivko a z mladších Oto Sukup. Vděčně zaznamenáváme, že ctitelem Janáčkových Hukvald i frenštátské krajiny byl zasloužilý umělec Josef Sudek, mistr české fotografie.

Dílem zasloužilého umělce Vladimíra Navrátila z Velkého Újezdu u Olomouce je sousoší „Poslední píseň“ na frenštátském hřbitově.

Frenštátským rodákem je malíř a grafik Eduard Petr (nar. 1937), který pracuje v propagačním oddělení Tatry Kopřivnice. Svými pracemi se zúčastnil výstavy „Výtvarní umělci okresu Nový Jičín k 20. výročí osvobození“.

Výtvarný obor na LŠU ve Frenštátě p. R. vede Pavel Strnadel, absolvent pedagogické fakulty PU v Olomouci. Je malířem civilizační, městské krajiny, vystavoval v DK ROH.

Tvořivá spolupráce frenštátských institucí s Františkem Konvičkou z Čeladné přinesla řadu výtvarných dokumentů a čtyři výstavy jeho kreseb, olejů a užité grafiky.

Ve Frenštátě p. R. působí a tvoří mistr uměleckého řemesla (knižní vazby, objekty z kůže) Jaroslav Merenda.

Ve veřovicích se narodil Milan Geryk, malíř a grafik, ředitel školy uměleckého průmyslu v Uherském Hradišti.

Veřovickým rodákem je malíř krajinář Adolf Pitr - Bartoň (1879–1925), který byl po roce 1918 školním inspektorem v Bratislavě.

Trojanovickým rodákem je výtvarník karikaturista Miroslav Lidák (nar. 1934).

Do skupiny výtvarníků amatérů, narozených ve Frenštátě p. R., patří František Vávra, z jehož pozůstalosti byla uskutečněna výstava „Ze života SSSR“, dále Aleš Parma (též autor jevištních výprav), Robert Bartoš, který své oleje i ilustrace vystavoval v DK ROH, Karel Holíček, Oldřich Holíček, Adolf Šlahorek, Rudolf Ulrich, Jaromír Zeman, mj. autor kreseb starého Frenštátu, Jan Fuxa, Petr Poštulka a konečně Karel Babinec, jehož poetické krajiny a obrazové kompozice tvořily již čtyři výstavy, z nichž dvě byly reprizovány v Novém Jičíně a Odrách.

Do skupiny lidových umělců se řadí Alžběta Fojtíková (obrázky na skle, malovaný ornament) a Josef Čulák (kresby) z Tiché, Julie Špačková (kraslice) z Lichnova, František Rajnoch (svařované plastiky), malíř Tomáš Vávra, řezbář Josef Knězek a jeho syn Pavel (všichni z Frenštátu p. R.). Lidový umělec Josef Štefek se narodil v Tiché, ale dlouhá léta žil na Helštýně ve Frenštátě p. R. a na Kopané postavil rázovitou zvoničku, vytvořil řadu ilustrací k lidovým písním i svým veršům. Lidoví řezbáři Alois Vodák a František Dobiáš z Trojanovic vycházeli z tradičního lidového umění, které inspirovalo i Bohumila Tobiše z Lichnova, jehož talent se uplatnil tak výrazně, až když autor odešel do důchodu. Ve výtvarných soutěžích ZUČ dosáhl mnoha úspěchů.

Co je to jmení Co hledání krásy! Bohatý je výtvarný svět pod Radhoštěm.

Prameny:

- M. Baláš, Kulturní místopis Novojičínska (1967).
 B. Knebl, Zakladatelský význam Jana Knebla v českém výtvarném úsilí na sev. Moravě, Frenštát 1972.
 K. Babinec, Břetislav Bartoš, VSONJ 12, N. Jičín 1973.
 O. Zelenka, K 85. narozeninám Marie Parmové-Knězkové, VSONJ 14, 1974.
 J. Hlušíčka, Malíř valašského lidu (A. Strnadel), VSONJ 18, 1976.
 L. Boček, Jan Knebl, současník Alšův a Myslbekův, VSONJ 20, 1977.
 J. Klučka, Medailérská tvorba sochaře Karla Vašuta, VSONJ 23, 1979.
 J. Klučka, Strůjce svého osudu (Al. Polášek), VSONJ 24, 1979.

LITERATURA A HUDEBNÍ UMĚNÍ

Eduard Vojtek

Autorem prvních veršů, které v české literatuře upozornily na Beskydy a Valašsko, byl Josef Kalus (1855–1934), jehož několik básní bylo na jaře 1877 uveřejněno v časopise Lumír. Josef Kalus se narodil ve Frenštátě p. R., vyučil se tkalcem a pracoval u svého otce. Teprve jako šestadvacetiletý jinou započal studovat učitelský ústav v Příboře. Učiteloval 35 let v Prostřední a Dolní Čeladné a léta odpočinku trávil ve Frenštátě p. R. Po celý život tkalce, učitele a buditele se věnoval literárním zájmům. Jeho verše oslavují především prostý život uprostřed beskydské přírody, nejsou ale vždy jen chválou idylické valnosti. Básníkovo srdce se hlásí na stranu chudého lidu, s nímž chce bojovat za lepší svět. Kalusovy

sbírkou veršů „Písně“, „Z Valaška“, „Oblaka“, „Kresby a písně“, „Přímohské dojmy a elegie“, „Valašsko v písních“, „Valašská svatba“, „Valašská romance“, „Tříšt“, „Na konci života“, „Romance o smrti“ i verše pro děti „Kopretiny“, „Pampelišky“ a veršované pohádky „O Janičkovi a Valašský král“ si našly své čtenáře a získaly i přízeň kritiků. Arne Novák nazval Josefa Kaluse „valašským slavíkem“, František Horečka připravil obsáhlý výběr jeho veršů pod názvem „Písně“ (1958) a Pavel Pešta výběr jeho vzpomínek a básní, který vyšel v roce 1977 s názvem „Rodné hory moje...“

O rozkvět kraje literatury se přičinil frenštátský rodák, učitel a spisovatel František Horečka (1894–1976). Na frenštátských školách rád vyučoval kreslení, protože výtvarné umění bylo vedle literatury jeho velkou láskou. Psal verše („Draný živel“, „Radhošt“, „Den a noc“, „Samorosty“), povídky („Žena knězova“, „Pohádky pro dospělé“, „Za pět minut dvanáct“, „My z hor“), pohádky („Když rozkvétá kaprad“, „Pohádky letního slunovratu“), divadelní hry („Nápoj lásky“, „Sebevrah“, „Ondráš z Janovic“, „Blesky nad Gruněm“) a romány („Uloupená věčnost“, „Daň z lásky“). Horečkův román „Ševci“, který liší slávu a pád tohoto řemesla u nás, byl v rozšířené verzi vydán pod názvem „Třinočka s vavřínek“. Horečka publikoval časopisecky i samostatně řadu odborných statí vlastivědných a jazykových („Nářečí na Frenštátsku“), redigoval „Knihu o památném Radhošti“. Napsal studii o Břetislavu Bartošovi a Petru Bezručovi, v letech 1935–37 vydával dvojměsíčník „Moravský východ“. Rozmarně je jeho vyprávění o vlastních jménech „Frenštátský národopis a přírodopis“ a objevná jeho práce „Frenštátský literární salón“. K osmdesátým narozeninám Františka Horečky byla vydána studie Milana Rusinského o literárním díle Františka Horečky „Návrat k domovu“. Publikaci vydal MěstNV ve Frenštátě p. R. a poděkoval tak svému občanu za jeho zásluhy o rozkvět umění na Frenštátsku.

Pro poznání historie kraje doporučujeme románové a povídkové dílo trojanovických rodáků Bohumíra Strnadla-Četny (1906–1974) a jeho bratra Josefa Strnadla (nar. 1912). Četynova tetralogie „Hukvaldské rebelie“ líčí odboj lidu na hukvaldském panství. Tvoří ji romány „Jednou za slunovratu“, „Zbojníci“, „Valašský vojvoda“, „Živly“. Další Četynovy beletristické práce čerpají z bližší kraje tematiky: „Sedmikvítek“, „Valchař se směje“, „Kolíby v soumraku“, „Zahrádka trněná“, „Velká ráztoka“, „Drvaří“. Pro Frenštát jsou cenné jeho historické studie „Založení železných hamrů ve Frenštátě p. R.“, „Stopy minulosti na Frenštátsku“ a „Paměti Jana Kaluse z Frenštátu p. R.“

Josef Strnadel je autorem vzpomínkových knih „Rok pod horami“, „Vyhnal jsem ovečky až na Javorníček“ a lyrických próz „Černá slza“, „Noc je vlak, který jede domů“. Významné jsou jeho sbírky lidové poezie z Trojanovic.

Z frenštátských literárních tvůrců vzpomeneme ještě P. Jana Blokšu (1861 až 1923), přítele Jaroslava Vrchlického, překladatele a uznávaného znalce díla Danta Alighieriho.

Bohuslav Tomiček (nar. r. 1907) je autorem básnických sbírek „Vítř o list“, „S hlavou obnaženou“, „My chudí nařizujeme“ a poemů „Zpěv za mřížemi“.

Svatopluk Horečka (nar. 1929), překladatel a redaktor Odeonu, spoluredigoval Knižnici národních umělců československých.

Eliška Drkulová-Resková (nar. 1938) publikuje v časopisech své verše. Inspirované často jejím rodným krajem.

V Lichnově žije spisovatel Pavel Tobiš (nar. 1932), jehož knihy „Zelené hledání“ a „Cesta“ vydal ostravský Profil. Tobiš je též autorem řady rozhlasových pořadů, reportáží a povídek a dvou televizních scénářů.

Z pedagogických a vlastivědných pracovníků vynikl Alois Zbavitel (1889 až 1977), nositel vyznamenání „Zasloužilý pracovník kultury SSR“. Byl skvělým řeč-

níkem, organizátorem osvětové činnosti na Slovensku a i v jiných svých působiš-
tích. Jako profesor a ředitel na učitelských ústavech vychoval stovky českých
a slovenských učitelů. Zasloužil se o frenštátské muzeum, byl kronikářem města,
správcem okresního archivu. Mnohé monografie o osobnostech frenštátského
školařství, kulturního a politického života vydal svým nákladem. Jeho příspěvky
k dějinám dělnického hnutí a odboje ve druhé světové válce na Frenštátsku jsou
cenným zdrojem informací, stejně jako jím redigovaný věstník „Hlasy muzea ve
Frenštátě p. R.“. Zbavitel byl pilným dopisovatelem do mnoha časopisů a novin.
Po vzoru svého učitele Karla Kálala (1869–1930), který ve Frenštátě p. R. působil
v letech 1885–1904, se stal nadšeným propagátorem česko-slovenské vzájemnosti.

Vlastivědou Frenštátska se zabýval učitel Andělín Hurt (1893–1938), zajímavý
je jeho příspěvek „Valašství Frenštátu p. R. a jeho okolí“ (Mor. sl. deník 19. 7.
1925).

Vítězslav Sv. Knězek (1897–1962), učitel a osvětový pracovník, je autorem
„Průvodce Frenštátem p. R. a okolím“ (1949).

Z vědeckých pracovníků patří Frenštátu p. R. dr. Dušan Zbavitel, DrSc., (nar.
1925), indolog-orientalista a překladatel, autor cestopisů Indie zblízka, Dvakrát
Pakistán, dále dr. Libor Knězek (nar. 1929), literární kritik, vedoucí literárního
odboru Svazu slovenských spisovatelů.

Z významných politických a vědeckých pracovníků současnosti se ve Frenštá-
tě p. R. narodil roku 1926 docent RSDr. Ladislav Adamec, CSc., místopředseda
vlády ČSR.

Z divadelních umělců je frenštátským rodákem Miloš Zbavitel (nar. 1921),
šéf činohry SD v Opavě a historik ostravského divadlnictví. V Jihlavě se na
profesionální scéně uplatnila Eliška Mairingerová, v Českých Budějovicích Miro-
slav Juroška, v Brně Milan Vágner.

Pavel Parma (nar. 1922) reprezentoval rodný Frenštát jako recitátor, na
Wolkrově Prostějově obsadil čtyřikrát přední místa. Organizoval besedy s předními
našimi básníky a spisovateli.

Z hudebních skladatelů a interpretů se proslavili frenštátská rodáci: učitel
Alois Pelikán (1809–1901), kapelník a učitel hudby Ferdinand Vojtek (1872 až
1945), klavírní virtuóz a skladatel Bohumír Fiolka (1873–1906), skladatel, peda-
gog a sběratel lidových písní prof. Jan Nep. Polásek (1873–1956), dirigent Jaro-
slav Budík (1894–1974), městský kapelník a ředitel LŠU Josef Milberger (1891
až 1967), varhanní virtuóz Jaroslav Vojtek (1901–1978), virtuóz Reymond Pukovec
(1885–1956), houslista a skladatel Arnošt Kohn-Karsten (1896–1942), operní
a koncertní pěvkyně Marie Vojtková-Paříková (nar. 1909), houslař a houslista,
učitel hudby Ota Kunčar (nar. 1911), šéfdirigent opery v Ústí n. L. Jan Zbavitel
(nar. 1942), dirigent Státního symfonického orchestru v Gottwaldově Petr Alt-
richter (nar. 1951).

Pro Frenštát pod Radhoštěm je ctí, že mu věnovali své verše národní umělec
Petr Bezruč (1867–1958) „Město pod Radhoštěm“ a národní umělec Jaroslav Sei-
fert (nar. 1901) „Pozdrav do Frenštátu“, že tu žili – byť někteří jen krátce –
a měli Frenštát rádi: vlastivědný pracovník Jiří Felix (1856–1926), vlastivědný
pracovník a archeolog Josef Slavíček (1866–1944), vlastivědný pracovník Vladi-
mír Kojdaš (1893–1970), bibliofil a vydavatel prof. Jan Jelínek (1909–1970),
spisovatelé Vojtěch Martínek (1887–1960), Metoděj Jahn (1865–1942), Karel Piskoř
(1879–1952), Čeněk Kromolíš (1862–1949), Josef František Karas (1876–1931),
František Sláma (1850–1917), Adolf Veselý (1896–1961), Josef Merhaut (1863 až
1907), František Táborský (1858–1940), František Sokol Tůma (1855–1925), Rů-
žena Svobodová (1868–1920), František Xaver Svoboda (1860–1943), Božena Be-
nešová (1873–1943), Karel Edgard Sokol (1874–1929), Jaroslav Nečas (nar.

1913), redaktor B. K. Klíka (1884–1965) a hudební skladatelé Jan Uhlíř (1881 až
1963), Josef Nešvera (1842–1914), Milan Bačar (1886–1954), Jaroslav Kříčka
(1882–1973), Rudolf Kubín (1909–1973), Jaroslav Novák (1925–1981), Milan
Báchorek (nar. 1939) aj.

Každý ze vzpomínaných tvůrců zachytil ve svém díle mnohé, co připomíná
Frenštátsko, Beskydy, kraj, která má to kouzlo, že z jeho lidu vyrůstá tolik talentů.

Prameny:

Kulturní místopis Novojičínska, OVÚ Nový Jičín 1967.

R. Rusínský, Za Bohumílem Četynou, VSONJ č. 13, N. Jičín 1973.

B. Slavík, Nad dílem spisovatele F. Horečky, VSONJ 18, 1976.

V. Plachý, Za prof. Aloísem Zbavitelem, VSONJ 19, 1977.

J. Urbanec, Dílo Josefa Strnadla bojuje proti válce, VSONJ 25, 1980.

80 let musejní a vlastivědné práce ve Frenštátě p. R. 1893–1973, N. Jičín, Vlast.
muzeum, 1973.

B. Knebl, A. Zbavitel pětadesátíkem, VSONJ 14, 1974.

FRENŠTÁT p. R. V DOBĚ NACISTICKÉ OKUPACE A V LETECH PO OSVOBOZENÍ

Jan Hanák

Po mnichovském diktátu, na podzim roku 1938, se podhorské město Frenštát
pod Radhoštěm ocitlo na okraji okleštěné republiky. Stalo se útočištěm uprch-
líků, úřadů a škol z okupovaného Novojičínska, Těšínska i Opavska. Počet oby-
vatel Frenštátu p. R. značně vzrostl,¹⁾ městu vznikly těžkosti s ubytováním a stro-
vováním uprchlíků. Z počátku byli ubytováni ve školách a stravováni v hostincích.
Do města bylo přemístěno reálné gymnázium z Nového Jičína a s ním přišlo do
Frenštátu p. R. mnoho studentů z Nového Jičína, Příbora, Opavy a Českého
Těšína. Ústav měl postupně až 447 žáků a 16 profesorů. V městě našly místo
i cenné kulturní památky z okupovaných míst, mimo jiné i zařízení z rodného
domku Františka Palackého v Hodslavicích a štramberské kroniky. 23. října 1938
se ve Frenštátě p. R. uskutečnila schůzka starostů českých obcí ze zabraného
území a na ní byla ustanovena „Hospodářská a kulturní rada“. Jejím úkolem
bylo udržovat stálé spojení s okupovanými českými obcemi a získávat materiály
pro delimitační komisi, která měla stanovit definitivní hranici mezi Německem
a okleštěnou Československou republikou. Vyдалa rovněž soubor výsledků sčítání
lidu z let 1880 až 1930, jimiž prokázala, že mnohé obce na Novojičínsku byly
neoprávněně zabrány v pátém okupačním pásmu. „Hospodářská a kulturní rada“
pomáhala českým lidem z okupovaného území opatřovat dokumenty pro tak

zvanou opci pro druhou republiku. Činnost „Hospodářské a kulturní rady“ skončila 15. března 1939, kdy byl i Frenštát p. R. obsazen německou armádou o síle 500 mužů.²⁾

Protektorátní historie Frenštátu p. R. je v mnoha směrech dramatická a smutná.³⁾ Okupanti se záhy přičinili o to, aby ve městě zavládli strach a obavy ze zítřků. S armádou přišlo i dvacet příslušníků gestapa, kteří zahájili svoji činnost ve městě domovními prohlídkami u předních českých politických činitelů a důkladnou prohlídkou městské knihovny. Již 21. března byly zrušeny všechny politické strany a utvořeno Národní souručenství, které mělo spolupracovat s místními Němci. K německé národnosti se hlásilo něco přes padesát osob, většinou úředníci z továren. Z příkazu okupantů byly všude zavedeny dvojjazyčné nápisy a na úřadech začalo česko-německé úřadování. Ihned po 15. březnu, v tak zvané akci „Gitter“, začalo gestapo slídit po komunistech. Po přepadení Polska, 1. září 1939, bylo ve Frenštátě p. R. zatčeno prvních dvacet osob.

Okupanti se začali zařizovat „po svém“ i v krásném okolí Frenštátu. V roce 1940 zabrali zařízení Pohorské jednoty Radhošť na Pustevnách a také Horečky. V obou místech zřídili výchovná střediska pro své polovojenské organizace a pro Hitlerjugend. V prosinci 1940 bylo protektorátním nařízením zrušeno gymnázium, protože bylo přemístěno do Frenštátu p. R. z okupovaného území. Po uzavření českých vysokých škol to byl další útok na českou mládež, které se takto ve značné míře uzavírala cesta i ke střednímu vzdělání.

Protektorátní „dušno“ se i ve Frenštátě p. R. stupňovalo s úspěchy Němců v prvních letech války. Proti českému obyvatelstvu organizují provokace místní Němci, zvláště jejich Ortsleiteri – vedoucí NSDAP. Po přepadení Sovětského svazu, 22. června 1941, využil tehdejší vedoucí NSDAP Alfred Scherff, ředitel prádelny, údajného poškození stuh věnců na hrubech zahynuvších německých letců k zatýkání českých občanů, i když šetřením bylo prokázáno, že k poškození došlo povětrnostními vlivy. Okupanti se i ve Frenštátě p. R. postarali o „řešení židovské otázky“ odsunem místních židů z města. Velmi brzy začaly i násilné odvody převážně mladých českých lidí na nucené práce do Říše. V postupující válce pociťují i obyvatelé Frenštátu p. R. tvrdá válečná hospodářská opatření, především řízené zásobování, povinné dodávky. Značně je omezen i kulturní život.

Nacistická persekuce se však záhy setkává s odporem, jehož formy se i na Frenštátě mění tak, jak se postupně měnila válečná situace.⁴⁾ Do odbojové činnosti se ve Frenštátě p. R. a okolí zapojilo mnoho odvážných a statečných lidí – mladých i starších, dělníků, bývalých vojáků i mnoho příslušníků inteligence. Síla odboje a jeho rozsah byly do značné míry ovlivněny i polohou města v srdci Beskyd, kde se odehrávaly největší boje s okupanty.

Významné místo v odbojové činnosti na Frenštátě zaujímá boj ilegální komunistické organizace. Je spojen s jménem jeho hlavního organizátora, Rajmunda Rašky, který dovedl získat řadu odvážných soudruhů – komunistů i příslušníků jiných stran k šíření letáků, opatřování rozmnožovacích strojů a vysílacích stanic. Okupanti se snažili rozbít ilegální komunistickou skupinu ihned po 15. březnu 1939 ve vzpomínuté akci „Gitter“, která proběhla v součinnosti s českou policií a byla zaměřena především proti komunistům. Teprve v březnu 1940 se jim podařilo zatknout Rajmunda Rašku. Byl vězněn v Ostravě a Ratibohři, pak byl odvezen do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde byl 13. července 1942 umučen. Po zatčení Rajmunda Rašky převzal vedení komunistického odboje jeho mladší bratr František. Získal další spolupracovníky, mimo jiné i Josefa Mazáče, který se zaměřil na šíření ilegálního tisku mezi dělníky v kopřivnické Tati. Josef Mazáč byl zatčen 22. ledna 1942, odsouzen a vězněn až do konce války. Ilegální komunistická skupina však v odbojové činnosti pokračovala. Te-

prve v prosinci 1942 došlo k dalšímu zatýkání. V rukou gestapa, v žalářích a koncentracích se ocitli František Raška, který byl umučen v Osvětimi 19. února 1943, Robert Kubán, kterého stihl stejný osud v Osvětimi o několik dnů později – 22. února 1943. Další obětí se stal Josef Hajný, který byl ubit gestopem při výslechu v Ostravě 11. září 1942 a Emil Raška, popravený v Berlíně 10. července 1944. Frenštátští komunisté však ani po těchto drastických zásazích gestapa nepfestali bojovat. Přes těžké ztráty přetrvával komunistický odboj ve Frenštátě p. R. a okolí až do konce války.

Ve Frenštátě p. R. a jeho okolí bojovala s okupanty i několik dalších odbojových skupin. Na počátku okupace zde krátce působila skupina „Hnutí za osvobození“, kterou na Ostravsku vedli sociálně demokratičtí předáci – senátor Rudolf Macek a redaktor „Ducha času“ Štěpánek. Skupina se omezila pouze na zpravodajskou činnost a na podporu rodinám uprchlíků do zahraničí.

Poměrně početnou a akceschopnou odbojovou skupinou na Frenštátě byla „Obrana národa“. Sdružovala především bývalé důstojníky a vojáky rozpuštěné československé armády i příslušníky zakázaných tělovýchovných spolků. Zaměřovala se na zpravodajskou činnost a na sabotážní akce. Skupina měla spojení s Ostravou a jinými odbojovými skupinami „Obrany národa“ na severní Moravě, kterým zprostředkovávala dodávky zbraní ze Vsetína. Její členové se aktivně zapojili do převádění vlastenců do Polska na trase Frenštát-Frydlant nad Ostravicí-Morávka. V čele frenštátské skupiny „Obrany národa“ byli záložní důstojníci Viktor Cibien, poručík Otakar Preč a kapitán Karel Raška. Gestapo však činnost „Obrany národa“ na Frenštátě brzy odhalilo, většinu členů skupiny během let 1940 a 1941 pozatýkalo. Německé soudy nad nimi vynesly nejtěžší tresty. V září 1942 byli ve Vratislavi odsouzeni k smrti Viktor Cibien, Otakar Preč, Karel Raška, Richard Weber, Karel Zátapek. Z těch, kteří byli odsouzeni k těžkým trestům káznice, se někteří vrátili, mnozí útrapy nepřežili.

Boj s okupanty na Frenštátě zesílil na konci války – v době, kdy se k našim hranicím přiblížila fronta a když na Slovensku vypuklo národní povstání. Na počátku roku 1944 vznikla převážně z bývalých aktivních důstojníků ilegální zpravodajská skupina zvaná R3 (Roda tři), kterou na Frenštátě vedl brigádní generál Josef Braun s krycím jménem dr. Oravský. Skupina měla řadu spolupracovníků v horách a na konci války přimě spojení s partyzány v Beskydech.

V druhé polovině roku 1944 se staly Beskydy místem těžkých partyzánských bojů. V době Slovenského národního povstání Němci uzavřeli moravsko-slovenské hranice a do měst poblíž hranic se Slovenskem vložili silné posádky gestapa, policie a armády. Partyzáni naopak potřebovali spojení s civilním obyvatelstvem nejen pro zásobování potravinami a šatstvem, ale i pro spolehlivé zprávy o síle a pohybu nepřitele. I přes Frenštát p. R. procházeli do hor k partyzánům uprchlíci z káznice, lidé pronásledováni gestapem i ti, kteří odmítali pracovat pro Německo v totálním nasazení. V Beskydech operovaly partyzánské oddíly Beljavskij, slavná 1. partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova, které veleli nejdříve slovenský poručík Janko Ušiak a po jeho hrdinné smrti sovětský major Murzin. V posledních týdnech války pronikla do hor poblíž Frenštátu p. R. 2. slovenská partyzánská brigáda Milana Rastislava Štefánika v čele se sovětským majorem Popovem. Frenštát p. R. měl na partyzánské oddíly spojení prostřednictvím odbojové skupiny Wolfram, kterou vedl z Anglie vyslaný kapitán Čermák-Otisk a prostřednictvím skupiny Tomy-Genda, která se vytvořila ve Frenštátě p. R. v říjnu 1944 pod vedením Tomáše Ševčíka. Tato skupina spolupracovala rovněž se skupinou R3 generála Brauna. Zvláště citlivě prožívalo město pod Radhoštěm dramatické události na podzim 1944, především akci „Tetřev“, kterou proti beskydským partyzánům osobně vedl kat českého národa K. H. Frank. Obrovská

převaha nacistů donutila partyzány, aby všemi směry hledali cesty z obklíčení. Směrem k Frenštátu p. R. se probíjeli i dva mladí partyzáni — Artur Kincl a Miroslav Ščerbík. 22. listopadu 1944 padli v hrdinném boji s přesilou gestapáků v zahradním domku továrníka Křenka pod Zuchovem. Zaplatili svými životy za zradu, které se na nich, bohužel, dopustili čeští lidé. Tragickou událostí v těchto pohnutých dnech bylo i zmaření životů dvou mladých dívek, které v době stanného práva zastřelila německá hlídka. Stejně bolestná byla i smrt Kamily Tkáčové, pomocnice partyzánů, kterou z Horní Bečvy přivlekli gestapáci do frenštátské věznice. Surově ji zmučili a když ji český dozorce uvolnil pouta, aby se mohla najíst, tak se Kamila Tkáčová ze strachu před dalším mučením oběsila. Dozorce Josef Pospíšil byl za to odvečen do koncentračního tábora, kde zahynul při leteckém náletu.

Do posledního válečného roku 1945 vstupovali i obyvatelé Frenštátu p. R. s pevným přesvědčením, že se válka blíží k závěru. Svědčila o tom i řada opatření okupantů a především jejich příprava na obranné boje v horské oblasti Beskyd. Již počátkem roku 1945 přijelo do města 3000 mužů z Čech na zákopové práce. Zákopky se budovaly ve směru na Tichou a Frýdlant, odkud se předpokládal příchod Sovětské armády. I v tomto závěrečném období války však nacisté ještě zatýkali a věznili. V březnu byl zatčen generál Josef Braun, vedoucí odbojové skupiny R3. Byl odvečen do Ostravy, odtud po ústupu Němců až do Čech. Po osvobození se sice vrátil do Frenštátu p. R., ale zemřel brzy na následky věznění.

25. února byl Frenštát p. R. poprvé bombardován anglickými letci a o měsíc později bombardovala již město sovětská letadla. Při leteckých náletech bylo poškozeno kino, školní objekty a několik obytných budov. Ještě 20. dubna 1945 bylo zatčeno šest příslušníků skupiny Tomy-Genda, ale zásluhou českých lidí byli propuštěni. Ze strachu před českými občany a partyzány zatkl Němci těsně před příchodem Sovětské armády deset českých občanů jako rukojmí. Nakonec se však rozhodli město vyklidit bez boje. Před odchodem uplatnili i zde svoji proslulou taktiku spálené země. Zaměřili se především na zničení komunikací. Provedli destrukci železničních mostů, přežezali železniční pražce a převrácenou lokomotivou zatarasili trať. Zdemolovali rovněž nádražní budovu. V posledních hodinách před odchodem směrem na Lichnov a Bordovice zastřelili ještě svých dvacet vlastních vojáků pro pokus o dezerci a vyhodili do pavěti muniční skladiště v kasárnách.

Sovětské vojska 18. armády IV. Ukrajinského frontu začala Frenštát p. R. osvobozovat v časných ranních hodinách 6. května 1945. Jako první vstoupil do města oddíl rozvědků, který vedl poručík Sergej Stěpanovič Rožkov. Po zjištění, že Němci město opustili, vydal se poručík se svým oddílem k Bordovicím, kam se nacistická vojska stahovala. Zde byl při odzbrojování Němců zákeřně postřelen a těžkému zranění po několika hodinách podlehl. Jeho tělo bylo slavnostně pohřbeno za velké účasti občanů na frenštátském hřbitově a v září 1945 byly ostatky poručíka Rožkova převezeny do společného hrobu sovětských vojáků ve Frýdku-Místku. Místo, kde byl poručík Rožkov těžce raněn, je v Bordovicích označeno vkusným památníčkem.

Mezi šestou a sedmou hodinou 6. května 1945 vstoupila do Frenštátu p. R. pravidelná vojska osvoboditelů. Velitelem města se stal gardový poručík Konstantin Fjodorovič Čirkov. Večer oslavili osvobození spolu se sovětskými vojáky velkou manifestací na starobylém frenštátském náměstí, kde promluvil sovětský velitel a zástupci města, kteří se v nových podmínkách ujímali jeho správy. Den osvobození a konce války v Evropě — 9. květen 1945 — byl ve Frenštátě oslaven průvodem šesti tisíc účastníků. Tak se i podbeskydské město Frenštát

Oslavy osvobození — manifestace na frenštátském náměstí 20. 5. 1945.

p. R. dočkalo po těžkých letech okupace svobody. Zaplatilo za ní velkou daň životy svých čtyřiceti občanů, kteří v zápase s okupanty zemřeli na popravištích, v koncentracích, v žalářích, na bojištích druhé světové války, v pracovním nasazení v nenáviděném Reichu, jako oběti rasové diskriminace, ale i se zbraní v ruce v beskydských horách. Stosedm frenštátských občanů bylo vězněno, mnozí z nich utrpěli těžkou újmu na zdraví, záhy po osvobození zemřeli.

Hospodářský, politický, kulturní a společenský vývoj Frenštátu p. R. byl v letech po osvobození složitý, neboť město patřilo územně do roku 1949 okresu Frýdek-Místek, od roku 1949 do roku 1960 bylo sídlem okresu Frenštát p. R. a po roce 1960 bylo začleněno do okresu Nový Jičín. Městu tím vznikaly nové situace, které bylo třeba rychle a pružně řešit.

V prvních letech po osvobození se snížil počet obyvatel. Z Frenštátu se odstěhovali ti, kteří zde našli přechodné útočiště za války. Ve válečném roce 1940 měl Frenštát p. R. 6819 obyvatel, v roce 1947 6412 a v roce 1950 6348. Od počátku šedesátých let však obyvatel v městě přibývá. V roce 1970 zde již žije 8516 a v roce 1974 dokonce již 9406 obyvatel.¹⁾ Podle posledního sčítání lidu v roce 1980 má Frenštát p. R. po připojení Bordovic 10 432 obyvatel.

Ve správě města se za 37 let vystřídalo mnoho obětavých funkcionářů. V prvních poválečných letech — až do padesátých let — v souvislosti s revolučními přeměnami byla výměna předsedů, náměstků a členů rad i pléno národního výboru zvláště častá. Po vstupu osvoboditelů do města — 6. května 1945, se

ihned ustavil čtrnáctičlenný revoluční národní výbor, jehož předsedou se stal konsistorní rada P. František Černoch a místopředsedy Jaroslav Parma a Jan Poláček.²⁾ V národním výboru s paritním zastoupením stran Národní fronty svěřili tehdy místa předsedy zástupci strany lidové. Do voleb v květnu 1946 došlo k několika změnám v plénu i radě národního výboru. V prvních poválečných volbách zvítězili ve Frenštátě p. R. komunisté, a proto také obsadili vedoucí místa v řízení města. Předsedou národního výboru se stal dr. Bohuslav Tomiček za KSC, jeho náměstký P. František Černoch za stranu lidovou a profesor František Těšínský za národně socialistickou stranu. Pro komunisty nebyla léta 1946–1948 lehká, protože opozice zde měla silné pozice, zvláště v hospodářské sféře. Obtížně se zde prosazoval Košický vládní program, především znárodnění továren. Byly zde i pokusy o navrácení znárodněného majetku původním majitelům. Usilovali o to majitelé firmy Bernkap, ale dělníci a jejich závodní rada v čele s Ferdinandem Kupčíkem tyto pokusy zmařili.³⁾ Záslouhou dělnictva v továrnách a organizace KSC ve městě proběhly památné únorové dny 1948 ve Frenštátě p. R. vcelku klidně. Pokusy místní buržoazie a maloměšťácké reakce o zbrzdění vývoje zde neuspěly. Komunisté se postarali, aby ve městě byl klid a pořádek. V národním podniku MEZ byly ustaveny oddíly lidových milicí. Sjezdu závodních rad v Praze se z Frenštátu p. R. zúčastnili mimo jiné Emil Mařík a Leopold Šmahlík. 28. února byl ve městě ustaven akční výbor Národní fronty v čele s Josefem Mazáčem.⁴⁾

Jako v celé naší vlasti, tak i ve Frenštátě p. R. došlo po Únoru 1948 k velkým změnám v politickém, hospodářském i kulturním životě. Na počátku dubna byl reorganizován národní výbor. Za dr. Bohuslava Tomička, který odešel do Prahy na ministerstvo vnitřního obchodu, byl předsedou zvolen Petr Kocián, člen KSC a odbojové komunistické skupiny za války. Ve funkci předsedy setrval jen do 28. ledna 1949, kdy byl vystřídán profesorem Otakarem Kurfürstem. I ten však již 5. září 1949 z funkce odstoupil a jeho místo zaujal Jaroslav Dostalík. 9. září 1952 se předsedou národního výboru stal Oldřich Machynka, který ve funkci zůstal delší dobu, a to do 23. června 1960. Po volbách v roce 1960 byl předsedou odbojový pracovník Josef Mazáč, opětovně zvalený v roce 1964. Ve funkci předsedy zůstal až do roku 1971. Od tohoto roku do současnosti je v čele národního výboru Miloš Viček.

Snahou všech představitelů města, členů rad, pléna a komisí bylo učinit z města Frenštátu p. R. významné centrum politického, hospodářského a kulturního života v podradhoštské oblasti Beskyd. V prvních poválečných letech se město snažilo co nejrychleji zacelit rány způsobené okupací a v bojích na konci války. Občané města se s nadšením pustili ihned po frontě do oprav zničených komunikací, především mostů, do obnovy železniční trati a železniční stanice. Do padesátých let si město nemohlo dovolit větší výstavbu. V letech 1945 až 1948 bylo ve státní výstavbě postaveno jen 36 bytů. 26 rodinných domků postavili v těchto letech soukromníci. Na komunálním úseku se v uvedeném období prováděly nejpotřebnější investiční stavby, jako plynofikace celého města, úprava vodovodní sítě, kanalizace, opravy místních komunikací.

Frenštát p. R. měl v letech po osvobození charakter malovýrobního města. Bylo zde mnoho živností, menší továrny a továrničky, drobné obchody a restaurace. Se znárodněním se sice začalo již v roce 1945, ale hlavní proud socializace nabral na síle až po Únoru 1948. Ze dvou původně samostatných textilních závodů – přádelny a pletárny, vznikl již v roce 1945 podnik Loana a v roce 1946 byly položeny základy továrny na ohýbaný nábytek. Závod vznikl z národní správy firmy Bernkap, založené již v roce 1906 a začleněné do národního podniku Thonet v Bystřici pod Hostýnem. Od roku 1954 nese podnik název TON. V roce

Dům kultury ROH, dán k užívání 7. 12. 1964.

1948 byly sloučeny známé frenštátské tkalcovské firmy Křenek, Michna, Kostelník v dnešní bavlnářský závod Slezan. Významnou událostí pro Frenštát p. R. bylo založení jeho největší továrny MEZ. V roce 1947 byly do Frenštátu p. R. přestěhovány elektrozařady bývalé firmy Bata ve Zlíně. Nejdříve byla výroba elektromotorů rozptýlena v bývalých textilkách, pracovníci nové továrny byli ubytováni často bez radin a velmi provizorně. Nový závod se však měl čile k světu. Na konci roku 1947 zde již pracovalo přes tři sta pracovníků a podnik vyráběl elektrických motorů za deset miliónů Kčs. V poměrně krátké době po Únoru 1948 došlo k znárodnění zbývajících textilních firem, koželužny, výroby likérů, k zestátnění obchodů, autobusové dopravy, k vytvoření družstev, která sdružila drobné živnostníky různých profesí.⁵⁾

Od padesátých let začala ve Frenštátě p. R. a jeho nejbližším okolí výstavba bytů a domů. Do roku 1955 probíhala dosti živelně, ale od roku 1956 do současnosti se provádí podle směrného územního plánu. Kromě výstavby rodinných domků, pro které město vykoupilo velké množství parcel na okraji města, se začalo s výstavbou celých sídlišť. Postavilo se sídliště Klementa Gottwalda a sídliště Školská čtvrť. Výstavbou sídliště „Centrum“ byla zahájena přestavba a rekonstrukce města, až na historické jádro. V letech 1971-78 bylo demolováno 160 objektů a od roku 1972-77 bylo dáno do užívání 770 bytů. V Dolní ulici bylo v letech 1980-81 předáno dalších 264 bytů.⁶⁾

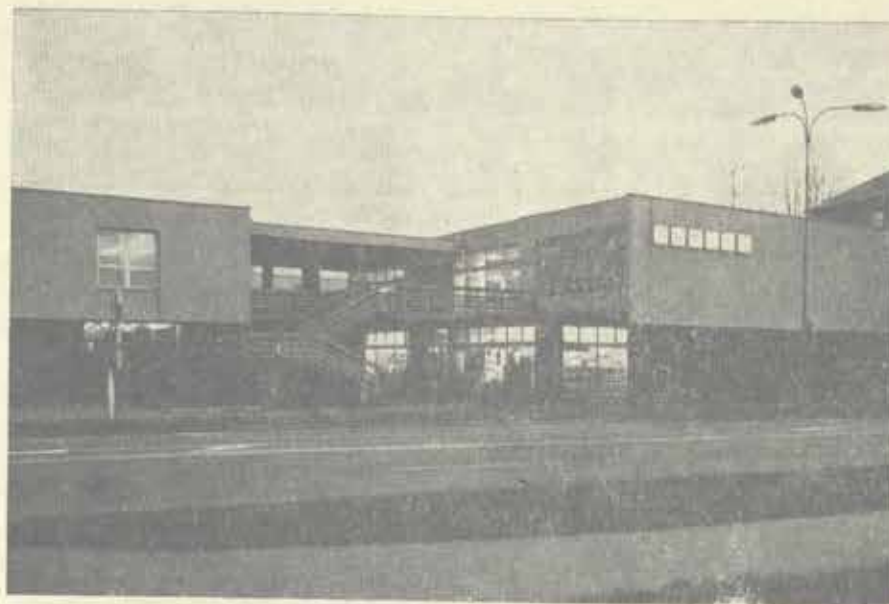
Kromě výstavby bytů došlo ve Frenštátě p. R. k budování nové obchodní sítě. V roce 1978 byl uveden do provozu obchodní dům „Kýčera“, za značné náklady byl postaven Dům služeb a renovovány obchody na náměstí. Mnoho bylo

v městě vykonáno v akci „Z“. Velkými náklady bylo opraveno radnice, provedeny přístavby škol, nově upraveny parky, veřejné osvětlení, vybuďoval se nový hřbitov s obřadní síní, požární zbrojnice a jiné veřejně prospěšné stavby. Pro zlepšení zdravotních služeb byly rekonstruovány starší budovy na polikliniku, kde jsou soustředěny všechny zdravotnické služby.

Mnoho se v posledních desetiletích vykonalo ve frenštátských závodech. Značné prostředky investoval n. p. MEZ, od roku 1957 nositel Řádu práce, do modernizace strojího parku, do vybudování nových výrobních hal, zvláště do nové lisovny, stolárny, modelárny, brusírny, ale i do skladů, sociálních zařízení a administrativních budov.⁷⁾ Rovněž n. p. TON postavil nový výrobní trakt, novou správní budovu, kotelnu, sklady a sociální zařízení. N. p. Slezan provedl na sklonku šedesátých let přestavbu celého závodu a vybavil provozy nejmodernějšími člunkovými automaty. Jeho výrobky putují do celého světa a v závodě se dosahuje vysoké produktivity práce. V roce 1970 závod obdržel státní vyznamenání „Za zásluhy o výstavbu“. Podobně jako v uvedených hlavních závodech, došlo i v dalších frenštátských závodech a podnicích k přestavbám již zastaralých provozů, k rozšiřování, k modernizaci, a tím i k zvyšování výroby.

Zemědělství mělo ve Frenštátě p. R. až do roku 1958 malovýrobní charakter. Menší počet soukromých středních rolníků doplňovala početná skupina kovozemědělců. Po Únoru začali komunisté s přípravou socializace zemědělství v katastru Frenštátu p. R. Již v roce 1949 byl ustaven přípravný výbor v čele s Rajmundem Šmajstrlou. Výbor se stal základem příštího jednotného zemědělského družstva. V začátcích obhospodařoval za pomoci dělníků z průmyslových závodů asi padesát hektarů opuštěných pozemků. Cesta k založení družstva byla zdoluhavá a nesnadná. Přípravný výbor se setkával se značným nepochopením konzervativních soukromých zemědělců, kteří nové formě zemědělského hospodaření nedůvěřovali. Až teprve v roce 1955 se podařilo v městě jednotné zemědělské družstvo ustavit. Protože rozsah půdního fondu byl pro zemědělskou velkovýrobu ve frenštátském zemědělském družstvu nedostačující, došlo v roce 1958 po dohodě s JZD v Trojanovicích ke sloučení obou podhorských družstev. Sídlem sloučeného družstva se staly Trojanovice. Prvním předsedou družstva, které obhospodařovalo 1500 ha půdy, se stal Emil Bulíček. Družstvo mělo ve svých počátcích značné potíže. Nemělo vhodné objekty pro ustájení dobytka a strojní vybavení. Postupně se však situace lepšila, neboť družstvo v poměrně krátké době vybudovalo tři farmy – v Trojanovicích - Lomné, pod Radhoštěm a na Bystré, nakoupilo nové stroje, zvýšilo stavy dojnic, mladého dobytka a ovcí. Po letech však ani spojené družstvo svým půdním fondem a vybavením nestačilo tempu, kterým se od sedmdesátých let ubíralo naše vyspělé socialistické zemědělství. A tak na konci sedmdesátých let došlo v rámci celookresního kooperačního programu s ohledem na specializaci v zemědělské velkovýrobě v podbeskydské oblasti k utvoření velkého zemědělského ekonomického celku s názvem JZD „Javorník“ se sídlem v Tiché. V novém družstvu se sloučila jednotná zemědělská družstva Trojanovice - Frenštát p. R., Tichá, Lichnov a Bordovice. Družstvo „Javorník“ se specializuje na chov hovězího dobytka a mléka.

Frenštát p. R. byl v minulosti významným turistickým centrem – výchozí branou do radhošských Beskyd. Tuto tradici, značně narušenou válkou, se město snažilo ihned po osvobození obnovit a ještě více rozšířit. Pro rozvoj turistiky a popularizaci města zřídil MNV ve Frenštátě p. R. v roce 1945 Cestovní a informační službu (CIS). Za několik let své existence se CIS zasloužila o to, že město a okolí se stalo vyhledávaným turistickým a rekreačním střediskem, známým v celé naší vlasti. CIS zabezpečovala ubytování návštěvníkům Beskyd, postupně rozšiřovala své služby tím, že zprostředkovávala tematické exkurze, domácí

Nákupní středisko Kyčera, otevřeno 1. 8. 1978.

a zahraniční zájezdy, lázeňské pobyty a školní výlety. Vyдалa mnoho propagačního materiálu, kterými přiblížila návštěvníkům bohatou minulost, národní tradice i současné budování města a okolí. Od počátku roku 1978 je pod správou cestovní kanceláře Sport-turist.

Rozvoji turistiky, cestovního ruchu a společenského života v městě se musely přizpůsobit i hotely a restaurace. Ke známým hotelům a restauracím na náměstí, z nichž hotel „Radhošť“ byl nedávno velkým nákladem renovován, přibýly nové restaurace v sídlišťích, restaurace v Kulturním domě, v jehož sousedství byl postaven nový objekt o kapacitě osmdesáti lůžek pro odborářskou rekreaci. Městský národní výbor vybudoval vlastním nákladem autocamping s ubytovací kapacitou čtyřiceti lůžek v chatkách a s možností stanování. I když se pro cestovní ruch ve Frenštátě p. R. v posledních desetiletích mnoho vykonalo, přesto v městě v době vrcholné letní sezóny ubytovací kapacita nestačí.

Hospodářský rozvoj Frenštátu p. R. a velký nárůst obyvatelstva v letech po osvobození si vyžádal velké investice na školství, kulturu, tělesnou výchovu a sport. V první řadě bylo třeba zajistit mateřské školství, aby matky dětí předškolního věku mohly jít do práce. V roce 1945 byla ve městě jediná mateřská škola pro třicet dětí. Město si s úkolem poradilo, neboť v roce 1975 měl již Frenštát p. R. pět velkých mateřských škol s dvanácti odděleními pro tři sta čtyřicet dětí. Některé mateřské školy vznikly nákladnou rekonstrukcí starších budov, další – zvláště v sídlišťích, byly postaveny podle nejnovějších projektů. Souběžně s problémy mateřských škol se zpravidla řešila i otázka jeslí. Nezavídaněhodnou situaci mělo město na úseku základních a vyšších škol. Dvě základní školy měly třídy rozmístěné v mnoha budovách, značné bylo vyučování na dvě

směny. Částečně se svízelná situace řešila přístavbou v okolí „Z“ v šedesátých letech, a to při základní devítileté škole na Tyršově ulici. Rozhodujícím krokem ke zlepšení situace bylo postavení nové základní školy na Záhuní. Souběžně se základním školstvím bylo třeba řešit i umístění zvláštní školy (školy pro mládež vyžadující zvláštní péči) a také lidové školy umění, jejíž základy byly v městě položeny již v roce 1945 otevřením hudební školy, i umístění těchto škol město postupně vyřešilo. Ve stísněných a často zcela nevyhovujících podmínkách pracovaly řadu let po osvobození frenštátské střední školy. V roce 1945 zde byla ještě obchodní akademie a dvouletá obchodní škola, krátce zde působila i zdravotní škola a škola pro ženskou povolání. 3. září 1945 bylo zahájeno vyučování na reálném gymnáziu. Obchodní akademie a obchodní škola ukončily svoji činnost v městě v roce 1952. S ohledem na rozvoj nového průmyslového odvětví byla do Frenštátu p. R. určena střední průmyslová škola elektrotechnická. Do roku 1958, tj. do otevření nové moderní budovy, se vyučovalo v místnostech zrušené obchodní akademie na frenštátské radnici. Gymnázium, dlouhá léta umístěné v budově základní školy na Tyršově ulici, získalo v roce 1969 budovu bývalého soudu, ke které se přistavěl nový pavilón tříd a pracoven. Výchova a výuka dělnického dorostu, která má ve Frenštátě p. R. starou tradici, se po válce zabezpečovala v učňovské škole, která se postupně značně rozrostla, neboť zajišťovala výuku v deseti oborech. Škola pracovala mnoho let ve svízelných podmínkách – v budově staré továrny. Zaslouhou města, okresu i kraje byla v roce 1976 otevřena ve Frenštátě p. R. moderní budova učňovské školy – dnes středního odborného učiliště. Při škole je veliký internát, jídelna s kuchyní, tělocvična a sportovní areál. Je třeba přiznat, že ve Frenštátě p. R. bylo pro umístění škol, zvláště od šedesátých let, vykonáno mnoho záslužné práce.⁹⁾

Kulturní život na Frenštátsku navázal ihned po osvobození na staré tradice. Záhy zahájily činnost divadelní, hudební, pěvecké a taneční soubory. Po Únoru začaly pracovat závodní kluby při MEZu, Slezanu a TONU, mnohostrannou činnost vyvíjeli i Okresní dům osvěty a Osvětová beseda. Závodní kluby si mezi sebou rozdělily zájmovou a kulturní činnost. Tak závodní klub ROH pečoval o divadelní a estrádní soubor, o loutkářství a taneční kroužky. Závodní klub ve Slezanu byl provozovatelem Pěveckého sdružení Radhošť, v TONU, se starali o Valašskou družinu. Od roku 1961 dochází ke slučování kroužků a souborů a v roce 1963 k ustavení Klubu pracujících města Frenštátu p. R., který sdružil všechny závodní kluby i Osvětovou besedu. Byl přejmenován na „Dům kultury ROH ve Frenštátě“ a získal pro svoji činnost důstojný stánek – nový Kulturní dům, postavený společným nákladem města a n. p. MEZ. Ten byl slavnostně otevřen 27. XII. 1964 a stal se centrem veškerého kulturního života města a sídlem městské knihovny. Řadu let sloužil a dodnes ještě v mnoha případech slouží i kulturním akcím celookresním a krajským. Pro letní kulturní činnost bylo vybudováno za brigádnické pomoci občanů přírodní divadlo na Horečkách. V roce 1951 byla založeno městské muzeum. Je umístěno v budově radnice, má poměrně bohatý fond památek z města a okolí, organizuje výstavní činnost a pečuje o ochranu přírody. V letech 1954 až 1960 vydávalo frenštátské muzeum „Hlasý okresního muzea ve Frenštátě“. Ve 24 sešitech je zde zachyceno mnoho zajímavostí z dějin města a okolí.¹⁰⁾ V současné době je muzeum ve správě okresního muzea v Novém Jičíně.

Mnoho úsilí i prostředků bylo ve Frenštátě p. R. v poválečných letech věnováno na účely tělovýchovné a sportovní. V městě chyběly především tělocvičny při školách. S velkou obětavostí bylo postavena tělocvična při základní škole na Tyršově ulici, ale teprve výstavbou nových škol s tělocvičnami se nedostatek tělocvičen vyřešil. V městě se mnoho vykonalo pro zimní sporty. Byly vybudovány

lyžařské vleky, obrovský skokanský můstek s umělou hmotou na Horečkách, stadión, tenisové kurty, koupaliště, sauna, pamatováno bylo i na jezdecký sport. Frenštátský sportovci, zvláště lyžaři a skokani na lyžích mají dobré jméno v naší vlasti i za hranicemi. Příklad olympijského vítěze z roku 1968 Jiřího Rašky, rodáka z Frenštátu p. R., zavazuje především mladou generaci sportovců k tomu, aby plně využila všeho, co bylo ve Frenštátě p. R. v letech po osvobození pro tělovýchovu a sport vykonáno.

Z přehledu o nejnovějších dějinách města Frenštátu pod Radhoštěm, který není zdaleka úplný, vyplývá, že od roku 1938 do současnosti se zde odehrály události značně protikladné. Smutná a v mnoha směrech krutá léta okupace a bojů s nacismem byla vystřídána již desetiletými nadšené práce a výstavby města. Všechny změny v politickém, kulturním a hlavně v hospodářském životě města se plně odrazily v životní úrovni a vzdělanosti jeho občanů. Frenštát p. R. se bude dále rozvíjet, čeká ho v budoucnu mnoho změn. Věřím, že očekávané změny nesetfou charakter města s bohatou historií, kulturní tradicí, že město si i nadále zachová ráz turistický a rekreační, kam se budou lidé z celé naší vlasti rádi vracet.

Poznámky:

Pojednání o událostech ve Frenštátě pod Radhoštěm je zpracováno ve dvou částech – léta okupace a období po osvobození do současnosti. Proto jsou poznámky číslovány dvakrát od čísla 1.

Poznámky k letům okupace:

- 1) V roce 1930 měl Frenštát p. R. 5691 obyvatel, v roce 1940 6819 obyvatel. (Třicet let budování okresu Nový Jičín, str. 21, vydal ONV Nový Jičín v roce 1975).
- 2) „Mnichov není jen historie“, str. 91 a 92 – sborník k 25. výročí Mnichova – vydal Okresní vlastivědný ústav v Novém Jičíně v únoru 1965.
- 3) Historii města Frenštátu p. R. za okupace se v krátkých pojednáních zabývali ve svých maturitních pracích žáci frenštátského gymnázia, m. j. V. Jeřelová, Milan Matula a Rudolf Babinec.
- 4) Krátké články přináší i „Hlasý okresního muzea ve Frenštátě“ (1954–1960).
- 5) Odbojová činnost na Frenštátsku byla shrnuta v krátké práci Zdeňka Bartoše „Cestou bojů k vítězství“, jako úvodní slovo k výstavě v roce 1975. Zabývá se jí rovněž Alois Zbovítel v přehledu „Oběti nacismu“ (vydal SPB ve Frenštátě p. R. v roce 1967). Seznam obětí nacismu ve Frenštátě p. R. je uveden ve Vlastivědném sborníku okresu Nový Jičín – sv. 25, r. 1980.

Informace o situaci ve Frenštátě p. R. v době okupace jsem čerpal i z výpovědi s. dr. Bohuslava Tomička, předsedy SPB ve Frenštátě p. R., odbojového pracovníka, který po věznění žil ve Frenštátě p. R. a po osvobození byl určitou dobu předsedou MNV.

Poznámky k pojednání o letech po osvobození do současnosti:

- 1) Třicet let budování okresu Nový Jičín, str. 21.
- 2) Rozvoj města Frenštátu p. R. 1945–1971 – vydal MěstNV Frenštát p. R., str. 4, 1971.
- 3) O únorových událostech, které se dotýkají Frenštátu p. R. pojednávají práce s. Květoslava Kadíčka a Františka Schwarze, uveřejněné ve VSONJ sv. 21 a 25.
- 4) Čerpáno z kronikářského záznamu o průběhu únorových událostí ve Frenštátě p. R. – zpracoval Ed. Vojtek.
- 5) Viz Rozvoj města Frenštátu p. R. 1945–1971.
- 6) Třicet let budování okresu Nový Jičín – na str. 81 se uvádí: v letech 1945 až 1974 bylo ve Frenštátě p. R. postaveno 2150 bytů, tj. 67,1 % celkového bytového fondu města. Po Kopřivnici je to největší výstavba bytů v okrese Nový Jičín. Situace ve výstavbě bytů ve Frenštátě p. R. se po roce 1974 dále změnila. Podíl nových bytů vzrostl, zvláště v šesté pátiletce, kdy bylo postaveno mnoho dalších bytů v demoliční zástavbě.
- 7) Tamtéž, str. 49.
- 8) Viz Rozvoj města Frenštátu p. R. 1945–1971.
- 9) „Hlasý okresního muzea ve Frenštátě p. R.“ 1954–1960.

ARCHIVÁLIE K DĚJINÁM A SOUČASNOSTI MĚSTA FRENŠTÁTU p. R.

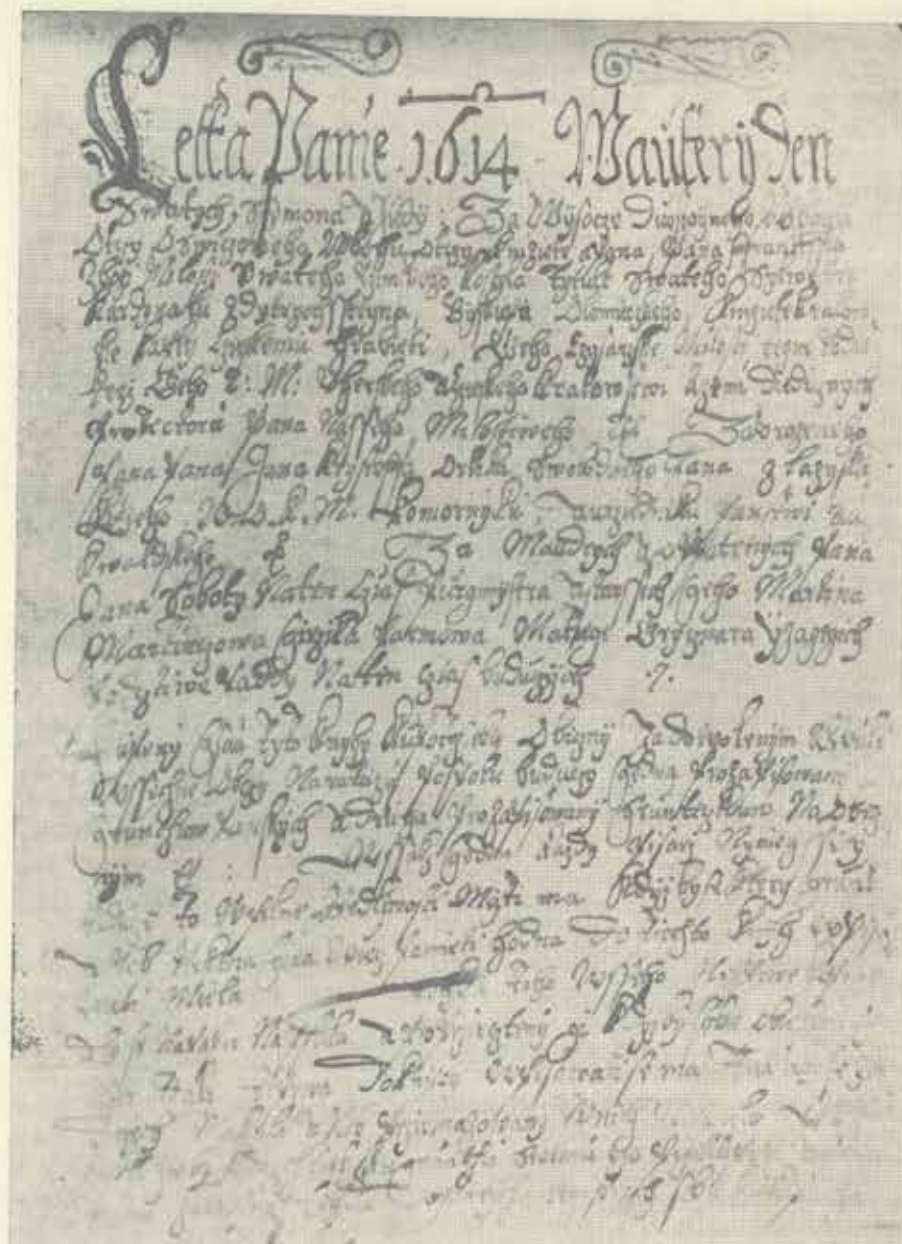
Karel Chobot, dr. Adolf Turek

„Archiválie vypovídají o osudech lidstva, dokládají vítězný postup společenského pokroku, rozvoje vzdělanosti, kulturní a hospodářský rozmach národů, jejich tužby a boje za národní a sociální osvobození, ideály a sny a světe bez válek“, napsal dr. Vojtěch Sýkora, CSc., v článku k 25. výročí Československého archivnictví a Mezinárodnímu roku archivů (Vojtěch Sýkora, Na prahu významného roku, Archivní časopis č. 1/1979, str. 1–9). Taková je skutečnost přenesená až do regionu, do poslední víscky, o jejichž osudech, osudech lidí, žijících zde po staletí, archiválie vypovídají. A tím přestávají být zdánlivě mrtvým papírem, ožívají, svým specifickým jazykem hovoří k dnešnímu člověku.

K dějinám a současnosti jubilujícího Frenštátu p. R. lze nalézt prameny v různých archívech. V okresním archívu v Novém Jičíně jde o archiválie, většinou uložené ve frenštátském archivním depozitáři. Nejvýznamnější místo zaujímá fond Archiv města Frenštátu p. R., zahrnující písemnosti z let 1467–1945. Obsahuje listiny, úřední, pomocné a účetní knihy, kortóny aktového materiálu.

Z hlediska diplomatického hodnocení patří k nejcennějším dokumentům listiny, kterých se městu dochovala celá řada. Jde o městská privilegia, stvrzovaná většinou vrchností, především olomouckými biskupy. Nejstarší listina pochází z roku 1467 a je vydána na Hukvaldech.

Dochované městské knihy jsou velmi cenným zdrojem poznání hospodářských a sociálních poměrů, jak vyčteme z úvodu k inventáři fondu Archiv města Frenštátu p. R. Obsahují jednak opisy patentů, přísahy, zápisy ze zasedání správních a městských úřadů, trestní protokoly, tržní ceny apod. Jiné zajišťují práva měšťanů, obsahují kupní smlouvy na domy, pozemky a zahrady, uvádějí svatební smlouvy, výpůjčky peněz, výnosy pozemků, dluhy, dlužníky, věřitele, parcelní protokoly, obligace, seznamy domů, stodol, masných krámů a podobně. Dochovala se souvislá řada pozemkových knih od roku 1581, knih svatebních smluv z let 1656 až 1825. V evidenčních knihách jsou vedeny seznamy občanů, jména a počty sirotků a opatrovanců, přehledy o vydaných vysvědčeních chudoby, návštěvy čestných občanů, záznamy návštěv významných osobností. Dostatek informací poskytnou městské pamětní knihy: tzv. Kostelní kniha, v podstatě kronika fary, založená v roce 1605, Kronika města Frenštátu, rukopis přivázaný na přidešti Koldínových „Práv městských“ z let 1580–1809, Paměti Jana Koluse (1580–1867), frenštátského purkmistra z poloviny 18. století, v jehož kronice pak pokračovali synové a další potomci až do roku 1867. Na ní pak navazují tzv. „Jandova kronika“ z let

Titulní list z nejstarší frenštátské městské knihy z roku 1614. OA Nový Jičín – pobočka Frenštát.

387 školské fáse pro frenštátskou školu se jmény učitelů a počtem žáků pro období 1784–1807, fond B 14 (Moravské místodržitelství 1786–1918) zprávy o regulaci platů městských zaměstnanců v letech 1831–1848 (inv. č. 4205). Ve všeobecné registratuře z let 1881–1918 sestavené podle věcných hesel by se pochopitelně našly při podrobném hledání zmínky další. V církevním oddělení téhož úřadu (B 15 b) jsou uloženy pod inv. č. 350–629 zprávy o Frenštátu z let 1784–1928, v Provinčním stavebním ředitelství plány místního mostu z roku 1836. Daleko cennější a zajímavější jsou doklady o vyvazování z povinností a služebností vůči frenštátské škole a faře z let 1849–1867 (fond B 19, Vyvazovací operáty 1849 až 1889, signatura 8, 21, 22 a F II). Ve spisech fondu Zemská školní rada 1878 až 1935 (B 22) lze vypátrat jména učitelů působících ve městě.

Pro poznání politických poměrů v době 1. republiky jsou nejocennější písemnosti zemského úřadu 1920–1945 (fondy B 40 až B 46) se zprávami o KSC, nezaměstnanosti, pátrání po letácích a agitátorech, o činnosti továrních výborů, o poměrech za okupace apod. Ve spolkových spisech téhož úřadu i jeho předchůdce moravského místodržitelství 1850–1919 lze nalézt v oddělení spolkovém a ve spolkovém katastru z oblasti bývalého politického okresu Místek řadu dokladů o vzniku spolků, z nichž nejzajímavější jsou archiválie místního odboru Pohorské jednoty Radhošť v Brně z let 1902–1950 (fond B 26, Policejní ředitelství Brno, 1810–1830, inv. č. 3236). Spisy místodržitelství obsahují podobný materiál jako spisy zemského úřadu. Vyhledávání v těchto fondech pro heslo Frenštát je nutné provádět pomocí podacích protokolů a manuálů s indexy. Archivní korespondenti, kteří podávali v letech 1856–1860 tehdejšímu zemskému archivu do Brna relace o stavu městského archivu ve Frenštátě, zachytili tehdy pouze památky z let 1556–1792 (B 13, inv. č. 60). Písemnosti o vyvazování z poddanských povinností z let 1848–1867 jsou uloženy v depozitáři v Kunštátě.

Z fondů soudní povahy připadá v úvahu pro dějiny města jen fascikl sign. 9c-10, inv. č. 1013 apelačního soudu z let 1783–1850 (fond C 5). Daleko důležitější historický materiál pro Frenštát tvoří katastry z let 1657–1820 (fondy G 1–9) s podrobnými údaji o realitách a jejich majitelích. Vceňovací operát pro město (D 8, 1841–1850) z let 1843–1844 s jeho podrobným popisem a stabilní katastr s mapovými skicami z roku 1833 tvoří k předchozím fondům cenné doplňky. Některé drobnosti lze nalézt i ve spisech finanční prokuratury z let 1780–1952 (D 15) a ve fondu D 12 (Popisy hranic 1824–1930) mapu frenštátských pasek z poč. 19. století.

Rozptýlený materiál o Frenštátě potkáváme dále v témže archivu také ve sbírce Bočkové, a to staré opisy privilegií z let 1467, 1618, 1628, 1713, 1747 a rychtářské žaloby proti Kateřině Bačurové z r. 1598 (G 1, inv. č. 7821–7825) a v Nové sbírce, především opisy privilegií a narovnání z let 1445, 1555, 1584, 1653 a 1677 (fond G 2, inv. č. 111/1–4 a 113/4). Ve sbírce rukopisy Františkova muzea (G 11, sign. F 31/1) je uložen materiál pro dějiny města v 18. století, ve sbírce archivních rukopisů (Fond G 3, inv. č. 358/37) příspěvky ke kronice Frenštátu 1234 (I) až 1850, sestavené roku 1914. Drobné údaje o městě obsahuje i sbírka Cerroniho (13.–18. století, fond G 12, inv. č. 118, 124). Ve sbírce otisků pečetí se nalézají otisky pečetí Frenštátu pod inv. čísly 845, 1944 a 1945 z let 1680 a kolem roku 1800, s latinskými a německými nápisy.

Státní oblastní archiv Opava nemá ve vlastních fondech větší množství písemných pramenů k dějinám města Frenštátu pod Radhoštěm, i když praktický význam je značný. Jsou to především matriky rodné (křestní), oddací a úmrtní z období zhruba 1720–1900, dále fondy Expozitura ZNV Brno 1945–1948 a KNV Ostrava (zatím pro období 1949–1960), obsahující cenné zprávy všeho druhu pro nejnovější období z dějin města. Badatel by našel zajímavé detaily i ve fondu

velkostatek Hukvaldy, např. parcelní protokoly, popisy městských hranic, popisy a porostní mapy lesních revírů v okolí Frenštátu v 19.–20. století, dále zmínky o městě v popisech panství z roku 1812–1840, též o správních a stavebních záležitostech i volbách ve Frenštátě z období 1804–1848, konečně drobnosti o Pohorské jednotě Radhošť a Matici Radhošské 1894–1933 (inv. č. 241, fasc. 76). Některé zprávy možno získat i z fondů kriminální soud Nový Jičín z 1. pol. 19. století, krajský soud Nový Jičín 1910–1938 a krajský úřad Přerovského kraje (zhruba 1784–1850). Při studiu těchto fondů je však nutné použít pomocných knih. Pro úplnost lze dodat, že v opavském archivu jsou uloženy fondy Správa lesního hospodářství Frenštát 1948–1955 (s předspisy bývalé arcibiskupské lesní správy od roku 1883) a Lesní závod Frenštát (1956–1963), dále některé podnikové archiválie závodů z doby před r. 1945.

Nejcennější doklady o dějinách města najde badatel v pobožce opavského státního oblastního archivu v Olomouci, která spravuje i depozitář v Kroměříži. Tam nalezneme ve fondu arcibiskupství Olomouc oddělení listin pergamenovou latinskou listinu z roku 1382 s nejstarší zmínkou o Frenštátě (inv. č. 1004), českou listinu o zástavě Hukvald i s Frenštátem Mikuláší Sokolovi z Lamberka z roku 1437 (E la 10, 15) a celou řadu ověřených opisů městských privilegií z let 1445–1796, jakož i listiny, které město pod svou pečeti ověřovalo jiným právníkům i fyzickým osobám. Vedle toho jsou i zprávy o akta, např. o pustých usedlostech v roce 1650, o nepořádkách v obecní správě 1675–1677, o těžbě rud u Frenštátu v roce 1676, o ochraně hranic roku 1677 a 1690, o narovnání s pasekáři roku 1677 (inv. č. 3325), o finančních záležitostech, kupech, prodeji a stavebních věcech (1745–1947), o rozhodnutí sporů mezi měšťany i předměšťany v letech 1774 až 1781 (inv. č. 3468–3470), o zrušení soudní jurisdikce města roku 1787 (inv. č. 3488, 3490), o škole roku 1754 (inv. č. 3516), o vyvazování z poddanských povinností roku 1848, o zrušení Pohorské jednoty Radhošť roku 1952 a konečně (inv. č. 4125) ověřená privilegia cechu kolářského, kovářského, zámečnického, kožešnického, tkalcovského, hrnčářského, řeznického, bednářského, krejčovského, abuvnického, vše z let 1559–1724. S drobnějšími údaji pro dějiny města 17.–19. století se můžeme setkat v oddělení aktového materiálu Temporálie (např. inv. č. 120, 384) a Parochialia (záležitosti týkající se fary Frenštát), dále rozptýleně ve volné korespondenci o aktech olomouckých biskupů (16.–18. století) a v kopiích této korespondence (16.–17. století), avšak tyto fondy jsou jen z malé části podchyteny osobními a místními indexy.

V kapitulním archivu, uloženém tamtéž, se nacházejí v kartonu 6454 spisy o koupi nemovitostí arcibiskupstvím na panství Hukvaldy, v tom i ve Frenštátě.

Velmi četné zprávy téměř výhradně církevního charakteru poskytuje fond Archiv olomoucké konzistoře (ACO). Z rukopisů jsou to děkanské matriky s popisem kostelů, jejich příjmů a majetků z let 1672, 1690, 1724, 1771 (inv. č. 215 až 216, 221 až 222), dále popisy arcidieceze z roku 1771, 1793 a 1847 (inv. č. 23, 24, 30) s údaji o počtu a národnosti obyvatelstva jednotlivých míst. V aktovém materiálu, který se dochoval zlomkovitě od konce 16. století, ale souvisle pokračuje od počátku 18. století do roku 1950 (průzkum usnadňuje dokonalý a podrobný rejstřík jmenný a věcný), možno nalézt doklady o nadacích, investiturách kněží, o příjmech farních obročí, desátech, špitálech (1590–1915), o stavebních záležitostech kostelů, kaplí a far (1762–1929), hřbitovů (1861–1946), zpráv o pořizování a svěcení soch, obrazů, pamníků, křížových cest a zvonů (1834–1939), dále počty a účty chudinských nadací a ústavů od konce 18. do poloviny 20. století.

V kroměřížském depozitáři jsou mimo jiné uloženy dosud nezpracované archivní fondy Manský dvůr (13.–19. století) a Ředitelství arcibiskupských statků, kde se jistě objeví při pořádání nebo průzkumu doklady i o Frenštátě.

Je velmi pravděpodobné, že by se podrobným průzkumem našly důležité zprávy i ve Státním ústředním archivu v Proze (hlavně po roce 1918) a v archívech vídeňských (zhruba 1650–1918). Zcela určitě můžeme objevit materiál o Frenštátě v okresním archivu Frýdek-Místek, zejména ve fondech hejtmanských a okresní úřad Místek, neboť do pravomoci tohoto úřadu spadal někdejší soudní okres Frenštát v letech 1848–1948, a to především v prezidiálních spisech (dálnická bouře 1890).

Závěrem můžeme tedy konstatovat, že se ke studiu historie a současnosti jubilejícího Frenštátu p. R. v našich archívech dochovalo poměrně bohatství archivních pramenů. Zájemcům o studium budou v jednotlivých archívech orientačně pomáhat jednak průvodci po archivních fondech (v případě státních oblastních archivů v Brně a Opavě), především však inventáře či katalogy zpracovaných fondů, to vše při zachování základních předpisů o předkládání archiválií ve smyslu zákona ČNR č. 97/1974 Sb., o archivnictví.

Literatura:

Vladimír Kojdoš, Průvodce po archivních fondech Okresního archivu ve Frenštátě pod Radhoštěm, Frenštát p. R. 1959.
Průvodce po Státním archivu v Brně, Brno 1954.
Státní archiv v Opavě, Průvodce po archivních fondech, Praha 1955.
Adolf Turek, Státní archiv v Opavě, Průvodce po archivních fondech, svazek 2, Praha 1959.
František Spurný, Státní archiv v Janovicích u Rýmařova, Průvodce po archivních fondech, Praha 1957.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK OKRESU NOVÝ JIČÍN

Obsah svazku 28

Miloš Vlček:	Naše město	1
Jaroslav Bakala:	Počátky města Frenštátu pod Radhoštěm	2
Oldřich Tabášek:	Frenštát a zaniklé vsi	11
Jiří Jurok:	Frenštát od husitské revoluce k českému stavovskému povstání	20
František Matějka:	Frenštát od třicetileté války do konce feudalismu	35
Vladimír Plachý:	Politický, hospodářský a kulturní vývoj města Frenštátu p. R. od poloviny 19. stol. do r. 1938	49
Eduard Vojtek:	Výtvarné umění na Frenštátsku	66
Eduard Vojtek:	Literatura a hudební umění	74
Jan Hanák:	Frenštát p. R. v době nacistické okupace a v letech po osvobození	77
Karel Chobot: Adolf Turek:	Archiválie k dějinám a současnosti města Frenštátu p. R.	88

Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín
Vydává okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně
Svazek 27 vyšel v roce 1981
Řídí a odpovídá redakční rada s předsedou Janem Hanákem

Cena 8,- Kčs

Registrováno Sm KNV v Ostravě RM 37 ze dne 28. června 1967
Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p. Olomouc, závod Ostrava,
provoz 27 Nový Jičín
Číslo zakázky 1060
